ธรรมนูญชีวิต

A Constitution for Living

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

P. A. Payutto

ธรรมนูญชีวิต A Constitution for Living สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) P. A. Payutto

ธรรมนูญชีวิต

พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

A CONSTITUTION FOR LIVING

Buddhist principles for a fruitful and harmonious life

by Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto)

ฌาปนกาล

คุณพ่อสุธี จินตธีรชัย

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

ธรรมนูญชีวิต / A Constitution for Living

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) / Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto)

บรูส อีแวนส์ แปล / Translated by Bruce Evans

ISBN 974-8239-004

ฉบับเดิมและฉบับปรับปรุง–เพิ่มเติม

– พิมพ์ครั้งที่ ๑–๒๐๐ พ.ศ. ๒๕๑๙–๒๕๔๐

ฉบับปรับปรุง–เพิ่มเติมใหม่ และรวมสองพากย์

(ผนวก *มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ* / *The Buddhist's Life Standards*)

– พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๑ (พิมพ์ซ้ำ ๓๐ ครั้ง)

ฉบับปรับปรุงใหม่

(*มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ* เปลี่ยนชื่อเป็น *วินัยชาวพุทธ* / *The Buddhist's Discipline*)

– พิมพ์ครั้งที่ xxx — เดือนxxx ๒๕xx

First and revised editions: First two hundred impressions, 1976–1997

Newly revised with *The Buddhist's Life Standards* incorporated, 1998 (reprinted 30 times)
Newly revised with *The Buddhist's Life Standards* retitlted *The Buddhist's Discipline*, 2003

ฉบับไทย-อังกฤษ: พิมพ์ครั้งที่ ๑๖๗ – มีนาคม ๒๕๖๙ ๑,๐๐๐ เล่ม

– ฌาปนกาล คุณพ่อสุธี จินตธีรชัย ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

สงวนลิขสิทธิ์เพื่อรักษาความถูกต้องทางวิชาการ
ท่านผู้ประสงค์จัดพิมพ์ โปรดติดต่อขออนุญาตและขอรับต้นฉบับล่าสุดได้ที่
วัดญาณเวศกวัน ต.บางกระทึก อ.สามพาน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐

Printed and disseminated as a gift of the Dhamma, this book is without royalties. The purpose of the copyrighting is to protect the academic accuracy of its content in each printing of the book. Any party interested in publishing this work is, therefore, requested to ask for permission and obtain a copy of the manuscript for the latest version by contacting: http://www.watnyanaves.net

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เจริญดีมั่นคงการพิมพ์

๕๕/๔ ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ซอย ๑๐

แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐

มือถือ ๐๘๑ ๓๕๐ ๕๐๓๕ โทร. ๐๒ ๔๘๙ ๑๔๓๑

โทรสาร ๐๒ ๔๘๙ ๑๔๓๐

E-mail : rtp_234@hotmail.com

อนุโมทนา

วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ เป็นวาระสำคัญแห่งงานฌาปนกิจศพ คุณพ่อสุธี จินตธีรชัย ณ เมรุวัดศรีเอี่ยม บางนา กรุงเทพมหานคร

ในการนี้ ครอบครัวจินตธีรชัย ปรารถนาจะอุทิศกุศลแก่ท่านผู้วายชนม์ ผู้เป็นที่เคารพรัก ได้แจ้งกุศลฉันทะขอจัดพิมพ์ธรรมนิพนธ์ เรื่อง *ธรรมนูญชีวิต ไทย – อังกฤษ* เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งงาน และแจกมอบให้เกิดประโยชน์ทางธรรม ทางปัญญา แก่ท่านผู้มาร่วมงาน พร้อมทั้งเป็นการเผยแพร่หลักธรรมให้อำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนกว้างขวางออกไป

ขออนุโมทนาการบำเพ็ญธรรมทานอุทิศกุศลในวาระสำคัญนี้ อันเป็นการแสดงออกซึ่งน้ำใจกอปรด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรมต่อท่านผู้ล่วงลับ และความปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นแก่นสารแก่ชีวิตและสังคม

ขออำนาจแห่งธรรมทานกุศลจริยาที่ครอบครัวจินตธีรชัย ได้บำเพ็ญแล้ว จงอำนวยสุขสมบัติแก่ คุณพ่อสุธี จินตธีรชัย ในสัมปรายภพ สมตามมโนปณิธานของคณะเจ้าภาพ ตามควรแก่คติวิสัยทุกประการ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

๒ มีนาคม ๒๕๖๙

ธรรมนูญชีวิต

พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม

A CONSTITUTION FOR LIVING

Buddhist principles for a fruitful and harmonious life

คำปรารภ

หนังสือ *ธรรมนูญชีวิต* นี้ เมื่อแรกเรียบเรียงขึ้นและพิมพ์ครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ มีชื่อว่า *คู่มือดำเนินชีวิต* ผู้เรียบเรียงได้แก้ไขปรับปรุงเนื้อหา และเปลี่ยนเป็นชื่อปัจจุบัน เมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๔ ในเดือนมกราคม ๒๕๒๒ ต่อมาในเดือนเมษายน ๒๕๒๓ ได้แก้ไขปรับปรุงให้อ่านง่ายจำง่ายยิ่งขึ้น และนับแต่นั้นได้มีการพิมพ์ซ้ำเรื่อยมาจนใน พ.ศ. ๒๕๓๓ นับได้เกินกว่า ๑๐๐ ครั้ง แต่ต่อจากนั้นไม่นานก็เลิกติดตามสถิติการพิมพ์ เพราะเป็นการยากที่จะนับครั้งได้ครบถ้วน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ อาจารย์บรูส อีแวนส์ (Bruce Evans) แห่งมูลนิธิพุทธธรรมได้แปล *ธรรมนูญชีวิต* เป็นภาษาอังกฤษ และหลังจากได้ตรวจสอบคำแปลแล้ว ก็ได้ตีพิมพ์ทั้งฉบับแปลภาษาอังกฤษ และฉบับสองพากย์ เป็นครั้งแรก ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๙

สำหรับการพิมพ์ครั้งใหม่ในปี ๒๕๔๐ นี้ *ธรรมนูญชีวิต* ได้มีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๒ ประการ คือ การปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาในพากย์ภาษาไทย พร้อมทั้งตรวจชำระคำแปลภาษาอังกฤษทั้งส่วนเดิมและส่วนที่เพิ่มเข้ามาใหม่ ประการหนึ่ง และการนำเอาเรื่อง *มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ* มาพิมพ์เพิ่มเข้าเป็นส่วนนำหน้า อีกประการหนึ่ง โดยมีเหตุปรารภดังนี้

(ก) ลุถึงปี ๒๕๔๐ นี้ อาจารย์บรูส อีแวนส์ เห็นว่า*ธรรมนูญชีวิต*ฉบับแปลที่ทำไว้เดิม เป็นการแปลแบบจับความ เมื่อมีการพิมพ์ทั้งพากย์ภาษาไทยและพากย์ภาษาอังกฤษรวมเป็นเล่มเดียวกัน ควรจะให้คำแปลนั้นตรงกับภาษาไทยอย่างแม่นยำและสมบูรณ์มากขึ้น จึงชำระคำแปลใหม่ ตลอดเล่ม

Preface

When originally compiled and printed in 1976, this book was entitled *Koo Mue Damnern Cheewit (A Handbook for Living)*. For the fourth printing in January 1979, I made some revisions to the text and changed the title to *Thammanoon Cheewit*. In April 1980 I again revised the text to make it easier to read and remember, and in that form, up until 1990, the book went through more than a hundred impressions. Before long, publication statistics ceased to be updated as it was difficult to keep up with all the impressions being made.

In 1995 Bruce Evans of the Buddhadhamma Foundation translated *Thammanoon Cheewit* into English as *A Constitution for Living*. After the translation was checked, the book was published both in English and in a bilingual version for the first time in February 1996.

For this new edition (1997), *A Constitution for Living* has undergone two important changes: some revisions and additions to the Thai version with further checking and editing of the English translation of both the original portion and the new additions; and the incorporation of *The Buddhist's Life Standards* as an introductory piece. The reasons for these changes are as follows:

(a) In 1997 Mr. Evans felt that since the book was now being printed in a bilingual version, and the original translation was more or less "paraphrastic," a more accurate and complete rendition was called for. As a result, he retranslated the book in full.

ระหว่างรอการสอบทานคำแปลก่อนจัดพิมพ์ ผู้เรียบเรียงเห็นเป็นโอกาสอันควรที่จะเพิ่มเนื้อหาบางอย่างที่คิดไว้ เพื่อให้หนังสือใกล้ความสมบูรณ์มากที่สุด จึงได้เพิ่มหลักธรรมสำคัญเรื่องบุพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของมรรคเข้ามา และจัดเป็นบทแรกของหนังสือ ให้ชื่อว่า "คนผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ" กับทั้งได้เปลี่ยนชื่อ บทนำ ใหม่ จาก "คนเต็มคน" เป็น "คนกับความเป็นคน" นอกจากนี้ ใน หมวดสอง (คนกับชีวิต) ได้ย้ายบทที่ ๘ (คนไม่หลงโลก) ไปเป็นบทสุดท้ายของหมวด (บทที่ ๑๒) พร้อมนั้นก็ได้แทรกเสริมเพิ่มความปรับสำนวนในที่อื่นๆ อีกหลายแห่ง เพื่อให้หนังสือได้ความครบถ้วนทางธรรม และสำเร็จประโยชน์แก่ผู้อ่านมากขึ้น

(ข) หลังจากที่งานปรับปรุงธรรมนูญชีวิตเสร็จเรียบร้อยแล้ว ระหว่างรอการพิมพ์ มีเหตุประจวบให้ผู้เรียบเรียงจัดทำหนังสือเสร็จอีกเล่มหนึ่งเป็นหนังสือขนาดเล็ก ชื่อว่า *มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ*

*มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ*นั้น เดิมเป็นบทสรุป จัดไว้เป็นภาคผนวกของหนังสือที่มีชื่ออย่างเดียวกันนั้น ซึ่งเกิดจากธรรมกถาและคำอวยพรในพิธีลาสิกขาของผู้บรรพชาอุปสมบทตามประเพณีบวชเรียน และมีผู้ศรัทธาขอพิมพ์เป็นธรรมทานในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๗

ต่อมา เมื่ออธิบดีกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ขออนุญาตพิมพ์บทสรุปนั้นแจกเป็นธรรมทานในวันขึ้นปีใหม่ ๑ มกราคม ๒๕๔๑ ผู้เรียบเรียงได้ปรับปรุงให้กะทัดรัดอ่านง่ายและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยปรับข้อความและสำนวนตามหนังสือธรรมนูญชีวิต ที่เพิ่งแก้ไขปรับปรุงใหม่เสร็จเรียบร้อย และได้ขอให้อาจารย์บรูส อีแวนส์ แปลเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้เข้าชุดกันกับหนังสือ *ธรรมนูญชีวิต* ที่มีทั้งพากย์ภาษาไทย และพากย์แปลภาษาอังกฤษ

While waiting for the opportunity to check the translation before it went to press, I considered the time appropriate to include a number of additions I had been wanting to implement in order to make the book as complete as possible, and to this end I added an important teaching known as the "heralds of the arising of the path" as a new first chapter under the title of "Man: The Noble Being." The title of the original Introduction was changed from "The Consummate Human Being" to "Human Beings and Being Human." In addition, in Section Two ("People and Life"), I moved the original Chapter 8 "The Unbeguiled One") to the end of the section, making it its last chapter (Chapter 12). I also made a number of insertions and adjustments in other sections of the text to make the book more complete in terms of the teaching and also more beneficial to the reader.

(b) When the revision of *A Constitution for Living* was completed and the book was waiting to go to press, it happened that I had just finished a booklet entitled *The Buddhist's Life Standards.*

The Buddhist's Life Standards [Matrathan Cheewit Khong Chao Phut] was originally a summary given as the appendix to the book of the same title. That book was taken from a discourse and blessing given on the occasion of leaving the monkhood of a monk who had been ordained temporarily according to Thai tradition. Some faithful Buddhists asked to print the discourse and blessing as a gift of the Dhamma for the New Year of 1994.

When the Director General of the Department of Local Administration, Ministry of the Interior, asked to print that summary as a gift of the Dhamma for the New Year of 1998, I carried out some improvements in terms of content and style, making it more concise, easier to read and more complete by bringing it more into line with the newly revised A *Constitution for Living*. I then asked Mr. Evans to translate it into English

*มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ*นี้ เกิดจากความดำริที่จะย้ำเน้นถึงความสำคัญของการที่ชาวพุทธควรจะมีข้อปฏิบัติที่ยึดถือปฏิบัติกันอย่างจริงจัง โดยรื้อฟื้นข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ในสิงคาลกสูตร (ที.ปา.๑๑/๑๗๒-๒๐๖) ขึ้นมาส่งเสริมให้เป็นกฎเกณฑ์สำหรับชาวพุทธ ที่จะยึดถือปฏิบัติกันอย่างเป็นมาตรฐานทั่วไป ในการที่จะดำเนินชีวิตและร่วมสร้างสรรค์สังคมให้ดีงาม มีความสุขความเจริญ อันจะเป็นการสอดคล้องกับมติดั้งเดิมที่อรรถกถากล่าวว่า สิงคาลกสูตรนั้นเป็น "คิหิวินัย" คือ วินัยของคฤหัสถ์ หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน (ที.อ.๓/๑๓๔, ๑๕๑) คู่กันกับ "ภิกขุวินัย" คือ วินัยของพระภิกษุสงฆ์

เนื้อหาทั้งหมดของ *มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ* นี้ มีรวมอยู่แล้วในหนังสือ *ธรรมนูญชีวิต* ถือได้ว่า *มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ* เป็นเกณฑ์อย่างต่ำสำหรับการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ ส่วน *ธรรมนูญชีวิต* เป็นประมวลหลักธรรมทั่วไปเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งอาจถือเป็นส่วนขยายของ *มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ* ผู้ปฏิบัติอาจใช้ *มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ* เป็นเกณฑ์ตรวจสอบเบื้องต้นสำหรับการดำเนินชีวิตของตน แล้วก้าวสู่คุณสมบัติและข้อปฏิบัติในธรรมนูญชีวิต เพื่อดำเนินชีวิตให้ดีงาม มีความสำเร็จ และเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น จนถึงความสมบูรณ์

ในด้านการแปล อาจารย์บรูส อีแวนส์ ได้ตั้งใจทำงานนี้ด้วยฉันทะ วิริยะ และอาศัยความชำนาญในการแปล งานจึงสำเร็จด้วยดี นอกจากนั้นในระหว่างตรวจชำระและสอบทานคำแปล ก็ยังได้ปรับปรุงขัดเกลาถ้อยคำข้อความและสำนวนไปเรื่อยๆ ด้วยฉันทเจตนาที่จะให้ธรรมนูญชีวิตฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษนี้มีความถูกต้อง แม่นยำ น่าอ่านมากที่สุด จึงขออนุโมทนาอาจารย์บรูส อีแวนส์ ไว้ในที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

so that it could be of a set with *A Constitution for Living*, with both the Thai and an English translation.

The Buddhist's Life Standards arose in response to a wish to stress the importance of Buddhists having some principles to adhere to and earnestly practice by. This is to be achieved through reviving and advocating the principles of practice described by the Buddha in the Siṅgālaka Sutta (D.III.180–193) as regulations which Buddhists may hold to and practice as general standards for conducting their lives and by which they may together contribute to a good, happy and prosperous society. This would be in conformity with the original acknowledgement, recorded in the Commentary, of the Siṅgālaka Sutta as the "layman's code of discipline" (*gihi-vinaya*), or the model for a householder's conduct (DA.3/134, 151), to go alongside the "monk's code of discipline" (*bhikkhu-vinaya*).

The whole content of *The Buddhist's Life Standards* is to be found within *A Constitution for Living*. The former can be taken as the Buddhist's minimal standards for conducting his life, while the latter is a compilation of general Dhamma principles for leading a virtuous life and may be regarded as an extension of the former. A practicing Buddhist may use *The Buddhist's Life Standards* as preliminary standards for leading his life, and then proceed to the qualities and practices given in *A Constitution for Living* to bring his life to greater virtue, success, benefit, and eventually perfection.

As regards the translation, Mr. Evans has applied himself to this work with zeal and effort and, thanks to his translation skills, brought the work to completion. During the checking of the translation, also, he constantly adjusted and polished the wording and style of the translation in an effort to make this edition of *A Constitution for Living* as correct, accurate, and readable as possible, and I hereby express my appreciation for his work.

อนึ่ง ระหว่างนี้ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียบเรียงมีงานต่างๆ คั่งค้างมาก และอาพาธบ่อยๆ ดร.สมศีล ฌานวังศะ รองศาสตราจารย์ แห่งสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยความเอื้อเฟื้อประสานงานของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และโดยอนุมัติของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีน้ำใจมาช่วยให้กำลังร่วมมือสนับสนุน ผ่อนเบาภาระในการทำงานทางวิชาการ ข้อเสนอแนะต่างๆ และการร่วมพิจารณา ของ ดร.สมศีล ฌานวังศะ ได้อำนวยประโยชน์แก่งานนี้อย่างมาก ขออนุโมทนาความมีน้ำใจเกื้อหนุนของ ดร.สมศีล ฌานวังศะ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ส่วนในการจัดเตรียมต้นแบบเพื่อการตีพิมพ์ โดยเฉพาะฉบับสองพากย์ไทย-อังกฤษ ได้อาศัยพระครูปลัดปิฎกวัฒน์ (อินศร จินฺตาปญฺโญ) ช่วยดำเนินการจนเสร็จเรียบร้อย จึงขออนุโมทนาพระครูปลัดปิฎกวัฒน์ เป็นอย่างมาก

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)
๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๐

During the checking of the translation, a time in which I had many projects unfinished and in which I was often ill, Dr. Somseen Chanawangsa, an associate professor at Chulalongkorn University Language Institute, by courtesy of the Office of the National Culture Commission and with the approval of Chulalongkorn University, relieved me of some of my academic responsibilities by kindly assisting in the work. His checking and the numerous suggestions he made were of great help in this work, and I am thankful for his generosity and support.

The prepress work for publication, especially of the bilingual Thai–English version, was carried out by Phrakhrupalat Pidokwat (Insorn Cintāpañño), to whom I also express my appreciation.

Phra Dhammapiṭaka (P. A. Payutto)
December 25, 1997

บทนำ*

เมื่อพูดถึงเรื่องทั่วๆ ไปเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ศาสนาทั้งหลายมีแนวปฏิบัติแตกต่างกันเป็น ๒ แบบ กล่าวคือ แบบหนึ่ง ไม่ใส่ใจเรื่องอย่างนั้นเลยโดยสิ้นเชิง มุ่งเน้นเฉพาะแต่การบรรลุจุดหมายที่สูงส่ง คือการเข้ารวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระผู้เป็นเจ้า หรือเข้าถึงปรมัตถสัจจะ ส่วนอีกแบบหนึ่งก็สั่งสอนข้อปฏิบัติเกี่ยวกับชีวิตประจำวันนั้นเสียอย่างละเอียดพิสดาร โดยกำหนดแก่เราว่าจะต้องคิดหมายใคร่ทำอะไรๆ แค่ไหนอย่างไร จะต้องกินอาหารอะไร จะต้องสวมใส่เสื้อผ้าแบบไหน ศาสนาสองแบบนี้น่าจะเป็นสุดโต่ง ๒ ด้าน

พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนสายกลางหรือสอนความพอดี ในเรื่องนี้ก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่นๆ คำสอนในพระพุทธศาสนาดำเนินสายกลาง ระหว่างการเพิกเฉยไม่ใส่ใจเสียเลยต่อเรื่องที่จะต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กับการตราบทบัญญัติเป็นกฎข้อบังคับที่เคร่งตึงตายตัว พระพุทธศาสนาสอนแนวทางความประพฤติตามหลักสัจธรรมที่เป็นอกาลิโก ว่าด้วยประโยชน์สุขที่พึงได้อันเกิดจากการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันโดยใช้ปัญญาด้วยเมตตากรุณา และพร้อมกันนั้นก็มุ่งให้บรรลุถึงอิสรภาพทางจิตปัญญาที่เป็นจุดหมายสูงสุด ถึงขั้นที่ทำให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลกหรืออยู่เหนือโลก

เนื้อหาในหนังสือนี้ ได้รวบรวมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาทั้งหลาย ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา (ยุคแรก) สายเถรวาท ที่ทุกวันนี้ยังใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และถือปฏิบัติกันอยู่ ในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คำสอนนี้มีอายุเกินกว่า ๒๕๐๐ ปีแล้ว แต่มิได้คร่ำคร่าล้าสมัยแต่ประการใด ในสังคมปัจจุบันยุคถือหลักความเสมอภาค ที่

---

* บทนำนี้ Mr.Bruce Evans ได้เขียนขึ้นสำหรับ *ธรรมนูญชีวิต* ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ ในที่นี้เมื่อนำทั้งสองพากย์มาพิมพ์ไว้คู่กัน จึงแปลไว้เพื่อให้ทั้งสองพากย์เท่ากันครบถ้วน

Introduction*

In relation to the prosaic affairs of everyday life, religions may take two approaches: one is to ignore them completely, to concentrate wholly on the higher aim of merging with God or realizing ultimate truth; the other is to go into great detail about such matters, telling us how to organize our will, what foods to eat and what clothes to wear. These would seem to be two extremes.

Buddhism is a teaching of moderation. As in other things, the Buddhist teachings steer a middle course, in this case between the two extremes of blindly ignoring practical daily affairs and laying down a code of rigid and inflexible rules. The Buddhist teachings offer guidelines for behavior based on timeless truths—the positive weal created by compassionate, wise relationships—and aimed at the ultimate goal of spiritual freedom: living in the world and yet above it.

The contents of this book are gleaned from the Pali Tipiṭaka and Commentaries, the texts of Theravada Buddhism, which is lived and practiced today in Thailand, Sri Lanka, Burma, Laos and Cambodia. The teachings are over 2,500 years old, but they are far from outdated. In today's egalitarian societies, in which we find all our traditional roles either torn down or under question, and in which in spite of a flood of "enlightened" ideas our lives are more confused than ever, the Buddhist teachings, dating back to a time when things were much simpler, are like a breath of fresh air in an overcrowded room. Perhaps it is time for a return to more traditional, yet more enduring, values.

*This introduction was originally written by Bruce Evans for the English translation of *Thammanoon Cheewit*. Since the texts of both languages were to be printed together here, it was rendered into Thai for the sake of completeness.

แบบแผนความประพฤติต่างๆ ตามที่ถือสืบๆ กันมาแต่เดิม ได้ถูกล้มล้างลงไป หรือถูกตั้งข้อสงสัยไปหมด และทั้งๆ ที่มีแนวคิดภูมิปัญญาชนิดที่ว่า "รู้แจ้งเจนจบ" แพร่สะพัดไป แต่ชีวิตของผู้คนกลับสับสนวุ่นวายยิ่งกว่ายุคสมัยใดๆ ในสภาพเช่นนี้ คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ย้อนยุคสมัยมีมาแต่ครั้งที่อะไรๆ ยังเป็นไปตามธรรมดาสามัญกว่านี้อย่างมากมายนั้น จะเป็นเสมือนกระแสอากาศสดชื่นบริสุทธิ์ที่ผ่านเข้ามาในห้องที่มีผู้คนแออัด บางทีอาจจะถึงเวลาแล้วที่เราจะหวนกลับไปหาคุณค่าที่ว่าเก่าๆ แต่คงทนดีกว่า

เมื่อการดำเนินชีวิตและกิจการต่างๆ ยึดหลักความเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจกัน มากกว่าจะมุ่งหาผลประโยชน์ให้แก่ตน ก็จะเห็นผลปรากฏว่าชีวิตและกิจการเหล่านั้นมิใช่จะเลวร้ายอย่างที่เราเคยคิด และที่แท้แล้วมันจะช่วยให้ชีวิตของเราโปร่งโล่งเบาสบายขึ้นด้วย ลองนำแนวคิดของคนสมัยนี้จำนวนมากที่มองสังคมเป็นสนามชิงผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง กับคำสอนง่ายๆ ว่าด้วย "การปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง" หน้า ๖๔ มาเทียบกันดูซิว่าเป็นอย่างไร

คนปัจจุบันจำนวนมากมองชีวิตทุกวงการเป็นการต่อสู้ระหว่างผลประโยชน์ที่ขัดกัน เกิดเป็นฝ่ายนายจ้างกับลูกจ้าง รัฐบาลกับราษฎร คนมีกับคนจน และแม้แต่หญิงกับชาย หรือลูกกับพ่อแม่ เมื่อคนถือเอาทรัพย์และอำนาจเป็นจุดหมายของชีวิต สังคมก็กลายเป็นสนามต่อสู้ระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวที่ขัดกัน เราก็เลยต้องเที่ยวหาจริยธรรมสำหรับมาปกป้องผลประโยชน์เหล่านั้น นี่คือ "จริยธรรมเชิงลบ" กล่าวคือ สังคมยึดหลักผลประโยชน์แบบเห็นแก่ตัว โดยถือ "สิทธิของแต่ละคนที่จะแสวงหาความสุข" แล้วเราก็เลยต้องหาจริยธรรมดังเช่น "สิทธิมนุษยชน" มาคอยกีดกั้นกันและกันไว้ ไม่ให้คนมาเชือดคอหอยกัน ในระหว่างที่กำลังวิ่งหาความสุขนั้น

When roles are based on compassion rather than exploitation, we may find that they are not the evils we thought they were, and that in fact they can simplify and harmonize our lives. Compare, for instance, the attitude of many modern people, who tend to see society as a battleground for the play of conflicting interests between the "bosses" and the "workers," with the simple teaching on "The worker and the boss" found on page 64.

Many people today look on life in all sectors as a struggle between conflicting interests—the "bosses" against the "workers," the "government" against the "people," the "rich" against the "poor," and even the "women" against the "men," or the "children" against the "parents." When the aim of life is seen as material wealth or power, society becomes a struggle between conflicting personal interests, and we are in need of an ethic to protect those interests. It is a "negative ethic": society is based on selfish interests—"the right of each and every person to pursue happiness"—and an ethic, such as "human rights," is needed to keep everybody from cutting each other's throats in the process.

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็น “จริยธรรมเชิงบวก” ประโยชน์สุขคือจุดหมาย หาใช่ทรัพย์และอำนาจไม่ พระพุทธศาสนาถือว่า สังคมเป็นสื่อกลาง ที่ช่วยให้ทุกคนมีโอกาสอันเท่าเทียมกันที่จะพัฒนาตนเอง และเข้าถึงประโยชน์สุขได้มากที่สุด และนำเอาจริยธรรมมาใช้เพื่อเกื้อหนุนจุดหมายที่กล่าวนี้

คำสอนที่แสดงไว้ในหนังสือนี้ ยึดถือตามหลักธรรมที่เป็นความจริงอันไม่จำกัดกาล กล่าวคือ กรุณา เมตตา สามัคคี สังคหะ และปัญญา คนสมัยใหม่ที่มองธรรมชาติคนว่าเห็นแก่ตัว อาจจะรู้สึกว่าคำสอนเหล่านี้เป็นเพียงอุดมคติ แต่ก็มิใช่สิ่งที่เป็นไปไม่ได้ หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง อย่างไรก็ตาม จะต้องระลึกไว้ว่า คำสอนเหล่านี้เก่าแก่ถึง ๒,๕๐๐ ปีแล้ว อาจจะมีอยู่ ๒-๓ อย่างที่จะต้องนำมาแปลความหมายให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน แต่ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่า คำสอนเหล่านั้นง่ายพอที่ผู้อ่านจะกลั่นกรองความหมายเอามาใช้ได้ด้วยตนเอง ขอให้หลักธรรมดังกล่าวอำนวยประโยชน์แก่ท่านผู้อ่าน เหมือนดังที่ได้อำนวยประโยชน์แก่ชาวพุทธจำนวนมากมายทั่วทั้งโลก

The Buddhist teachings are a "positive ethic": well-being, rather than power or riches, is the aim; society is seen as a medium through which all people have equal opportunity to maximize self-development and well-being, and ethics are used to facilitate those ends.

The teachings contained in this book are based on timeless principles: compassion, goodwill, harmony, cooperation and wisdom. to the modern cynic, they may seem idealistic, but they are not impossible. They can be put into practice. Bear in mind, however, that they are 2,500 years old. There may be one or two teachings which need to be translated into a more modern context, but I feel that the message contained herein is simple enough for the reader to glean for himself. May these teachings prove as useful to you as they do to countless Buddhists the world over.

อักษรย่อชื่อคัมภีร์*

เรียงตามอักขรวิธีแห่งมคธภาษา

(ที่พิมพ์ตัว เอนหนา คือ คัมภีร์ในพระไตรปิฎก)

องฺ.อ.	องฺคุตฺตรนิกาย อฏฺฐกถา (มโนรถปูรณี)
องฺ.อฏฺฐก.	***องฺคุตฺตรนิกาย อฏฺฐกนิปาต***
องฺ.เอก.	***องฺคุตฺตรนิกาย เอกนิปาต***
องฺ.เอกาทสก.	***องฺคุตฺตรนิกาย เอกาทสกนิปาต***
องฺ.จตุกฺก.	***องฺคุตฺตรนิกาย จตุกฺกนิปาต***
องฺ.ฉกฺก.	***องฺคุตฺตรนิกาย ฉกฺกนิปาต***
องฺ.ติก.	***องฺคุตฺตรนิกาย ติกนิปาต***
องฺ.ทสก.	***องฺคุตฺตรนิกาย ทสกนิปาต***
องฺ.ทุก.	***องฺคุตฺตรนิกาย ทุกนิปาต***
องฺ.นวก.	***องฺคุตฺตรนิกาย นวกนิปาต***
องฺ.ปญฺจก.	***องฺคุตฺตรนิกาย ปญฺจกนิปาต***
องฺ.สตฺตก.	***องฺคุตฺตรนิกาย สตฺตกนิปาต***
อป.อ.	อปทาน อฏฺฐกถา (วิสุทฺธชนวิลาสินี)
อภิ.ก.	***อภิธมฺมปิฏก กถาวตฺถุ***
อภิ.ธา.	***อภิธมฺมปิฏก ธาตุกถา***
อภิ.ป.	***อภิธมฺมปิฏก ปฏฺฐาน***
อภิ.ปุ.	***อภิธมฺมปิฏก ปุคฺคลปญฺญตฺติ***
อภิ.ยมก.	***อภิธมฺมปิฏก ยมก***
อภิ.วิ.	***อภิธมฺมปิฏก วิภงฺค***
อภิ.สํ.	***อภิธมฺมปิฏก ธมฺมสงฺคณี***
อิติ.อ.	อิติวุตฺตก อฏฺฐกถา (ปรมตฺถทีปนี)
อุ.อ.,อุทาน.อ.	อุทาน อฏฺฐกถา (ปรมตฺถทีปนี)
ขุ.อป.	***ขุทฺทกนิกาย อปทาน***
ขุ.อิติ.	***ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตก***
ขุ.อุ.	***ขุทฺทกนิกาย อุทาน***
ขุ.ขุ.	***ขุทฺทกนิกาย ขุทฺทกปาฐ***
ขุ.จริยา.	***ขุทฺทกนิกาย จริยาปิฏก***
ขุ.จู.	***ขุทฺทกนิกาย จูฬนิทฺเทส***
ขุ.ชา.	***ขุทฺทกนิกาย ชาตก***
ขุ.เถร.	***ขุทฺทกนิกาย เถรคาถา***
ขุ.เถรี.	***ขุทฺทกนิกาย เถรีคาถา***
ขุ.ธ.	***ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท***
ขุ.ปฏิ.	***ขุทฺทกนิกาย ปฏิสมฺภิทามคฺค***
ขุ.เปต.	***ขุทฺทกนิกาย เปตวตฺถุ***
ขุ.พุทฺธ.	***ขุทฺทกนิกาย พุทฺธวํส***
ขุ.ม.,ขุ.มหา.	***ขุทฺทกนิกาย มหานิทฺเทส***
ขุ.วิมาน.	***ขุทฺทกนิกาย วิมานวตฺถุ***
ขุ.สุ.	***ขุทฺทกนิกาย สุตฺตนิปาต***
ขุทฺทก.อ.	ขุทฺทกปาฐ อฏฺฐกถา (ปรมตฺถโชติกา)
จริยา.อ.	จริยาปิฏก อฏฺฐกถา (ปรมตฺถทีปนี)
ชา.อ.	ชาตกฏฺฐกถา
เถร.อ.	เถรคาถา อฏฺฐกถา (ปรมตฺถทีปนี)
เถรี.อ.	เถรีคาถา อฏฺฐกถา (ปรมตฺถทีปนี)
ที.อ.	ทีฆนิกาย อฏฺฐกถา (สุมงฺคลวิลาสินี)
ที.ปา.	***ทีฆนิกาย ปาฏิกวคฺค***
ที.ม.	***ทีฆนิกาย มหาวคฺค***
ที.สี.	***ทีฆนิกาย สีลกฺขนฺธวคฺค***
ธ.อ.	ธมฺมปทฏฺฐกถา
นิท.อ.	นิทฺเทส อฏฺฐกถา (สทฺธมฺมปชฺโชติกา)
ปญฺจ.อ.	ปญฺจปกรณ อฏฺฐกถา (ปรมตฺถทีปนี)
ปฏิสํ.อ.	ปฏิสมฺภิทามคฺค อฏฺฐกถา (สทฺธมฺมปกาสินี)
เปต.อ.	เปตวตฺถุ อฏฺฐกถา (ปรมตฺถทีปนี)
พุทฺธ.อ.	พุทฺธวํส อฏฺฐกถา (มธุรตฺถวิลาสินี)
ม.อ.	มชฺฌิมนิกาย อฏฺฐกถา (ปปญฺจสูทนี)
ม.อุ.	***มชฺฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสก***
ม.ม.	***มชฺฌิมนิกาย มชฺฌิมปณฺณาสก***
ม.มู.	***มชฺฌิมนิกาย มูลปณฺณาสก***
มงฺคล.	มงฺคลตฺถทีปนี
มิลินฺท.	มิลินฺทปญฺหา
วินย.	**วินยปิฏก**
วินย.อ.	วินย อฏฺฐกถา (สมนฺตปาสาทิกา)
วินย.ฏีกา	วินยฏฺฐกถา ฏีกา (สารตฺถทีปนี)
วิภงฺค.อ.	วิภงฺค อฏฺฐกถา (สมฺโมหวิโนทนี)
วิมาน.อ.	วิมานวตฺถุ อฏฺฐกถา (ปรมตฺถทีปนี)
วิสุทฺธิ.	วิสุทฺธิมคฺค
วิสุทฺธิ.ฏีกา	วิสุทฺธิมคฺค มหาฏีกา (ปรมตฺถมญฺชุสา)
สงฺคณี อ.	ธมฺมสงฺคณี อฏฺฐกถา (อฏฺฐสาลินี)
สงฺคห.	อภิธมฺมตฺถสงฺคห
สงฺคห.ฏีกา	อภิธมฺมตฺถสงฺคห ฏีกา (อภิธมฺมตฺถวิภาวินี)
สํ.อ.	สํยุตฺตนิกาย อฏฺฐกถา (สารตฺถปกาสินี)
สํ.ข.	***สํยุตฺตนิกาย ขนฺธวารวคฺค***
สํ.นิ.	***สํยุตฺตนิกาย นิทานวคฺค***
สํ.ม.	***สํยุตฺตนิกาย มหาวารวคฺค***
สํ.ส.	***สํยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค***
สํ.สฬ.	***สํยุตฺตนิกาย สฬายตนวคฺค***
สุตฺต.อ.	สุตฺตนิปาต อฏฺฐกถา (ปรมตฺถโชติกา)

---

* คัมภีร์ที่สำคัญได้นำมาลงไว้ทั้งหมด แม้ว่าบางคัมภีร์จะมิได้มีการอ้างอิงในหนังสือนี้

ABBREVIATIONS

Designating major Buddhist scriptures*

(Canonical works in ***bold italics***)

A.	*Aṅguttaranikāya (5 vols.)*
AA.	Aṅguttaranikāya Aṭṭhakathā (Manorathapūraṇī)
Ap.	*Apadāna (Khuddakanikāya)*
ApA.	Apadāna Aṭṭhakathā (Visuddhajanavilāsinī)
Bv.	*Buddhavaṁsa (Khuddakanikāya)*
BvA.	Buddhavaṁsa Aṭṭhakathā (Madhuratthavilāsinī)
Comp.	Compendium of Philosophy (Abhidammatthasaṅgaha)
Cp.	*Cariyāpiṭaka (Khuddakanikāya)*
CpA.	Cariyāpiṭaka Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
D.	*Dīghanikāya (3 vols.)*
DA.	Dīghanikāya Aṭṭhakathā (Sumaṅgalavilāsinī)
DAṬ.	Dīghanikāya Aṭṭhakathā Ṭīkā (Līnatthapakāsinī)
Dh.	*Dhammapada (Khuddakanikāya)*
DhA.	Dhammapada Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
Dhs.	*Dhammasaṅgaṇī (Abhidhamma)*
DhsA.	Dhammasaṅgaṇī Aṭṭhakathā (Aṭṭhasālinī)
Dhtk.	*Dhātukathā (Abhidhamma)*
DhtkA.	Dhātukathā Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
It.	*Itivuttaka (Khuddakanikāya)*
ItA.	Itivuttaka Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
J.	*Jātaka (including its Aṭṭhakathā)*
Kh.	*Khuddakapāṭha (Khuddakanikāya)*
KhA.	Khuddakapāṭha Aṭṭhakathā (Paramatthajotikā)
Kvu.	*Kathāvatthu (Abhidhamma)*
KvuA.	Kathāvatthu Aṭṭhakathā
M.	*Majjhimanikāya (3 vols.)*
MA.	Majjhimanikāya Aṭṭhakaṭhā (Papañcasūdanī)
Miln.	Milindapañhā
Nd[1]	*Mahāniddesa (Khuddakanikāya)*
Nd[2]	*Cūḷaniddesa (Khuddakanikāya)*
NdA.	Niddesa Aṭṭhakathā (Saddhammapajjotikā)
Nett.	Nettipakaraṇa
Paṭ.	*Paṭṭhāna (Abhidhamma)*
PaṭA.	Paṭṭhāna Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
Ps.	*Paṭisambhidāmagga (Khuddakanikāya)*
PsA.	Paṭisambhidāmagga Aṭṭhakathā (Saddhammapakāsinī)
Ptk.	Peṭakopadesa
Pug.	*Puggalapaññatti (Abhidhamma)*
PugA.	Puggalapaññatti Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
Pv.	*Petavatthu (Khuddakanikāya)*
PvA.	Petavatthu Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
S.	*Saṁyuttanikāya (5 vols.)*
SA.	Saṁyuttanikāya Aṭṭhakathā (Sāratthapakāsinī)
Sn.	*Suttanipāta (Khuddakanikāya)*
SnA.	Suttanipāta Aṭṭhakathā (Paramatthajotikā)
Thag.	*Theragāthā (Khuddakanikāya)*
ThagA.	Theragāthā Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
Thīg.	*Therīgāthā (Khuddakanikāya)*
ThīgA.	Therīgāthā Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
Ud.	*Udāna (Khuddakanikāya)*
UdA.	Udāna Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
Vbh.	*Vibhaṅga (Abhidhamma)*
VbhA.	Vibhaṅga Aṭṭhakathā (Sammohavinodanī)
Vin.	*Vinaya Piṭaka (5 Vols.)*
VinA.	Vinaya Aṭṭhakathā (Samantapāsādikā)
VinṬ.	Vinaya Aṭṭhakathā Ṭīkā (Sāratthadīpanī)
Vism.	Visuddhimagga
VismṬ.	Visuddhimagga Mahāṭīkā (Paramatthamañjusā)
Vv.	*Vimānavatthu (Khuddakanikāya)*
VvA.	Vimānavatthu Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)
Yam.	*Yamaka (Abhidhamma)*
YamA.	Yamaka Aṭṭhakathā (Paramatthadīpanī)

*All major scriptures are listed here, though, to some of them, no reference is made in this volume.

สารบัญ

ภาค ๑: วินัยชาวพุทธ ๑

ภาค ๒: ธรรมนูญชีวิต ๑๒

หมวดนำ: คนกับความเป็นคน ๑๒

๑. คนผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ ๑๒

๒. คนสมบูรณ์แบบ ๑๕

หมวดหนึ่ง: คนกับสังคม ๑๘

๓. คนมีศีลธรรม ๑๘

๔. คนมีคุณแก่ส่วนรวม ๒๑

๕. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ๒๓

๖. คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี ๒๖

๗. คนผู้นำรัฐ ๒๘

หมวดสอง: คนกับชีวิต ๓๓

๘. คนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ๓๓

๙. คนประสบความสำเร็จ ๓๗

๑๐. คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ ๔๐

๑๑. คนครองเรือนที่เลิศล้ำ ๔๓

๑๒. คนไม่หลงโลก ๔๘

หมวดสาม: คนกับคน ๕๑

๑๓. คนร่วมชีวิต ๕๑

๑๔. คนรับผิดชอบตระกูล ๕๕

๑๕. คนสืบตระกูล ๕๗

๑๖. คนที่จะคบหา ๖๑

๑๗. คนงาน–นายงาน ๖๔

Contents

Part I: THE BUDDHIST'S DISCIPLINE 1
Part II: A CONSTITUTION FOR LIVING 11
Introductory Section: Human Beings and Being Human 11
1. Man, the noble being 11
2. The ideal person 14
Section One: People and Society 16
3. The virtuous person 16
4. The social benefactor 19
5. The harmonious participant of the group 21
6. The contributor to good government 24
7. The state leader 26
Section Two: People and Life 30
8. The confident one 30
9. The successful one 34
10. The shrewd breadwinner 37
11. The ideal householder 40
12. The unbeguiled one 45
Section Three: People and People 48
13. The partner 48
14. The keeper of the lineage 52
15. The family successor 54
16. The company one keeps 58
17. The worker and the boss 61

หมวดสี่: คนกับมรรคา ๖๕
๑๘. คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา ๖๕
๑๙. คนผู้เล่าเรียนศึกษา ๖๙
๒๐. คนใกล้ชิดศาสนา ๗๓
๒๑. คนสืบศาสนา ๗๖
๒๒. คนถึงธรรม ๗๘
บันทึกท้ายเล่ม ๘๑

Section Four: People and the Way 62
18. The educator 62
19. The learner 66
20. The devotee 70
21. The perpetuator of the religion 73
22. The attainer of the Dhamma 75
Endnotes 78

สารบัญพิสดาร

คำปรารภ (๑)
บทนำ (๕)
อักษรย่อชื่อคัมภีร์ (๘)
ภาค ๑: วินัยชาวพุทธ **๑**
หมวดหนึ่ง: วางฐานชีวิตให้มั่น **๑**
กฎ ๑: เว้นชั่ว ๑๔ ประการ **๑**
ก. เว้นกรรมกิเลส ๔ ๑
ข. เว้นอคติ ๔ ๑
ค. เว้นอบายมุข ๖ ๒
กฎ ๒: เตรียมทุนชีวิต ๒ ด้าน **๒**
ก. เลือกสรรคนที่จะเสวนา ๒
๑. รู้ทันมิตรเทียม ๒
๒. รู้ถึงมิตรแท้ ๓
ข. จัดสรรทรัพย์ที่หามาได้ ๔
กฎ ๓: รักษาความสัมพันธ์ ๖ ทิศ **๔**
ก. ทำทุกทิศให้เกษมสันต์ ๔
ทิศที่ ๑ บิดามารดา ๔
ทิศที่ ๒ ครูอาจารย์ ๕
ทิศที่ ๓ ภรรยา ๕
ทิศที่ ๔ มิตรสหาย ๖
ทิศที่ ๕ คนรับใช้และคนงาน ๖
ทิศที่ ๖ พระสงฆ์ ๗
ข. เกื้อกูลกันประสานสังคม ๗

Contents in Detail

Preface (1)

Introduction (4)

Abbreviations designating major Buddhist scriptures (7)

Part I: THE BUDDHIST'S DISCIPLINE **1**

Section One: Laying a Firm Foundation for Life **1**

Law 1: Refraining from 14 kinds of evils **1**

A. Refraining from the four kinds of Kammakilesa 1

B. Refraining from the four kinds of agati 1

C. Refraining from the six kinds of apāyamukha 2

Law 2: Preparing resources for life on two fronts **2**

A. Choosing the people with whom one is to associate 2

1. Recognizing the four kinds of false friends 2

2. Knowing of the four kinds of true friends 3

B. Allocating the wealth 4

Law 3: Maintaining one's relations toward the six directions **4**

A. Rendering all the directions secure and peaceful 4

1st direction: parents 4

2nd direction: teacher 5

3rd direction: wife 5

4th direction: friends 6

5th direction: servants and employees 6

6th direction: monks 7

B. Helping one another for social harmony 7

หมวดสอง: *นำชีวิตให้ถึงจุดหมาย* ๙
ก. จุดหมาย ๓ ขั้น ๙
ขั้นที่ ๑ จุดหมายขั้นตาเห็น ๙
ขั้นที่ ๒ จุดหมายขั้นเลยตาเห็น ๙
ขั้นที่ ๓ จุดหมายสูงสุด ๑๐
ข. จุดหมาย ๓ ด้าน ๑๐
ด้านที่ ๑ จุดหมายเพื่อตน ๑๐
ด้านที่ ๒ จุดหมายเพื่อผู้อื่น ๑๐
ด้านที่ ๓ จุดหมายร่วมกัน ๑๐
ชาวพุทธชั้นนำ ๑๑

ภาค ๒: ธรรมนูญชีวิต ๑๒
หมวดนำ: คนกับความเป็นคน ๑๒
๑. คนผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ (สมาชิกในสังกัดมนุษยชาติ) ๑๒
๒. คนสมบูรณ์แบบ (สมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ) ๑๕
หมวดหนึ่ง: คนกับสังคม ๑๘
๓. คนมีศีลธรรม (สมาชิกในหมู่อารยชน) ๑๘
ก. มีสุจริตทั้งสาม ๑๘
ข. ประพฤติตามอารยธรรม ๑๘
ค. อย่างต่ำมีศีล ๕ ๑๙
๔. คนมีคุณแก่ส่วนรวม (สมาชิกที่ดีของสังคม) ๒๑
ก. มีพรหมวิหาร ๒๑
ข. บำเพ็ญการสงเคราะห์ ๒๒

Section Two: Steering Life to Its Objectives **8**
A. Three Objectives **8**
Level 1: the temporal objective 8
Level 2: the spiritual objective 8
Level 3: the highest objective 9
B. Three fronts of objectives **9**
1st front: the objective for oneself 9
2nd front: the objective for others 9
3rd front: the mutual objective 9
Buddhists of the leading type 10
Part II: A CONSTITUTION FOR LIVING **11**
Introductory Section: Human Beings and Being Human **11**
1. Man, the noble being (A member of the human race) 11
2. The ideal person (An exemplary member of the human race) 14
Section One: People and Society **16**
3. The virtuous person (A member of the noble society) 16
A. He has the threefold sucarita 16
B. He abides by the noble qualities 16
C. At the very least he observes the five precepts 17
4. The social benefactor (A helpful member of society) 19
A. He has the Divine Abidings 19
B. He contributes to social harmony 20

๕. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน (สมาชิกที่ดีของชุมชน) ๒๓
ก. พึ่งตนเองได้ ๒๓
ข. อยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี ๒๔
๖. คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี (สมาชิกที่ดีของรัฐ) ๒๖
ก. รู้หลักอธิปไตย ๒๖
ข. มีส่วนในการปกครอง ๒๗
๗. คนผู้นำรัฐ (พระมหากษัตริย์ หรือผู้ปกครองบ้านเมือง) ๒๘
ก. ทรงทศพิธราชธรรม ๒๘
ข. บำเพ็ญกรณีย์ของจักรพรรดิ ๓๐
ค. ประกอบราชสังคหะ ๓๑
ง. ละเว้นอคติ ๓๑
หมวดสอง: คนกับชีวิต ๓๓
๘. คนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ (ชีวิตที่เลิศล้ำสมบูรณ์) ๓๓
ก. นำชีวิตสู่จุดหมาย ๓๓
ข. ภายในทรงพลัง ๓๕
ค. ตั้งตนบนฐานที่มั่น ๓๖
๙. คนประสบความสำเร็จ (ชีวิตที่ก้าวหน้าและสำเร็จ) ๓๗
ก. หลักความเจริญ ๓๗
ข. หลักความสำเร็จ ๓๘
ค. หลักเผล็ดโพธิญาณ ๓๘
๑๐. คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ (ชีวิตที่เป็นหลักฐาน) ๔๐
ก. ขั้นหาและรักษาสมบัติ ๔๐
ข. ขั้นแจงจัดสรรทรัพย์ ๔๑
ค. ขั้นจับจ่ายกินใช้ ๔๑

5. The harmonious participant of the group (A good community member) 21
A. Being self-reliant 21
B. Living harmoniously in the group 22
6. The contributor to good government (A responsible member of state) 24
A. Understanding the three kinds of supremacy 24
B. Participating in government 25
7. The state leader (A king or administrator) 26
A. Being endowed with the ten regal qualities 26
B. Performing the duties of a universal emperor 27
C. Effecting the royal benefactions 29
D. Avoiding the biases 29
Section Two: People and Life **30**
8. The confident one (A life that is perfect) 30
A. Steering one's life to its objectives 30
B. Maintaining inner strength 32
C. Establishing oneself on a firm foundation 33
9. The successful one (A life that advances and succeeds) 34
A. The principles of growth 34
B. The principles of success 35
C. The conditions effectuating enlightenment 35
10. The shrewd breadwinner (A life that is well founded) 37
A. On the level of seeking and safeguarding wealth 37
B. On the level of allotting wealth 38
C. On the level of using wealth 38

๑๑. คนครองเรือนที่เลิศล้ำ (ชีวิตบ้านที่สมบูรณ์) ๔๓
ก. มีความสุขสี่ประการ ๔๓
ข. เป็นชาวบ้านแบบฉบับ ๔๔
ค. กำกับชีวิตด้วยธรรมสี่ ๔๕
ง. รับผิดชอบชีวิตที่เกี่ยวข้อง ๔๖
จ. ครองตนเป็นพลเมืองที่ดี ๔๗
๑๒. คนไม่หลงโลก (ชีวิตที่ไม่ถลำพลาด) ๔๘
ก. รู้ทันโลกธรรม ๔๘
ข. ไม่มองข้ามเทวทูต ๔๙
ค. คำนึงสูตรแห่งชีวิต ๕๐
หมวดสาม: คนกับคน **๕๑**
๑๓. คนร่วมชีวิต (คู่ครองที่ดี) ๕๑
ก. คู่สร้างคู่สม ๕๑
ข. คู่ชื่นชมคู่ระกำ ๕๒
ค. คู่ศีลธรรมคู่ความดี ๕๓
ง. คู่ถูกหน้าที่ต่อกัน ๕๓
จ. พ่อบ้านเห็นใจภรรยา ๕๔
๑๔. คนรับผิดชอบตระกูล (หัวหน้าครอบครัวที่ดี) ๕๕
ก. รักษาตระกูลให้คงอยู่ ๕๕
ข. บูชาคนที่เหมือนไฟ ๕๕
ค. ใส่ใจบุตรธิดา ๕๖
ง. ทำหน้าที่ผู้มาก่อน ๕๖
จ. เป็นราษฎรที่มีคุณภาพ ๕๖

11. The ideal householder (A perfect home life) 40
A. Possessing the four kinds of happiness 40
B. Being a model householder 40
C. Governing life with four qualities 42
D. Accepting responsibility for one's dependents 43
E. Conducting oneself as a good citizen 43
12. The unbeguiled one (A life that does not err) 45
A. Knowing the ways of the world 45
B. Ignoring no divine messengers 46
C. Reflecting on the formula of life 47
Section Three: People and People **48**
13. The partner (A good spouse) 48
A. The compatible couple 48
B. Sweet couples and bitter couples 48
C. The couple sharing in goodness 50
D. The couple sharing responsibility 50
E. A sympathetic husband 51
14. The keeper of the lineage (A good head of family) 52
A. Ensuring the stability of the family line 52
B. Honoring the people who are like fire 52
C. Attending to one's children 53
D. Maintaining the duties of a parent 53
E. Being a good citizen 53

๑๕. คนสืบตระกูล (ทายาทที่ดี) ๕๗
ก. เปิดประตูสู่ความเจริญก้าวหน้า ๕๗
ข. ปิดช่องทางที่เข้ามาของความเสื่อม ๕๘
ค. เชื่อมสายสัมพันธ์กับบุรพการี ๕๙
ง. มีหลักประกันของชีวิตที่พัฒนา ๕๙
๑๖. คนที่จะคบหา (มิตรแท้–มิตรเทียม) ๖๑
ก. มิตรเทียม ๖๑
ข. มิตรแท้ ๖๒
ค. มิตรต่อมิตร ๖๓
๑๗. คนงาน–นายงาน (ลูกจ้าง–นายจ้าง) ๖๔
ก. นายจ้างพึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ๖๔
ข. คนรับใช้และคนงานมีน้ำใจช่วยเหลือนาย ๖๔
หมวดสี่: คนกับมรรคา **๖๕**
๑๘. คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา (ครู อาจารย์ หรือผู้แสดงธรรม) ๖๕
ก. เป็นกัลยาณมิตร ๖๕
ข. ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ ๖๖
ค. มีลีลาครูครบทั้งสี่ ๖๖
ง. มีหลักตรวจสอบสาม ๖๗
จ. ทำหน้าที่ครูต่อศิษย์ ๖๗
๑๙. คนผู้เล่าเรียนศึกษา (นักเรียน นักศึกษา นักค้นคว้า) ๖๙
ก. รู้หลักบุพภาคของการศึกษา ๖๙
ข. มีหลักประกันของชีวิตที่พัฒนา ๗๐
ค. ทำตามหลักเสริมสร้างปัญญา ๗๐
ง. ศึกษาให้เป็นพหูสูต ๗๑
จ. เคารพผู้จุดประทีปปัญญา ๗๒

15. The family successor (A worthy heir) 54
A. Opening the doorway to growth and progress 54
B. Shutting off the channels of ruin 55
C. Cementing relationships with one's parents 56
D. Having the guarantee of a life that will progress 56
16. The company one keeps (True friends and false friends) 58
A. False friends 58
B. True friends 59
C. Reciprocal friendship 60
17. The worker and the boss (Employee and employer) 61
A. An employer supports his servants and employees 61
B. An employee helps his employer 61
Section Four: People and the Way **62**
18. The educator (A teacher, mentor or preacher) 62
A. He is a good friend 62
B. He is dedicated to giving knowledge 63
C. He maintains the fourfold grace of a teacher 63
D. He uses the three gauges 64
E. He performs the duties of a teacher to a student 64
19. The learner (A pupil, student or researcher) 66
A. Knowing the heralds of learning 66
B. Having the guarantee of a life that is progressing 67
C. Practicing according to the principles for encouraging wisdom 67
D. Learning to be learned 68
E. Honoring the "lighter of the lamp" 69

๒๐. คนใกล้ชิดศาสนา (อุบาสก อุบาสิกา)	๗๓
ก. เกื้อกูลพระ	๗๓
ข. กระทำบุญ	๗๓
ค. คุ้นพระศาสนา	๗๔
ง. เป็นอุบาสกอุบาสิกาชั้นนำ	๗๕
จ. หมั่นสำรวจความก้าวหน้า	๗๕
๒๑. คนสืบศาสนา (พระภิกษุสงฆ์)	๗๖
ก. อนุเคราะห์ชาวบ้าน	๗๖
ข. หมั่นพิจารณาตนเอง	๗๖
๒๒. คนถึงธรรม (ผู้หมดกิเลส)	๗๘
บันทึกท้ายเล่ม	๘๑
แถลงความเป็นมา	๘๔
บันทึกของผู้แปล	๘๖

20. The devotee (A lay follower) 70
A. Supporting the monks 70
B. Making merit 70
C. Familiarizing oneself with the religion 71
D. Being a leading lay follower 72
E. Regularly monitoring one's progress 72
21. The perpetuator of the religion (A Buddhist monk) 73
A. Helping householders 73
B. Regularly examining oneself 73
22. The attainer of the Dhamma (A liberated one) 75
Endnotes 78
How this book came into being 81
Translator's note 83

ภาค ๑: วินัยชาวพุทธ

พระสงฆ์มีวินัยของพระภิกษุ ที่จะต้องประพฤติให้เป็นผู้มีศีล ชาวพุทธและมนุษย์ทั่วไป ก็มีวินัยของคฤหัสถ์ ที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นมาตรฐาน

หมวดหนึ่ง
วางฐานชีวิตให้มั่น

ชาวพุทธจะต้องดำเนินชีวิตที่ดีงาม และร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เจริญมั่นคง ตามหลัก วินัยของคฤหัสถ์ (คิหิวินัย) ดังนี้

กฎ ๑: เว้นชั่ว ๑๔ ประการ

ก. เว้นกรรมกิเลส (บาปกรรมที่ทำให้ชีวิตมัวหมอง) ๔ คือ

๑. ไม่ทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต (เว้นปาณาติบาต)

๒. ไม่ลักทรัพย์ละเมิดกรรมสิทธิ์ (เว้นอทินนาทาน)

๓. ไม่ประพฤติผิดทางเพศ (เว้นกาเมสุมิจฉาจาร)

๔. ไม่พูดเท็จโกหกหลอกลวง (เว้นมุสาวาท)

ข. เว้นอคติ (ความลำเอียง/ประพฤติคลาดธรรม) ๔ คือ

๑. ไม่ลำเอียงเพราะชอบ (เว้นฉันทาคติ)

๒. ไม่ลำเอียงเพราะชัง (เว้นโทสาคติ)

๓. ไม่ลำเอียงเพราะเขลา (เว้นโมหาคติ)

๔. ไม่ลำเอียงเพราะขลาด (เว้นภยาคติ)

PART I: THE BUDDHIST'S DISCIPLINE

Just as members of the Sangha have the bhikkhu's discipline to observe to be virtuous, so too Buddhists and people in general have the layman's discipline to keep as their standard code of conduct.

SECTION ONE
Laying a Firm Foundation for Life

Buddhists and all people are supposed to lead virtuous lives and contribute to the growth and stability of society in accordance with the layman's discipline (*gihi-vinaya*) as follows.

Law 1: Refraining from 14 kinds of evils.

A. *Refraining from the four kinds of kamma-kilesa* (evil deeds that defile one's life), namely:

1. One does not do bodily harm or take life (i.e. abstaining from *pāṇātipāta*).
2. One does not steal or violate property rights (i.e. abstaining from *adinnādāna*).
3. One does not commit sexual misconduct (i.e. abstaining from *kāmesumicchācāra*).
4. One does not speak falsely, lie, or deceive (i.e. abstaining from *musāvāda*).

B. *Refraining from the four kinds of agati* (bias or deviant conduct), namely:

1. One is not biased on account of affection (i.e. being without *chandāgati*).
2. One is not biased on account of hatred (i.e. being without *dosāgati*).
3. One is not biased on account of delusion (i.e. being without *mohāgati*).
4. One is not biased on account of fear (i.e. being without *bhayāgati*).

ค. เว้นอบายมุข (ช่องทางเสื่อมทรัพย์อับชีวิต) ๖ คือ

๑. ไม่เสพติดสุรายาเมา

๒. ไม่เอาแต่เที่ยวไม่รู้เวลา

๓. ไม่จ้องหาแต่รายการบันเทิง

๔. ไม่เหลิงไปหาการพนัน

๕. ไม่พัวพันมั่วสุมมิตรชั่ว

๖. ไม่มัวจมอยู่ในความเกียจคร้าน

กฎ ๒: เตรียมทุนชีวิต ๒ ด้าน

ก. เลือกสรรคนที่จะเสวนา คบคนที่จะนำชีวิตไปในทางแห่งความเจริญและสร้างสรรค์ โดยหลีกเว้นมิตรเทียม คบหาแต่มิตรแท้ คือ

๑. **รู้ทันมิตรเทียม** *หรือ* **ศัตรูผู้มาในร่างมิตร** (มิตรปฏิรูปก์) ๔ ประเภท

๑) **คนปอกลอก** มีแต่ขนเอาของเพื่อนไป มีลักษณะ ๔

(๑) คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว

(๒) ยอมเสียน้อย โดยหวังจะเอาให้มาก

(๓) ตัวมีภัย จึงมาช่วยทำกิจเพื่อน

(๔) คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์

๒) **คนดีแต่พูด** มีลักษณะ ๔

(๑) ดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย

(๒) ดีแต่อ้างของยังไม่มีมาปราศรัย

(๓) สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้

(๔) เมื่อเพื่อนมีกิจ อ้างแต่เหตุขัดข้อง

๓) **คนหัวประจบ** มีลักษณะ ๔

(๑) จะทำชั่วก็เออออ

(๒) จะทำดีก็เออออ

C. Refraining from the six kinds of apāyamukha (channels to the ruin of property and life), namely:

1. One is not addicted to drink or drugs.
2. One does not revel, oblivious of time.
3 One is not bent only on entertainment.
4. One does not indulge in gambling.
5. One does not consort with evil friends.
6. One does not constantly laze around.

Law 2: Preparing resources for life on two fronts.

A. Choosing the people one is to associate with. One should associate with people who will guide one's life along a path that is prosperous and constructive, by avoiding false friends and associating only with true friends:

1. **Recognizing** the four kinds of **false friends** or **enemies in the guise of friends** (*mittapaṭirūpaka*):
   1) **The out-and-out robber,** who only takes from his friend, has four features:
      (1) He thinks only of taking.
      (2) He gives just a little only to gain a lot.
      (3) Only when he himself is in danger does he help his friend out.
      (4) He associates with his friend only for his own sake.
   2) **The smooth talker** has four features:
      (1) He talks only of what is done and gone.
      (2) He talks only of what has not yet come.
      (3) He offers help that is of no use.
      (4) When his friend has some business in hand, he always makes excuses.
   3) **The flatterer** has four features:
      (1) He consents to his friend's doing wrong.
      (2) He consents to his friend's doing right.

(๓) ต่อหน้าสรรเสริญ

(๔) ลับหลังนินทา

๔) **คนชวนฉิบหาย** มีลักษณะ ๔

(๑) คอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา

(๒) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน

(๓) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น

(๔) คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

๒. **รู้ถึงมิตรแท้** *หรือ* **มิตรด้วยใจจริง** (สุหทมิตร) ๔ ประเภท

๑) **มิตรอุปการะ** มีลักษณะ ๔

(๑) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน

(๒) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน

(๓) เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้

(๔) มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒) **มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์** มีลักษณะ ๔

(๑) บอกความลับแก่เพื่อน

(๒) รักษาความลับของเพื่อน

(๓) มีภัยอันตราย ไม่ละทิ้ง

(๔) แม้ชีวิตก็สละให้ได้

๓) **มิตรแนะนำประโยชน์** มีลักษณะ ๔

(๑) จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้

(๒) แนะนำสนับสนุนให้ตั้งอยู่ในความดี

(๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง

(๔) บอกทางสุขทางสวรรค์ให้

๔) **มิตรมีใจรัก** มีลักษณะ ๔

(๑) เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย)

(3) He praises him to his face.

(4) He disparages him behind his back.

4) **The leader to ruin** has four features:

(1) He is a companion in drinking.

(2) He is a companion in nightlife.

(3) He is a companion in frequenting shows and fairs.

(4) He is a companion in gambling.

2. **Knowing of** the four kinds of **true friends** or **friends at heart** (suhada-mitta):

1) **The helping friend** has four features:

(1) When his friend is off guard, he guards him.

(2) When his friend is off guard, he guards his property.

(3) In times of danger, he can be a refuge.

(4) When some business needs to be done, he puts up more money than asked for.

2) **The friend through thick and thin** has four features:

(1) He confides in his friend.

(2) He keeps his friend's secrets.

(3) He does not desert his friend in times of danger.

(4) He will give even his life for his friend's sake.

3) **The good counselor** has four features:

(1) He deters his friend from doing evil or harm.

(2) He advises and encourages his friend to establish himself in goodness.

(3) He makes known to his friend what he has not heard before.

(4) He points out the way to happiness, to heaven.

4) **The loving friend** has four features:

(1) When his friend is unhappy, he commiserates with him. (When his friend is unhappy, so is he.)

(๒) เพื่อนมีสุข พลอยแช่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย)
(๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ให้
(๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

ข. จัดสรรทรัพย์ที่หามาได้ ด้วยสัมมาชีพ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขยันหมั่นทำงานเก็บออมทรัพย์ ดังผึ้งเก็บรวมน้ำหวานและเกสร
ขั้นที่ ๒ เมื่อทรัพย์เก็บก่อขึ้นดังจอมปลวก พึงวางแผนใช้จ่าย คือ

- ๑ ส่วน เลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว ดูแลคนเกี่ยวข้อง และทำความดี
- ๒ ส่วน ใช้ทำหน้าที่การงานประกอบกิจการอาชีพ
- ๑ ส่วน เก็บไว้เป็นหลักประกันชีวิตและกิจการคราวจำเป็น

กฎ ๓: รักษาความสัมพันธ์ ๖ ทิศ

ก. ทำทุกทิศให้เกษมสันต์ ปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลที่สัมพันธ์กับตนให้ถูกต้องตามฐานะทั้ง ๖ คือ

ทิศที่ ๑ ในฐานะที่เป็นบุตรธิดา พึงเคารพ***บิดามารดา*** ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องหน้า ดังนี้

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
๒. ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน
๓. ดำรงวงศ์สกุล
๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

(2) When his friend is happy, he rejoices with him. (When his friend is happy, so is he.)

(3) When others criticize his friend, he comes to his defense.

(4) When others praise his friend, he joins in their praise.

B. *Allocating the wealth one has acquired* through right livelihood as follows:

Step 1: One should be diligent in earning and saving just as bees collect nectar and pollen.

Step 2: When one's wealth accrues like a termite mound, expenditure should be planned thus:

- **One portion** is to be used for supporting oneself, supporting one's family, taking care of one's dependents, and doing charity work.
- **Two portions** are to be used for one's career, earning one's living.
- **One portion** is to be put aside as a guarantee for one's life and business in times of need.

Law 3: Maintaining one's relations towards the six directions.

A. *Rendering all the directions secure and peaceful* by performing the duties towards the people related to one in due accordance with their six respective statuses:

1st direction: As a son or daughter, one should honor one's *parents*, who are likened to the "forward direction," as follows:

1. Having been raised by them, one looks after them in return.
2. One helps them in their business and work.
3. One continues the family line.
4. One conducts oneself as befits an heir.
5. After their passing away, one makes offerings, dedicating the merit to them.

บิดามารดาอนุเคราะห์*บุตร* ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว

๒. ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา

๔. เป็นธุระเมื่อถึงคราวจะมีคู่ครองที่สมควร

๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส

ทิศที่ ๒ ในฐานะที่เป็นศิษย์ พึงแสดงความเคารพนับถือ*ครูอาจารย์* ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องขวา ดังนี้

๑. ลุกต้อนรับ แสดงความเคารพ

๒. เข้าไปหา เพื่อบำรุง รับใช้ ปรึกษา ซักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น

๓. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา

๔. ปรนนิบัติ ช่วยบริการ

๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ

อาจารย์อนุเคราะห์*ศิษย์* ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี

๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๓. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง

๔. ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ

๕. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือ สอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชาเลี้ยงชีพได้จริง และรู้จักดำรงตนด้วยดี ที่จะเป็นประกันให้ดำเนินชีวิตดีงามโดยสวัสดี มีความสุขความเจริญ

ทิศที่ ๓ ในฐานะที่เป็นสามี พึงให้เกียรติบำรุง*ภรรยา* ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องหลัง ดังนี้

๑. ยกย่องให้เกียรติสมฐานะที่เป็นภรรยา

๒. ไม่ดูหมิ่น

Parents help their ***children*** by:

1. cautioning and protecting them from evil.
2. nurturing and training them in goodness.
3. providing them with an education.
4. seeing to it that they obtain suitable spouses.
5. bequeathing the inheritance to them at the proper time.

2nd direction: As a student, one should show reverence to one's *teacher*, who is likened to the "right direction," as follows:

1. One rises to greet the teacher and shows respect to him.
2. One approaches the teacher to attend to him, serve him, consult him, query him, receive advice from him, etc.
3. One listens well, knowing how to listen to cultivate wisdom.
4. One serves the teacher and runs errands for him.
5. One learns the arts and sciences respectfully and earnestly, giving the task of learning its due importance.

A teacher supports his ***students*** by:

1. teaching and training them to be good people.
2. guiding them to thorough understanding.
3. teaching the arts and sciences in full.
4. encouraging the students and praising their merits and abilities.
5. providing a protection in all directions; that is, teaching and training them so that they can actually employ their learning to make a living and know how to conduct themselves well, having a guarantee for smoothly leading a virtuous life and attaining happiness and prosperity.

3rd direction: As a husband, one should honor and support one's *wife*, who is likened to the "rearward direction," as follows:

1. One honors her in accordance with her status as wife.
2. One does not look down upon her.

๓. ไม่นอกใจ

๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้าน

๕. หาเครื่องแต่งตัวมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ภรรยาอนุเคราะห์*สามี* ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย

๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี

๓. ไม่นอกใจ

๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้

๕. ขยัน ช่างจัดช่างทำ เอางานทุกอย่าง

ทิศที่ ๔ ในฐานะที่เป็นมิตรสหาย พึงปฏิบัติต่อ***มิตรสหาย*** ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องซ้าย ดังนี้

๑. เผื่อแผ่แบ่งปัน

๒. พูดจามีน้ำใจ

๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๔. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย

๕. ซื่อสัตย์จริงใจ

มิตรสหายอนุเคราะห์ตอบ ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน

๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน

๓. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้

๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก

๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

ทิศที่ ๕ ในฐานะที่เป็นนายจ้าง พึงบำรุง***คนรับใช้*** และ***คนงาน*** ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องล่าง ดังนี้

๑. จัดงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลัง เพศ วัย ความสามารถ

3. One does not commit adultery.
4. One gives her control of household concerns.
5. One gives her occasional gifts of ornaments and clothing.

A wife supports her ***husband*** by:

1. keeping the household tidy.
2. helping the relatives and friends of both sides.
3. not committing adultery.
4. safeguarding any wealth that has been acquired.
5. working diligently, being skillful in managing and doing things, and taking on all tasks.

4th direction: As a friend, one should conduct oneself towards one's *friends*, who are likened to the "left direction," as follows:

1. One shares with them.
2. One speaks kindly to them.
3. One helps them.
4. One is constant through their ups and downs.
5. One is faithful and sincere.

Friends reciprocate by:

1. protecting their friend when he is off guard.
2. protecting their friend's property when he is off guard.
3. being a refuge in times of danger.
4. not deserting their friend in times of hardship.
5. respecting their friend's family and relatives.

5th direction: As an employer, one should support one's ***servants*** and employees, who are likened to the nadir or "lower direction," as follows:

1. One assigns them work in accordance with their strength, sex, age and abilities.

๒. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
๓. จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น
๔. มีอะไรได้พิเศษมา ก็แบ่งปันให้
๕. ให้มีวันหยุด และพักผ่อนหย่อนใจ ตามโอกาสอันควร

คนรับใช้และ***คนงาน*** แสดงน้ำใจต่อนายงาน ดังนี้

๑. เริ่มทำงานก่อน
๒. เลิกงานทีหลัง
๓. เอาแต่ของที่นายให้
๔. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น
๕. นำความดีของนายงานและกิจการไปเผยแพร่

ทิศที่ ๖ ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน พึงแสดงความเคารพนับถือต่อ ***พระสงฆ์*** ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องบน ดังนี้

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

พระสงฆ์อนุเคราะห์***คฤหัสถ์*** ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้มีความสุขความเจริญ

2. One pays them wages commensurate with their work and adequate for their livelihood.
3. One grants them good fringe benefits by, for example, providing medical care when they are sick.
4. One shares with them a portion of any extra gain.
5. One gives them appropriate holidays and time to rest.

A servant or employee helps his ***employer*** by:

1. starting work before him.
2. stopping work after him.
3. taking only what is given by his employer.
4. doing his job well and seeking ways to improve on it.
5. spreading a good reputation about his employer and his business.

6th direction: As a Buddhist, one should show reverence to the ***monks***, who are likened to the zenith or "upper direction," as follows:

1. One acts towards them with loving-kindness.
2. One speaks to them with loving-kindness.
3. One thinks of them with loving-kindness.
4. One receives them willingly.
5. One supports them with the four requisites [almsfood, robes, shelter and medicine].

Monks help ***lay people*** by:

1. deterring them from doing evil.
2. advising and teaching them to establish themselves in goodness.
3. assisting them with good wishes.
4. making known to them things not heard before.
5. explaining and clarifying things they have already heard.
6. pointing out the way to heaven, teaching them the way to happiness and prosperity.

ข. *เกื้อกูลกันประสานสังคม* ช่วยเหลือเกื้อกูลกันร่วมสร้างสรรค์สังคมให้สงบสุขมั่นคงสามัคคีมีเอกภาพ ด้วย**สังคหวัตถุ ๔** คือ

๑. *ทาน* เผื่อแผ่แบ่งปัน (ช่วยด้วยเงินด้วยของ)

๒. *ปิยวาจา* พูดอย่างรักกัน (ช่วยด้วยถ้อยคำ)

๓. *อัตถจริยา* ทำประโยชน์แก่เขา (ช่วยด้วยกำลังแรงงาน)

๔. *สมานัตตตา* เอาตัวเข้าสมาน (ช่วยด้วยร่วมสร้างสรรค์และแก้ปัญหาเสมอกันโดยธรรม และร่วมสุขร่วมทุกข์กัน)

B. ***Helping one another for social harmony,*** i.e. helping one another and contributing to creating social peace, stability, and unity according to the four principles of social integration (*saṅgahavatthu*), namely:

1. *Dāna:* sharing (helping with money and material things);
2. *Piyavācā:* speaking in endearing terms (helping with speech);
3. *Atthacariyā:* doing favors to others (helping with physical and mental labor);
4. *Samānattatā:* contributing oneself to equal treatment in one's group (helping through participation in constructive work and problem solving, being equal by virtue of the Dhamma and sharing both weal and woe).

หมวดสอง
นำชีวิตให้ถึงจุดหมาย

ก. **จุดหมาย ๓ ขั้น** ดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมาย (อัตถะ) ๓ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ *ทิฏฐธัมมิกัตถะ* **จุดหมายขั้นตาเห็น** หรือ **ประโยชน์ปัจจุบัน**

ก) *มีสุขภาพดี* ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค อายุยืน

ข) *มีเงินมีงาน* มีอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ

ค) *มีสถานภาพดี* เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม

ง) *มีครอบครัวผาสุก* ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่นับถือ

ทั้ง ๔ นี้ พึงให้เกิดมีโดยธรรม และใช้ให้เป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

ขั้นที่ ๒ *สัมปรายิกัตถะ* **จุดหมายขั้นเลยตาเห็น** หรือ **ประโยชน์เบื้องหน้า**

ก) มีความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ไม่อ้างว้างเลื่อนลอย มีหลักยึดเหนี่ยวใจให้เข้มแข็ง ด้วย*ศรัทธา*

ข) มีความภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การอันดีงาม ด้วยความ*สุจริต*

ค) มีความอิ่มใจ ในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้ทำประโยชน์ตลอดมา ด้วยน้ำใจ*เสียสละ*

ง) มีความแกล้วกล้ามั่นใจ ที่จะแก้ไขปัญหา นำชีวิตและภารกิจไปได้ ด้วย*ปัญญา*

จ) มีความโล่งจิตมั่นใจ มีทุนประกันภพใหม่ ด้วยได้ทำไว้แต่*กรรมที่ดี*

SECTION TWO

Steering Life to Its Objectives

❋

A. Three levels of objectives. One should conduct one's life so as to attain the three levels of objectives (attha) as follows:

Level 1: *diṭṭhadhammikattha,* i.e. **the temporal objectives** or **the present benefits:**

A) Enjoying good health, physical fitness, freedom from disease, and longevity.

B) Having work and income, having honest livelihood, and being economically self-reliant.

C) Having a good social standing, and gaining the respect of society.

D) Having a happy family, and establishing respectability for one's family.

All the four objectives above should be righteously achieved and utilized for the sake of oneself and others.

Level 2: *samparāyikattha,* i.e. **the spiritual objectives** or **the further benefits:**

A) Being endowed with warmth, absorption and bliss; being not lonesome or unfirm; having an ideal to adhere to so as to be strong with *faith*.

B) Being proud of a clean life, of having done only wholesome deeds with *good conduct*.

C) Being gratified in a worthwhile life, in having always done what is beneficial with *sacrifice*.

D) Being courageous and confident to resolve problems as well as conduct one's life and duties with *wisdom*.

E) Being secure and confident in having a guarantee for the future life in consequence of having done only *good deeds*.

ขั้นที่ ๓ *ปรมัตถะ* **จุดหมายสูงสุด** หรือ **ประโยชน์อย่างยิ่ง**

ก) ถึงถูกโลกธรรมกระทบ ถึงจะพบความผันผวนปรวนแปร ก็ไม่หวั่นไหว มีใจเกษมศานต์มั่นคง

ข) ไม่ถูกความยึดติดถือมั่นบีบคั้นจิต ให้ผิดหวังโศกเศร้า มีจิตโล่งโปร่งเบาเป็นอิสระ

ค) สดชื่น เบิกบานใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ผ่องใส ไร้ทุกข์ มีความสุขที่แท้

ง) รู้เท่าทันและทำการตรงตามเหตุปัจจัย ชีวิตหมดจดสดใส เป็นอยู่ด้วยปัญญา

*ถ้าบรรลุจุดหมายชีวิตถึงขั้นที่ ๒ ขึ้นไป เรียกว่าเป็น **“บัณฑิต”***

ข. จุดหมาย ๓ ด้าน จุดหมาย ๓ ขั้นนี้ พึงปฏิบัติให้สำเร็จครบ ๓ ด้าน คือ

ด้านที่ ๑ *อัตตัตถะ* **จุดหมายเพื่อตน** หรือ **ประโยชน์ตน** คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปให้ได้ให้ถึง

ด้านที่ ๒ *ปรัตถะ* **จุดหมายเพื่อผู้อื่น** หรือ **ประโยชน์ผู้อื่น** คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ให้ถึงด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปตามลำดับ

ด้านที่ ๓ *อุภยัตถะ* **จุดหมายร่วมกัน** หรือ **ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย** คือ ประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ขั้นข้างต้น

Level 3: *paramattha,* i.e. **the highest objectives** or **the greatest benefits:**

A) Having a secure, peaceful and stable mind, unshaken even when affected by the ways of the world or confronted with vicissitudes or changes.

B) Not being so distressed by clinging or attachment as to feel disappointed or sorrowful; having a mind that is relieved, clear, buoyant and free.

C) Being refreshed, cheerful, not sullen or depressed; being radiant and free from suffering; enjoying genuine bliss.

D) Being well aware of causes and conditions, and acting accordingly; leading a life that is impeccable and bright; conducting oneself with wisdom.

A person who is able to attain the second level of benefits upwards is known as a wise one (pandita).

B. Three fronts of objectives. These three levels of objectives should be realized on all three fronts:

1st front: *attattha*, i.e. **the objectives for oneself** or **one's own benefits**; the three levels of benefits explained above, which one should realize for oneself or develop one's life to attain.

2nd front: *parattha*, i.e. **the objectives for others** or **other people's benefits**; i.e. the three levels of benefits explained above, which one should help others to successively achieve by guiding and encouraging them to develop their lives.

3rd front: *ubhayattha,* i.e. **the mutual objectives** or **the benefits to both parties**; the collective benefits, happiness and virtue of the community or society, including environmental conditions and factors, which one should help create and conserve in order to help both oneself and others advance to the three levels of objectives mentioned above.

ชาวพุทธชั้นนำ

ชาวพุทธที่เรียกว่า อุบาสก และอุบาสิกา นับว่าเป็นชาวพุทธชั้นนำ จะต้องมีความเข้มแข็งที่จะตั้งมั่นอยู่ในหลักให้เป็นตัวอย่างแก่ชาวพุทธทั่วไป นอกจากรักษา**วินัยชาวพุทธ**แล้ว ต้องมี**อุบาสกธรรม ๕** ดังนี้

๑. **มีศรัทธา** เชื่อประกอบด้วยปัญญา ไม่งมงาย มั่นในพระรัตนตรัย ไม่หวั่นไหว ไม่แกว่งไกว ถือธรรมเป็นใหญ่และสูงสุด

๒. **มีศีล** นอกจากตั้งอยู่ในศีล ๕ และสัมมาชีพแล้ว ควรถือศีลอุโบสถตามกาล เพื่อพัฒนาตนให้ชีวิตและความสุขพึ่งพาวัตถุน้อยลง ลดการเบียดเบียน และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นได้มากขึ้น

๓. **ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม** มุ่งหวังผลจากการกระทำด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามตามเหตุผล ไม่ตื่นข่าวเล่าลือโชคลางเรื่องขลังมงคล ไม่หวังผลจากการขออำนาจดลบันดาล

๔. **ไม่แสวงหาพาหิรทักขิไณย์** ไม่ไขว่คว้าเขตบุญขุนขลังผู้วิเศษศักดิ์สิทธิ์ นอกหลักพระพุทธศาสนา

๕. **ขวนขวายในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา** ใส่ใจริเริ่มและสนับสนุนกิจกรรมการกุศล ตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หมายเหตุ

- *วินัยชาวพุทธนี้* ปรับให้ง่ายขึ้น ณ ๑๐ ส.ค. ๒๕๔๓ จาก "ภาค ๑: มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ" ในหนังสือ *ธรรมนูญชีวิต* ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๔๐ เมื่อเสร็จแล้ว ได้ขอให้ ดร.สมศีล ฌานวังศะ ปรับปรุงคำแปลภาษาอังกฤษฉบับเดิมให้ตรงตามฉบับปรับปรุงนี้
- คำว่า "ชาวพุทธ" คนไทยมักเข้าใจกันโดยทั่วไปว่าหมายถึงชาวพุทธที่เป็นคฤหัสถ์เท่านั้น ดังนั้น "วินัยชาวพุทธ" ในบริบทนี้จึงหมายถึงวินัยของคฤหัสถ์โดยเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากวินัยของพระภิกษุ
- วินัยของคฤหัสถ์ คือ คิหิวินัย ได้แก่พระพุทธโอวาทในสิงคาลกสูตรพระไตรปิฎก เล่ม ๑๑ *(ที.ปา.๑๑/๑๗๒-๒๐๖/๑๙๔-๒๐๗)*
- "อุบาสกธรรม ๕" มาในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๒ *(องฺ ปญฺจก. ๒๒/๑๗๕/๒๓๐)*

Buddhists of the leading type

Those Buddhists who are referred to as upāsaka and upāsikā [male and female lay devotees] are considered Buddhists of the leading type. They must be steadfast and firmly established in the [Buddhist] tenets to serve as examples for Buddhists in general. Apart from observing *the Buddhist's discipline*, they must possess **the five qualities of lay devotees** (*upāsaka-dhamma*) as follows:

1. *They have faith,* their belief being endowed with wisdom; they are not given to blind faith; they have confidence in the Triple Gem [the Buddha, the Dhamma and the Sangha], neither being shaken nor faltering; they adhere to the Dhamma as the principal and supreme cause.

2. *They have morality;* apart from maintaining themselves in the Five Precepts and righteous livelihood, they should undertake the Eight Observances on due occasions to develop themselves so that their lives and happiness depend less on material needs, thus reducing harm and increasing beneficence towards others.

3. *They do not get carried away by news on superstition;* they believe in kamma, aspiring to results from their own deeds through their own effort in a rational way; they are not excited by wildly rumored superstition, talismans or lucky charms; they do not aspire to results from praying for miracles.

4. *They do not seek the gift-worthy outside of this Teaching;* they do not strive to grasp at fields of merit, miracle workers or holy personalities that are outside the Buddhist tenets.

5. *They apply themselves to maintaining and supporting the Buddha's Dispensation;* they attend to, initiate and support charity work in accordance with the teaching of the Perfectly Enlightened One.

Notes

- *The Buddhist's Discipline*, a simplified version of "Part I: The Buddhist's Life Standards" in *A Constitution for Living* (revised in 1997), was completed on August 10, 2000. Then Dr. Somseen Chanawangsa was asked to revise the original English version to bring it in line with the present revised edition.
- The word "chao phut" is generally understood by most Thais to refer to lay Buddhists only. Therefore, by "The Buddhist's Discipline" in this context is specifically meant the layman's discipline, in contradistinction to the monk's discipline.
- The layman's discipline, *gihi-vinaya*, is the Buddha's teaching in the *Siṅgālaka Sutta* [D.III.180–193].
- The five *upāsakadhamma* is from [A.III.206].

ภาค ๒: ธรรมนูญชีวิต

หมวดนำ

คนกับความเป็นคน

๑. คนผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ

(สมาชิกในสังกัดมนุษยชาติ)

มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายอื่น สิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ได้แก่ *สิกขา* หรือการศึกษา คือการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนา มนุษย์ที่ฝึก ศึกษา หรือพัฒนาแล้ว ชื่อว่าเป็น "สัตว์ประเสริฐ" เป็นผู้รู้จักดำเนินชีวิตที่ดีงามด้วยตนเอง และช่วยให้สังคมดำรงอยู่ในสันติสุขโดยสวัสดี

มนุษย์ที่จะชื่อว่าฝึก ศึกษา หรือพัฒนาตน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนผู้เป็นสมาชิกใหม่ของมนุษยชาติ พึงมีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุน ๗ ประการ ที่เรียกว่า ***แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม*** หรือ ***รุ่งอรุณของการศึกษา*** ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง ดังนี้

๑. *กัลยาณมิตตตา* (มีกัลยาณมิตร) **แสวงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี** คือ อยู่ร่วมหรือใกล้ชิดกัลยาณชน เริ่มต้นแต่มีพ่อแม่เป็นกัลยาณมิตรในครอบครัว รู้จักคบคน และเข้าร่วมสังคมกับกัลยาณชน ที่จะมีอิทธิพลชักนำและชักชวนกันให้เจริญงอกงามในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยเฉพาะให้เรียนรู้และพัฒนาการสื่อสารสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตา มีศรัทธาที่จะดำเนินตามแบบอย่างที่ดี และรู้จักใช้ปัจจัยภายนอก ทั้งที่เป็นบุคคล หนังสือ และเครื่องมือสื่อสารทั้งหลาย ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และความดีงาม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต แก้ปัญหา และทำการสร้างสรรค์

PART II: A CONSTITUTION FOR LIVING

INTRODUCTORY SECTION

Human beings and being human

1. Man, the noble being

(A member of the human race)

Human beings are special, unlike any other kind of animal. What makes them special is *sikkhā*, or education, namely learning, training and development. Human beings who have been trained, educated or developed are called "noble beings." They know how to conduct a good life for themselves and also help their society fare securely in peace and happiness.

To be truly involved in this education, human beings, especially children and young people, who are the new members of the human race, should acquire the seven fundamental qualities known as **the auroras of a good life**, or **the dawn of education**. These are the guarantees of a life moving toward full human development, to people's becoming truly noble beings. They are:

1. Kalyāṇamittatā (having a "good friend" [a person or social environment that is helpful to one's life development]), **seeking out sources of wisdom and good examples**. This is to live with or be close to good people, beginning with one's parents as good friends in the family; to know who to associate with; and to socialize with good people who will influence and encourage each other to betterment in conduct, mentality and wisdom. It is especially [that association which encourages one to] learn and develop communication and relations with fellow human beings through goodwill, to have the faith to follow good examples, and to know how to utilize external resources, be they people, books, or other communications media, for seeking knowledge and virtue for one's life development, problem solving and constructive action.

๒. *สีลสัมปทา* (ทำศีลให้ถึงพร้อม) **มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต** คือ รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต อย่างน้อยมีศีลขั้นพื้นฐาน คือมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน และในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ด้วยการกินใช้ปัจจัย ๔ ตลอดจนอุปกรณ์เทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ และระบบดุลยสัมพันธ์ของธรรมชาติ

๓. *ฉันทสัมปทา* (ทำฉันทะให้ถึงพร้อม) **มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์** คือเป็นผู้มีพลังแห่งความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่สัมฤทธิ์ ใฝ่ความเป็นเลิศ อยากช่วยทำทุกสิ่งทุกคนที่ตนประสบเกี่ยวข้องให้เข้าถึงภาวะที่ดีงาม ไม่หลงติดอยู่แค่คิดจะได้จะเอาและหาความสุขจากการเสพบริโภค ที่ทำให้จมอยู่ใต้วังวนแห่งความมัวเมาและการแย่งชิง แต่รู้จักใช้อินทรีย์ มีตาที่ดู หูที่ฟัง เป็นต้น ในการเรียนรู้ หาความสุขจากการศึกษา และมีความสุขจากการทำสิ่งดีงาม ด้วยการใช้สมองและมือในการสร้างสรรค์

๔. *อัตตสัมปทา* (ทำตนให้ถึงพร้อม) **มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้** คือ ระลึกอยู่เสมอถึงความจริงแท้แห่งธรรมชาติของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ซึ่งเมื่อฝึกแล้วจะประเสริฐเลิศสูงสุด แล้วตั้งใจฝึกตนจนมองเห็นความยากลำบากอุปสรรคและปัญหา เป็นดุจเวทีที่ทดสอบและพัฒนาสติปัญญาความสามารถ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนยิ่งขึ้นไป จนเต็มสุดแห่งศักยภาพ ด้วยการพัฒนาที่พร้อมทุกด้าน ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

2. *Sīla-sampadā* (perfection of morality), **having discipline as a foundation for one's life development**. This is to know how to organize life-style, activities, work, and environment so that they provide opportunities for personal growth; at least to have a basic level of morality; that is, to have proper conduct in one's relationship with the social environment by living helpfully and not exploitatively with one's fellow beings, and in one's relationship with the material environment by using the four necessities [food, clothing, shelter and medicine] as well as technological appliances and equipment in a way that supports the quality of one's life and is favorable to one's education, to constructive action and to the state of balance in nature.

3. *Chanda-sampadā* (perfection of aspiration): **having a heart that aspires to learning and constructive action**. This is to be one who is driven by desire for knowledge, goodness, action, constructiveness, achievement and excellence, by the desire to help all the things and people one meets or is involved with to attain to a good state; not obsessively thinking only of getting what one wants and seeking pleasure through consuming, which only drags one into the whirlpool of heedlessness and contention. Instead, one knows how to use one's faculties, such as the eyes and ears, in learning, and to derive joy from learning and doing good things, by using one's brain and hands for constructive ends.

4. *Atta-sampadā* (perfection of oneself): **dedicating oneself to training for the realization of one's full human potential**. This is to always bear in mind the truth that human beings by nature are beings that can be trained, and must be trained, and that once trained are the most excellent of beings; then to resolve to train oneself so that one views difficulties, hardships, obstacles and problems as training grounds to test and develop one's intelligence and abilities; to pay heed to one's continuing improvement toward the realization of one's full potential through a comprehensive development that encompasses behavior, mentality and wisdom.

๕. *ทิฏฐิสัมปทา* (ทำทิฏฐิให้ถึงพร้อม) **ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผล** คือ ตั้งอยู่ในหลักความคิดความเชื่อถือที่ดีงามมีเหตุผล อย่างน้อยถือหลักเหตุปัจจัย ที่จะนำไปสู่การพิจารณาไตร่ตรองสืบสวนค้นคว้า เป็นทางเจริญปัญญา และเชื่อการกระทำว่าเป็นอำนาจใหญ่สุดที่บันดาลชะตากรรม กับทั้งมีพฤติกรรมและจิตใจที่อยู่ในอำนาจเหตุผล แม้จะใฝ่ทำให้สำเร็จและดีงามสูงสุด ก็รู้เท่าทันความเป็นไปได้ภายในขอบเขตของเหตุปัจจัยที่มีและที่ทำ ถึงสำเร็จก็ไม่เหลิงลอย ถึงพลาดก็ไม่หงอยงง ดำรงจิตผ่องใสเป็นอิสระได้ ไม่วู่วามโวยวายเอาแต่ใจตน ตลอดจนไม่ปล่อยตัวเลื่อนไหลไปตามกระแสความตื่นข่าวและค่านิยม

๖. *อัปปมาทสัมปทา* (ทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม) **ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท** คือ มีจิตสำนึกในความไม่เที่ยง มองเห็นตระหนักถึงความไม่คงที่ ไม่คงทน และไม่คงตัว ทั้งของชีวิตและสิ่งทั้งหลายรอบตัว ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกตลอดเวลา ทำให้นิ่งนอนใจอยู่ไม่ได้ และมองเห็นคุณค่าความสำคัญของกาลเวลา แล้วกระตือรือร้นขวนขวายเร่งศึกษาและป้องกันแก้ไขเหตุปัจจัยของความเสื่อม และเสริมสร้างเหตุปัจจัยของความเจริญงอกงาม โดยใช้เวลาทั้งคืนวันที่ผ่านไปให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

๗. *โยนิโสมนสิการสัมปทา* (ทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม) **ฉลาดคิดแยบคายให้ได้ประโยชน์และความจริง** คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็นคิดเป็น เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นไปในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนสืบค้นวิเคราะห์วิจัย ไม่ว่าจะเพื่อให้เห็นความจริง หรือเพื่อให้เห็นแง่ด้านที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ กับทั้งสามารถแก้ไขปัญหาและจัดทำดำเนินการต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาที่จะทำให้พึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้

(สํ.ม. ๑๙/๑๒๙–๑๓๖/๓๖–๓๗)

5. *Diṭṭhi-sampadā* (perfection of view): **adhering to the principle of conditionality, seeing things according to cause and effect**. This is to be established in good and reasoned principles of thought and belief; at least adhering to the principle of conditionality, a principle leading to consideration, investigation and research as the way to wisdom development, and believing that action is the most powerful determinant of one's fate; it is also having behavior and mental states that are under the control of reason: even though one aspires to the highest achievement and excellence, one realizes what is possible within the limitations of the causes and conditions that exist and that one has created; in success, one does not forget oneself, and in failure, one is not despondent; one maintains one's mental clarity and independence, not being impulsive, overreactive or petty, and also not allowing oneself to drift along the stream of public hysteria and values.

6. *Appamāda-sampadā* (perfection of heedfulness): **establishing oneself in heedfulness**. This is to be aware of impermanence, to realize the instability, unendurability and insubstantiality of life and all things around one, which are constantly changing according to causes and conditions, both internal and external. Thus one sees that one cannot afford to be complacent. One sees the preciousness of time and strives to learn about, prevent and rectify the causes of decline and bring about the causes of growth and prosperity, using all one's time, night and day, to the greatest benefit.

7. *Yonisomanasikāra-sampadā* (perfection of wise reflection): **thinking wisely so as to realize benefit and see the truth**. This is to know how to think, to know how to investigate, to be able to see all things as they really are within the system of causes and conditions, by intelligently examining, investigating, tracing, analyzing and researching to see the truth of a given situation, or to see the perspective that will enable one to benefit from it. By so doing one is also able to solve problems and do things successfully through intelligent methods that allow one to be self-reliant and at the same time become a refuge to other people.

(S.V.29–31)

๒. คนสมบูรณ์แบบ

(สมาชิกแบบอย่างของมนุษยชาติ)

คนสมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นคนเต็มคน ผู้สามารถนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและความสวัสดี มีธรรมหรือคุณสมบัติ ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. *ธัมมัญญุตา* **รู้หลักและรู้จักเหตุ** คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่า ตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ ดังนี้เป็นต้น ตลอดจนชั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

๒. *อัตถัญญุตา* **รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล** คือรู้ความหมาย และความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะ การงานอย่างนั้นๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนี้เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือ รู้ความหมายของคติธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต

2. The ideal person

(An exemplary member of the human race)

The ideal person, or perfect human being, who can be counted as a truly valuable member of the human race, and who can be called a complete person, able to lead his community and society to peace and well-being, is one who possesses the following seven qualities:

1. Dhammaññutā: **knowing principles, knowing causes;** he knows the underlying principles and laws governing the things with which he must deal in the process of everyday life, in performing his duties and carrying out his tasks; he knows and understands according to reason what he must do. For example, he understands what duties and responsibilities are involved in his post, his status, his occupation and his work. He knows the principles involved therein and he knows how to apply them so that they become factors for the successful completion of those duties and responsibilities. At the highest level, *dhammaññutā* means knowing fully the natural laws or truths of nature so that one can deal correctly with life and the world, with a mind that is free and not enslaved by them.

2. Atthaññutā: **knowing objectives, knowing results**; he knows the meaning and objectives of the principles he abides by; he understands the objectives of the task he is doing; he knows the reason behind his actions and his way of life and the objective to be expected from them. [He knows] the aim behind a duty, position or occupation. He knows what may be expected in the future from the actions he is doing in the present; whether, for example, they will lead to a good or a bad result. At the highest level, *atthaññutā* means understanding the implications of the natural course of things and the benefit that is the real purpose of life.

๓. *อัตตัญญุตา* **รู้ตน** คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม และทำการต่างๆ ให้สอดคล้องถูกจุด ที่จะสัมฤทธิผล ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

๔. *มัตตัญญุตา* **รู้ประมาณ** คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดี ในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมิใช่เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลาย ที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

๕. *กาลัญญุตา* **รู้กาล** คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลา และวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

๖. *ปริสัญญุตา* **รู้ชุมชน** คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม และชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมนุม และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา ควรต้องทำกิริยาอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ๆ เป็นต้น

๗. *ปุคคลัญญุตา* **รู้บุคคล** คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คติอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น

3. Attaññutā: **knowing oneself**; he [or she] knows as they are the current extent and nature of his [or her] status, condition, sex, strength, knowledge, aptitude, ability, virtue, etc., and then acts accordingly, does what is needed to produce results, and rectifies and improves himself [or herself] so as to grow to greater maturity.

4. Mattaññutā: **knowing moderation**; he knows the right amount in such areas as consumption and spending; he knows moderation in speech, work and action, in rest and in all manner of recreation. He does all things with an understanding of their objectives and for the real benefits to be expected, by acting not merely for his own satisfaction or to accomplish his own ends, but rather to achieve a proper balance of supporting factors that will produce the beneficial result as revealed to him by wisdom.

5. Kālaññutā: **knowing occasion**; he knows the proper occasion and the proper amount of time for actions, duties and dealings with other people; he knows, for example, when what should be done and how, and he does it punctually, regularly, in time, for the right amount of time and at the right time. *Kālaññutā* includes knowing how to plan one's time and organize it effectively.

6. Parisaññutā: **knowing company;** he knows the locale, he knows the gathering and he knows the community. He knows what should be done in a given locale or community, thus: "This community should be approached in this way and spoken to thus; the people here have these rules and regulations; they have this culture or tradition; they have these needs; they should thus be dealt with, helped, served and benefited in this way."

7. Puggalaññutā: **knowing persons**; he knows and understands individual differences; he knows people's greater or lesser temperaments, abilities and virtues and knows how to relate to them effectively; he knows, for example, whether they should be associated with, what can be learned from them, and how they should be related to, employed, praised, criticized, advised or taught.

ธรรม ๗ ข้อนี้ เรียกว่า **สัปปุริสธรรม*** *แปลว่า ธรรมของสัปปุริสชน คือคนดี หรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์*

(องฺ.สตฺตก. ๒๓/๖๕/๑๑๔)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑ หน้า ๘๑

These seven qualities are known as the **sappurisa-dhamma***, *the qualities of a good or genuine person, one who has the qualities of a complete human being.*

(A.IV.113)

*See endnote 1, p. 81.

หมวดหนึ่ง

คนกับสังคม

✵

๓. คนมีศีลธรรม

(สมาชิกในหมู่อารยชน)

คนมีศีลธรรม หรือมีมนุษยธรรม ที่เรียกได้ว่าเป็นอารยชน มีธรรม คือ คุณสมบัติ ดังนี้

ก. มีสุจริตทั้งสาม *คือ มีความประพฤติดีประพฤติชอบ ๓ ประการ*

๑. *กายสุจริต* ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย

๒. *วจีสุจริต* ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา

๓. *มโนสุจริต* ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ

(ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๗)

ข. ประพฤติตามอารยธรรม *โดยปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรม ๑๐ ประการ คือ*

• ทางกาย ๓

๑. ละเว้นการฆ่า การสังหาร การบีบคั้นเบียดเบียน; มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน

๒. ละเว้นการแย่งชิงลักขโมย และการเอารัดเอาเปรียบ; เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน

๓. ละเว้นการประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงแหนของผู้อื่น; ไม่ข่มเหงจิตใจ หรือทำลายลบหลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน

SECTION ONE

People and society

✵

3. The virtuous person

(A member of the noble society)

One with the moral virtue or manussa-dhamma [qualities that make one human], who can be rightfully called civilized, conducts himself as follows:

A. He has the threefold sucarita, the three kinds of good or proper conduct:

1. Kāya-sucarita: **righteous bodily conduct;** he does things that are virtuous and proper; he has good bodily conduct.

2. Vacī-sucarita: **righteous speech;** he says things that are virtuous and proper; he has good verbal conduct.

3. Mano-sucarita: **righteous mentality;** he thinks things that are virtuous and proper; he has good mental conduct.

(D.III.215)

B. He abides by the noble qualities (ariya-dhamma) *by practicing properly according to the ten courses of wholesome action* (kusala-kamma)*:*

• **Three of the body:**

1. Abstaining from killing or taking life, oppression and harassment; possessing kindness, compassion and helpfulness.

2. Abstaining from filching, theft and exploitation; respecting the property rights of others.

3. Abstaining from misconduct and violation of others' loved or cherished ones; not abusing them, disgracing or dishonoring their families.

• ทางวาจา ๔

๔. ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง; กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริงเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ

๕. ละเว้นการพูดส่อเสียด ยุยง สร้างความแตกแยก; พูดแต่คำที่สมานและส่งเสริมสามัคคี

๖. ละเว้นการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย; พูดแต่คำสุภาพนุ่มนวลควรฟัง

๗. ละเว้นการพูดเหลวไหลเพ้อเจ้อ; พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

• ทางใจ ๓

๘. ไม่ละโมบ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้; คิดให้ คิดเสียสละ ทำใจให้เผื่อแผ่กว้างขวาง

๙. ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย; ตั้งความปรารถนาดี แผ่ไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน

๑๐. มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฏฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว; รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมดาของโลกและชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย

*ธรรม ๑๐ ข้อนี้ เรียกว่า **กุศลกรรมบถ** (ทางทำกรรมดี) บ้าง **ธรรมจริยา** บ้าง **อารยธรรม** บ้าง เป็นรายละเอียดขยายความสุจริต ๓ ข้อข้างต้นด้วย คือ ข้อ ๑–๓ เป็น กายสุจริต ข้อ ๔–๗ เป็น วจีสุจริต ข้อ ๘–๑๐ เป็น มโนสุจริต*

(ม.มู. ๑๒/๔๘๕/๕๒๓)

• Four of speech:

4. Abstaining from false speech, lying and deception; speaking only the truth, not intentionally saying things that stray from the truth out of a desire for personal gain.

5. Abstaining from malicious speech inciting one person against another; speaking only words that are conciliatory and conducive to harmony.

6. Abstaining from coarse, vulgar or damaging speech; speaking only words that are polite and pleasant to the ear.

7. Abstaining from worthless or frivolous speech; speaking only words that are true, reasonable, useful and appropriate to the occasion.

• Three of the mind:

8. Not being greedy; not focusing only on taking; thinking of giving, of sacrifice; making the mind munificent.

9. Not thinking hateful and destructive thoughts or having a destructive attitude toward others; bearing good intentions toward others, spreading goodwill and aiming for the common good.

10. Cultivating Right View *(sammādiṭṭhi);* understanding the law of kamma, that good actions bring good results and bad actions bring bad results; having a thorough grasp of the truth of life and the world; seeing the faring of things according to causes and conditions.

These ten qualities are variously known as kusala-kammapatha *(wholesome courses of action),* dhamma-cariyā *[principles for virtuous living] and* ariya-dhamma *[noble qualities]. They are a more detailed description of the threefold sucarita mentioned above: namely, points 1–3 cover righteous bodily conduct, 4–7 cover righteous verbal conduct, and 8–10 cover righteous mental conduct.*

(M.I.287)

ค. อย่างต่ำมีศีล ๕ *หลักความประพฤติ ๑๐ ข้อต้นนั้น เป็นธรรมจริยาและเป็นอารยธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำคนให้เจริญขึ้นพร้อม ทั้งทางกายทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ท่านสอนว่าผู้นั้นพึงควบคุมตนให้ได้ในทางกายและวาจาก่อนเป็นอย่างน้อย ด้วยการประพฤติตามหลัก* ***ศีล ๕*** *ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยา ๑๐ ประการนั้น ก็ยังจะได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม คือ*

๑. เว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย

๒. เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน

๓. เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน

๔. เว้นจากมุสาวาท ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขา หรือประโยชน์สุขของเขาด้วยวาจา

๕. เว้นจากสุราเมรัย ไม่เสพเครื่องดองของมึนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๑๗๒/๒๒๗)

C. At the very least he observes the five precepts: *the ten basic principles of conduct given above are a comprehensive description of the moral conduct or noble qualities through which personal development of body, speech and mind can be made. For those who are not yet firm in these noble qualities, however, it is recommended that at least moral restraint through body and speech should first be developed by observing the five precepts, which are among the first factors of the ten principles for virtuous living* (dhamma-cariyā). *The five precepts are:*

1. Abstaining from killing: not taking life or doing bodily harm.

2. Abstaining from taking what is not given: not stealing, pilfering or filching; not violating [others'] properties.

3. Abstaining from sexual misconduct: not violating the loved or cherished ones of others, thereby destroying their honor and dignity and confusing their family lines.

4. Abstaining from lying: not telling lies or using deceptive speech; not violating other people or their interests through speech.

5. Abstaining from alcohol and intoxicants: not taking wines, liquor, intoxicants or addictives, which are causes for heedlessness and drunkenness, and lead to damage and blunders such as accidents due to lack of mindfulness. An intoxicated person at least threatens the sense of security and well-being of fellow community members.

(A.III.203, 275)

๔. คนมีคุณแก่ส่วนรวม
(สมาชิกที่ดีของสังคม)

สมาชิกที่ดีผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคม มีธรรม คือ หลักความประพฤติ ดังนี้

ก. ***มีพรหมวิหาร*** *คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม ๔ อย่าง ต่อไปนี้*

๑. *เมตตา* **ความรัก** คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. *กรุณา* **ความสงสาร** คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. *มุทิตา* **ความเบิกบานพลอยยินดี** เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุน

๔. *อุเบกขา* **ความมีใจเป็นกลาง** คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เที่ยงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม*

(ที.ม. ๑๐/๑๘๔/๒๒๕)

---

* กรณีสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ใช้อุเบกขา คือ เมื่อเห็นคนที่ตนดูแล เป็นอยู่ดี ต่างขวนขวายในกิจหน้าที่ของตน ก็รู้จักวางทีเฉยคอยดูโดยสงบ ไม่เซ้าซี้จู้จี้ ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง ท่านแสดงอุปมาข้อหนึ่งว่า อุเบกขานั้นเหมือนดังนายสารถี เมื่อม้าวิ่งถูกทางเรียบสนิทดี ก็นั่งคุมสงบนิ่งคอยดูเฉยอยู่โดยนัยนี้ จึงแสดงความหมายของอุเบกขาอย่างคลุมความว่า ความรู้จักวางทีเฉยดู เมื่อเห็นเขารับผิดชอบตนเองได้ หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลสมควรแก่ความรับผิดชอบของตน

ดู วิสุทธิ.๓/๔๑; วิสุทธิ.ฎีกา ๒/๑๓๖; ๓/๑๑๒

4. The social benefactor
(A helpful member of society)

A constructive member of society possesses the following qualities or principles of conduct:

A. He has the Divine Abidings, the four mental attributes of a being who is sublime or grand-minded like a god, which are:

1. Mettā, **loving kindness:** goodwill and amity, the wish to help all people attain benefit and happiness.

2. Karuṇā, **compassion:** the desire to help other people escape from their sufferings; the determination to free all beings, both human and animal, of their hardships and miseries.

3. Muditā, **appreciative gladness**: when seeing others happy, one feels glad; when seeing others do good actions or attain success and advancement, one responds with gladness and is ready to help and support them.

4. Upekkhā, **equanimity**: seeing things as they are with a mind that is even, steady, firm and fair like a pair of scales; understanding that all beings experience good and evil in accordance with the causes they have created; ready to judge, position oneself and act in accordance with principles, reason and equity*.

(D.II.196)

---

*An important instance of the use of equanimity is when, seeing people within one's charge in safety, performing their own duties well, one knows how to simply look on with detachment and not boss them around or interfere. It is compared to a carriage-driver who, when the horses are running smoothly and on course, sits quietly and watchfully [in the driver's seat]. In this sense, a more comprehensive definition of *upekkhā* might be "passively watching when others are able to take responsibility for themselves, or when they should receive the results of the actions for which they are responsible."

(See Vism.467)

เมื่อมีคุณธรรมภายในเป็นพื้นฐานจิตใจเช่นนี้แล้ว พึงแสดงออกภายนอกตามหลักความประพฤติ ต่อไปนี้

ข. บำเพ็ญการสงเคราะห์ *คือ ปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ที่เรียกว่า* **สังคหวัตถุ** *๔ อย่าง ดังต่อไปนี้*

๑. *ทาน* **ให้ปัน** คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒. *ปิยวาจา* **พูดอย่างรักกัน** คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. *อัตถจริยา* **ทำประโยชน์แก่เขา** คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. *สมานัตตตา* **เอาตัวเข้าสมาน** คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

พูดสั้นๆ ว่า: ช่วยด้วยทุนด้วยของหรือความรู้; ช่วยด้วยถ้อยคำ; ช่วยด้วยกำลังงาน; ช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้ปัญหา

(ที.ปา. ๑๑/๑๔๐/๑๖๗)

Having established these four mental qualities as a foundation, he may express them outwardly in the following ways:

B. ***He contributes to social harmony:*** *he practices in accordance with the four principles for helpful integration, or qualities that bond people in unity, known as the* saṅgaha-vatthu. *These are:*

1. Dāna: **giving;** being kind, generous; sacrificing; sharing; helping and providing assistance with the four necessities, money or material possessions—including the imparting of knowledge or understanding and learning.

2. Piyavācā: **amicable speech;** speaking words that are polite, pleasant to the ear, and helpful, that point the way to benefit, and that are based on reason and conducive to goodness; or words that are sympathetic and encouraging; speaking words that lead to understanding, harmony, friendship, and mutual love, respect and service.

3. Atthacariyā: **helpful action;** helping with physical service, making an effort to lend a hand to others in their activities; performing actions that are helpful to the community; including helping to resolve problems and promote morality.

4. Samānattatā: **participation**; putting oneself in communion with others; behaving consistently and impartially; behaving equitably toward all people, not taking advantage of them; sharing in their happiness and suffering, acknowledging problems and participating in resolving them for the common good.

In brief, these are to help through contributions of money, material things or knowledge; to help through speech; to help through physical action; and to help through participation in facing and resolving problems.

(D.III.152,232)

๔. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน

(สมาชิกที่ดีของชุมชน)

คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ซึ่งจะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดีมีธรรม คือ หลักความประพฤติ ดังนี้

ก. พึ่งตนเองได้ *คือ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พร้อมที่จะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระถ่วงหมู่คณะ หรือหมู่ญาติ ด้วยการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง (เรียกว่า* ***นาถกรณธรรม****) ๑๐ ประการ คือ*

๑. *ศีล* **ประพฤติดีมีวินัย** คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ

๒. *พาหุสัจจะ* **ได้ศึกษาสดับมาก** คือ ศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟังมาก อันใดเป็นสายวิชาของตน หรือตนศึกษาศิลปวิทยาใด ก็ศึกษาให้ช่ำชอง มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง รู้ชัดเจนและใช้ได้จริง

๓. *กัลยาณมิตตตา* **รู้จักคบคนดี** คือ มีกัลยาณมิตร รู้จักเลือกเสวนาเข้าหาที่ปรึกษาหรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องและถือเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม

๔. *โสวจัสสตา* **เป็นคนที่พูดกันง่าย** คือ ไม่ดื้อรั้นกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผลและข้อเท็จจริง พร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตน

๕. *กิงกรณีเยสุ ทักขตา* **ขวนขวายกิจของหมู่** คือเอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการของชนร่วมหมู่คณะ ญาติ เพื่อนพ้อง และของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะ ทำได้ จัดได้ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

5. The harmonious participant of the group

(A good community member)

A useful participant of a community, who contributes to the peaceful co-existence of the community, possesses the following qualities or principles of conduct:

A. Being self-reliant: he makes himself a refuge unto himself, he is ready to take responsibility for himself and does not make himself into a problem or burden on his company or kin. This can be achieved by maintaining the ten protective virtues (nāthakaraṇa-dhamma):

1. *Sīla:* **having good conduct and discipline**; he conducts his life honestly in body and speech; he has discipline and earns his living through right livelihood.

2. *Bāhusacca:* **possessing much experience and learning**; he has learned and heard much; he is well versed in his own field of study or specific area of knowledge, understands it extensively and profoundly, knows it clearly and can really put it to use.

3. *Kalyāṇamittatā:* **knowing good association**; he has good friends, he knows how to choose his companions, and approaches those people who are capable of giving good advice; he chooses to associate with and emulate beneficial external influences in society that will guide his life to prosperity and growth.

4. *Sovacassatā:* **being easily spoken to**; he is not stubborn or headstrong; he is willing to listen to reason and facts, and ready to correct and improve himself.

5. *Kiṅkaraṇīyesu dakkhatā:* **making an effort with the group's activities**; he takes an interest in helping the business and activities of the group, his family, friends, and the community, and uses his wisdom to look for appropriate ways to carry them out, to organize them and bring them to fruition.

๖. *ธรรมกามตา* **เป็นผู้ใคร่ธรรม** คือ รักธรรม ชอบศึกษา ค้นคว้า สอบถามหาความรู้หาความจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟัง สร้างความรู้สึกสนิท สนมสบายใจ ชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาและร่วมสนทนา

๗. *วิริยารัมภะ* **มีความเพียรขยัน** คือ ขยันหมั่นเพียร พยายามหลีกละความชั่ว ประกอบความดี บากบั่น ก้าวหน้า ไม่ย้อท้อ ไม่ละเลยทอดทิ้งธุระหน้าที่

๘. *สันตุฏฐี* **มีสันโดษรู้พอดี** คือ ยินดี พึงพอใจแต่ในลาภผล ผลงานและผลสำเร็จต่างๆ ที่ตนสร้างหรือแสวงหามาได้ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม และไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

๙. *สติ* **มีสติคงมั่น** คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลีผลาม ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อนลอย ไม่ประมาท ไม่ยอมถลำลงในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับความดีงาม

๑๐. *ปัญญา* **มีปัญญาเหนืออารมณ์** คือ มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวินิจฉัยด้วยใจเป็นอิสระ ทำการต่างๆ ด้วยความคิดและมีวิจารณญาณ

(ที.ปา. ๑๑/๓๕๗/๒๘๑)

***ข. อยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี** ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า* **สาราณียธรรม** *(ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการ คือ*

๑. *เมตตากายกรรม* **ทำต่อกันด้วยเมตตา** คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

6. Dhammakāmatā: **being a lover of truth**; he is a lover of truth, he likes to learn, to research, to inquire, to acquire knowledge and seek the truth; he knows how to speak up and ask, and to listen; he has a friendly and relaxed manner that encourages others to approach him for consultation and conversation.

7. Viriyārambha: **having effort**; he is industrious in avoiding and abandoning evil actions and cultivating the good; he makes an effort and strives forward; he does not give up in despair or neglect or forsake his duties and responsibilities.

8. Santuṭṭhī: **being content, knowing moderation**; he is glad and contented only with gains, results and successes brought about or achieved rightfully through his own efforts; he is not caught up in material comforts.

9. Sati: **having firm mindfulness**; he remembers and is mindful; he recollects what he has done and said and what he needs to do in the future; he is circumspect and restrained with whatever he does, not rushed, sloppy, absentminded or reckless; he does not allow himself to slide into wrongful ways or fail to seize an opportunity to do good.

10. Paññā: **putting head over heart;** he has the wisdom to see causes and results; he knows right from wrong, benefit from harm and what is useful from what is not; he sees all things as they are; he knows how to examine and judge with a free mind; he does things with reflection and discernment.

(D.III.266,290)

B. Living harmoniously in the group: *in regard to relations with colleagues, associates, fellow community members and siblings in the family, the principles for harmony known as the six* sārāṇīya-dhamma *(conditions leading to mutual recollection) should be observed, as follows:*

1. Mettā-kāyakamma: **friendly action;** [members of the community] each show friendliness and goodwill to their colleagues, associates, and fellow community members by willingly helping them in their duties, and bearing a courteous and respectful manner, both in their presence and in their absence.

๒. *เมตตาวจีกรรม* **พูดต่อกันด้วยเมตตา** คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. *เมตตามโนกรรม* **คิดต่อกันด้วยเมตตา** คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. *สาธารณโภคี* **ได้มาแบ่งกันกินใช้** คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. *สีลสามัญญตา* **ประพฤติให้ดีเหมือนเขา** คือ มีความประพฤติสุจริต ดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. *ทิฏฐิสามัญญตา* **ปรับความเห็นเข้ากันได้** คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

(ที.ปา. ๑๑/๓๑๗/๒๕๗)

2. *Mettā-vacīkamma:* **friendly speech**; they each inform the others what is of benefit; they teach or advise them with a heart of goodwill; they say only polite and respectful words to them, both in their presence and in their absence.

3. *Mettā-manokamma:* **friendly thoughts**; they establish their minds in goodwill, thinking of ways to be of service to each other; looking at each other in a good light, having a pleasant and congenial attitude toward each other.

4. *Sādhāraṇa-bhogī:* **sharing of gains**; they share with each other whatever gains have been rightfully acquired, seeing to it that even small things are distributed equally to all.

5. *Sīla-sāmaññatā:* **moral harmony**; they maintain virtuous conduct, abide by community rules and regulations, and do not conduct themselves in ways that are objectionable or damaging to the community.

6. *Diṭṭhi-sāmaññatā:* **harmony of views**; they respect and honor each other's views; they have reached consensus or agreed upon the main principles; they adhere to the same ideals, principles of virtue or ultimate aims.

(D. III. 245)

๖. คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี
(สมาชิกที่ดีของรัฐ)

สมาชิกของรัฐผู้มีส่วนร่วมให้เกิดการปกครองที่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตย พึงรู้หลักและปฏิบัติดังนี้

ก. รู้หลักอธิปไตย *คือ รู้หลักความเป็นใหญ่ที่เรียกว่า* **อธิปไตย ๓** *ประการ* ดังนี้*

๑. อัตตาธิปไตย **ถือตนเป็นใหญ่** คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารภตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่วทำดีด้วยเคารพตน

๒. โลกาธิปไตย **ถือโลกเป็นใหญ่** คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำการด้วยปรารภจะเอาใจหมู่ชน หาความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่เว้นชั่วทำดี ด้วยเคารพเสียงหมู่ชน

๓. ธรรมาธิปไตย **ถือธรรมเป็นใหญ่** คือ ถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารภสิ่งที่ได้ศึกษาตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัดและพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงาม เป็นประมาณอย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา

เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ถ้าต้องการรับผิดชอบต่อรัฐประชาธิปไตย พึงถือหลักข้อ ๓ คือ ธรรมาธิปไตย

(ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๓๑)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๒ หน้า ๘๑

6. The contributor to good government
(A responsible member of state)

Citizens who contribute to bringing about good administration, especially in a democracy, should know and abide by the following principles:

A. Understanding the three kinds of supremacy (adhipateyya)* *as follows:*

1. Attādhipateyya: **supremacy of oneself**; putting the prime importance on one's own self, position, reputation, or status; acting in view of one's self and what relates to oneself; on the wholesome side, it means abandoning evil actions and cultivating the good out of a sense of self-respect.

2. Lokādhipateyya: **supremacy of the world**; putting the prime importance on worldly values; wavering in face of criticism and praise; operating on the basis of what pleases the group, seeking popularity or fearing censure; on the wholesome side, it refers to avoiding evil actions and cultivating the good in deference to the opinions of the community.

3. Dhammādhipateyya: **supremacy of the Dhamma**; putting the prime importance on principles, truth, righteousness, virtue and reason; operating on the basis of what has been learned and verified against the facts; acting on views that have been extensively and clearly investigated and considered to the best of one's wisdom and integrity to be righteous and for the sake of goodness; on a general level, it means acting out of respect for established principles, laws, rules and regulations.

Bearing these three kinds of supremacy in mind, a responsible member of a democratic state should adhere to the last of the three, namely the supremacy of the Dhamma.

(D.III.220)

---

*See endnote 2, p. 81.

*ข. **มีส่วนในการปกครอง** โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อม นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว ที่เรียกว่า* **อปริหานิยธรรม ๗** *ประการ คือ*

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะปรึกษาหารือกิจการงาน (ที่พึงรับผิดชอบตามระดับของตน) โดยสม่ำเสมอ

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน

๓. ไม่ถืออำเภอใจใคร่ต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ

๔. ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน ให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้น มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง

๕. ให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแก

๖. เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปูชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เร้าให้ทำดี และเป็นที่รวมใจของหมู่ชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี

๗. จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิตผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

(ที.ม. ๑๐/๖๘/๘๖)

นอกจากนี้ พึงประพฤติตนเป็นผู้ครองเรือนและหัวหน้าครอบครัวที่ดี ตามหลักปฏิบัติในบทที่ ๑๒ ว่าด้วยคนครองเรือนที่เลิศล้ำ โดยเฉพาะข้อ จ. ครองตนเป็นพลเมืองที่ดี

*B. **Participating in government** by practicing in accordance with the principles for collective responsibility which help prevent decline and lead only to prosperity, known as the seven* aparihāniya-dhamma:

1. Meeting often and regularly; regularly conferring on community affairs and projects (which are to be shouldered by each person according to his level).

2. Meeting together, dispersing together and doing together what needs to be done together.

3. Neither instituting laws and regulations not communally agreed upon simply out of convenience or personal preference, nor denigrating or abolishing things already instituted; upholding the main provisions established as the constitution.

4. Honoring and respecting the elders long in experience, giving weight to their words.

5. Honoring and respecting the womenfolk, protecting them from abuse and ill-treatment.

6. Honoring and revering the shrines, holy places and national monuments, which are memorials arousing virtue and centers of community spirit; not neglecting to honor the ceremonies required for those places as dictated by tradition.

7. Organizing rightful protection, support and sanctuary to monks and priests who maintain pure moral conduct and who serve as spiritual refuges and moral examples for the people; gladly receiving them and wishing for their comfort.

(D. II. 73)

In addition to these principles, it is also advisable to maintain the principles outlined in Chapter 12 on the ideal householder, particularly point E: conducting oneself as a good citizen.

๗. คนผู้นำรัฐ

(พระมหากษัตริย์ หรือผู้ปกครองบ้านเมือง)

ท่านผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ผู้นำ และผู้ปกครองรัฐ ตั้งต้นแต่พระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ ตลอดจนนักปกครองโดยทั่วไป มีหลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติ และเป็นข้อปฏิบัติ ดังนี้

ก. ทรงทศพิธราชธรรม *คือ มีคุณธรรมของผู้ปกครอง หรือ* ***ราชธรรม*** *(ธรรมของพระราชา) ๑๐ ประการ ดังนี้*

๑. *ทาน* **ให้ปันช่วยประชา** คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยบริการจัดสรรความสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

๒. *ศีล* **รักษาความสุจริต** คือ ประพฤติดีงาม สำรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๓. *ปริจจาคะ* **บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ** คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔. *อาชชวะ* **ปฏิบัติภาระโดยซื่อตรง** คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๕. *มัททวะ* **ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน** คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ควรได้ความรักภักดี แต่มิขาดยำเกรง

7. The state leader
(A king or administrator)

For the lord of the land, the state leader or ruler—be he an emperor, king or administrator in general—there are the following qualities and principles of conduct:

*A. **Being endowed with the ten regal qualities:** to have the ten qualities of a righteous ruler or king* (rāja-dhamma):

1. Dāna: **sharing with the populace**; he is a benefactor in that he rules or works to give, not to take; he devotes himself to administering services and providing welfare and aid for the people to ensure their well-being, convenience and safety; he renders assistance to those in distress and difficulty and supports those who have done well.

2. Sīla: **maintaining good conduct;** he is impeccable in conduct and restrained in actions and speech; he does only good actions and upholds his honor; he sets an example for the people, commands their respect and is free from any cause for contempt.

3. Pariccāga: **working selflessly;** he is capable of sacrificing personal comfort, even his own life, for the benefit of the people and the peace and stability of the country.

4. Ājjava: **working honestly**; he is honest and upholds the truth; he is free of deceit and upright in his dealings; he is sincere and does not deceive the people.

5. Maddava: **deporting himself with gentleness and congeniality;** his bearing is not arrogant, rude, harsh or conceited; he has nobility and dignity that are based on a polite and gentle manner, inspiring devotion and loyalty but not without awe.

๖. *ตปะ* **พ้นมัวเมาด้วยเผากิเลส** คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่อย่างง่ายๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

๗. *อักโกธะ* **ถือเหตุผลไม่โกรธา** คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความและกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจำใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๘. *อวิหิงสา* **มีอหิงสานำร่มเย็น** คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบคั้นกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใดด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙. *ขันติ* **ชำนะเข็ญด้วยขันติ** คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

๑๐. *อวิโรธนะ* **มิปฏิบัติคลาดจากธรรม** คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎร์เป็นที่ตั้ง อันใดประชาราษฎร์ปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรมคงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้ายลาภสักการะหรืออิฏฐารมณ์อนิฏฐารมณ์ใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม ก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

(ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๐/๘๖)

6. Tapa: **rejecting indulgence through austerity;** he destroys defilements and cravings and does not allow them to control his mind; he can restrain his mind and does not allow it to become lost in sensual pleasure and debauchery; he is simple and regular in life-style, and dedicated to the fulfillment of duty.

7. Akkodha: **adhering to reason, not anger**; he is not given to fiery outbursts and does not make judgments or act out of anger, but has a heart of goodwill, suppressing anger; he judges and acts righteously with a mind that is subtle and calm.

8. Avihiṁsā: **bringing tranquillity through nonviolence**; he does not let his power go to his head or use it to repress his subjects; he is kind; he does not find a pretext for punishing a subject out of vindictiveness and hatred.

9. Khanti: **overcoming difficulties with patience**; he endures a heavy work load and perseveres in the face of tiredness; no matter how difficult or depressing the work may be, he does not give in; no matter how much he is provoked or ridiculed, or with whatever harsh and abrasive words, he does not despair; he refuses to abandon a task that is rightfully done.

10. Avirodhana: **not doing that which strays from righteousness**; he does not transgress the principles of public administration that are based on the welfare, happiness and righteousness of the people and the country; he does not oppose what the people rightfully desire; he does not stand in the way of those activities which are for the common good; he establishes himself firmly in righteousness, steadfast and unwavering in the face of pleasant and unpleasant words, gain and loss, desirable and undesirable conditions; he is firmly established in righteous principles and does not deviate from or subvert them—both in judicial terms, namely [the administration of] justice, and in regulatory terms, namely [the observation of] regulations, formalities and administrative principles, including good customs and traditions.

(J.V.378)

ข. บำเพ็ญกรณีย์ของจักรพรรดิ คือ ปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ที่เรียกว่า **จักรวรรดิวัตร** *(ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของจักรพรรดิ) ๕ ประการ* คือ*

๑. *ธรรมาธิปไตย* **ถือธรรมเป็นใหญ่** คือ ยึดถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรม เป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

๒. *ธรรมิการักขา* **ให้ความคุ้มครองโดยธรรม** คือ จัดอำนวยการรักษาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม แก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน คือ คนภายใน** ข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการ และคนต่างอาชีพ เช่นพ่อค้าและเกษตรกร ชาวนิคมชนบทและชนชายแดน พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม ตลอดจนสัตว์เท้าสัตว์ปีก อันควรสงวนพันธุ์ทั้งหลาย

๓. *มา อธรรมการ* **ห้ามกั้นการอาธรรม์** คือ จัดการป้องกันแก้ไข มิให้การกระทำที่ไม่เป็นธรรม การเบียดเบียนข่มเหง และความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อน เกิดมีขึ้นในบ้านเมือง ชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นในสุจริตและนิยมธรรม รวมทั้งจัดวางระบบที่กันคนร้าย ให้โอกาสคนดี

๔. *ธนานุประทาน* **ปันทรัพย์แก่ชนผู้ยากไร้** มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน เช่น จัดให้ราษฎรทั้งปวงมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินได้โดยสุจริต

๕. *ปริปุจฉา* **ไม่ขาดการสอบถามปรึกษา** แสวงปัญญาและความดีงามยิ่งขึ้นไป โดยมีที่ปรึกษาที่ทรงวิชาการทรงคุณธรรม ผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมา ที่จะช่วยให้เจริญปัญญาและกุศลธรรม

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๓ หน้า ๘๒

** หมายถึง พระมเหสี โอรส ธิดา ข้าราชการในพระองค์ หรือคนในครอบครัวและในปกครองส่วนตัวซึ่งพึงคุ้มครอง โดยให้การบำรุงเลี้ยงอบรมสั่งสอน เป็นต้น ให้อยู่สุขสงบและเคารพนับถือกัน

***B. Performing the duties of a universal emperor:** he performs the five duties of a supreme ruler, called the* cakkavatti-vatta*:

1. Dhammādhipateyya: **holding the Dhamma supreme**; he adheres to truth, righteousness, goodness, reason, principle and rightful rules and regulations as standards; he respects, upholds, favors and establishes himself in righteousness and practices accordingly.

2. Dhammikārakkhā: **providing righteous protection**; he provides fair protection to all groups of people in the land, i.e., the royal household**, the military, administrative officials, civil servants, academics and people of various occupations such as merchants and farmers, country people and inhabitants of the border provinces, monks and priests who uphold moral conduct, and even beasts and birds requiring conservation.

3. Mā adhammakāra: **prohibiting unrighteous actions**; he arranges preventive and remedial measures, not allowing unrighteous actions, exploitation, oppression, corruption, or unrest to arise in the country; he encourages the people to establish themselves firmly in honesty and virtue and also establishes a system that excludes bad people and promotes good ones.

4. Dhanānuppadāna: **distributing resources to the poor**; he ensures that there are no poverty-stricken people in the land by, for example, arranging that all people have a chance to make an honest living.

5. Paripucchā: **not failing to seek counsel**; he seeks advancement in wisdom and virtue by having advisors who are learned and virtuous, who are morally upright and not heedless or self-indulgent, and who can help him to cultivate his wisdom and wholesome qualities; he approaches monks and wise men and queries them to seek knowledge, goodness and truth; he discusses various problems with them at regular and appropriate times so

---

*See endnote 3, p. 82.

**Refers to the queen, princes, princesses, officials working for the royal household, or members of a ruler's family and people under his personal control, who should be protected through support and instruction so that they live comfortably and peacefully with mutual respect.

หมั่นพบปะพระสงฆ์และนักปราชญ์ ไถ่ถามหาความรู้หาความดีงามหาความจริง และถกข้อปัญหาต่างๆ อยู่โดยสม่ำเสมอตามกาลอันควร เพื่อซักซ้อมตรวจสอบตนให้เจริญก้าวหน้า และดำเนินกิจการในทางที่ถูกต้องชอบธรรม ดีงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

(ที.ปา. ๑๑/๓๕/๖๕)

ค. ประกอบราชสังคหะ *คือ ทำนุบำรุงทวยราษฎร์ ให้ประชาชาติดำรงอยู่ในเอกภาพและสามัคคี ด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า* **ราชสังคหวัตถุ** *(หลักการสงเคราะห์ประชาชนของพระราชา) ๔ ประการ คือ*

๑. *สัสสเมธะ* **ฉลาดบำรุงธัญญาหาร** คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์

๒. *ปุริสเมธะ* **ฉลาดบำรุงข้าราชการ** คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงข้าราชการ ด้วยการส่งเสริมคนดีมีความสามารถ และจัดสวัสดิการให้ดี เป็นต้น

๓. *สัมมาปาสะ* **ผูกประสานปวงประชา** คือ ผดุงผสานประชาชนไว้ด้วยนโยบายส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในพาณิชยกรรม หรือดำเนินกิจการต่างๆ ไม่ให้ฐานะเหลื่อมล้ำห่างเหินจนแตกแยกกัน

๔. *วาชไปยะ* **มีวาทะดูดดื่มใจ** คือ รู้จักพูด รู้จักชี้แจงแนะนำ รู้จักทักทาย ไถ่ถามทุกข์สุขราษฎรทุกชั้น แม้ปราศรัยก็ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐาน มีประโยชน์ เป็นทางแห่งการสร้างสรรค์แก้ไขปัญหา เสริมความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือ และความนิยมนับถือ

(สํ.ส. ๑๕/๓๕๑/๑๑๐)

ง. ละเว้นอคติ นักปกครอง เมื่อปฏิบัติหน้าที่ พึงเว้นความลำเอียง หรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ

that he may examine and improve himself and carry out his duties rightfully, properly and so as to bring about true welfare and happiness.

(D.III.61)

*C. **Effecting the royal benefactions:** he supports the people, allowing them to live in unity and harmony, with the four* rāja-saṅgaha-vatthu *(principles by which a king supports his people):*

1. Sassamedha: **shrewdness in promoting agriculture**; he is skilled in agronomic policies and promotes agricultural activity which brings about bountiful crop yields.

2. Purisamedha: **shrewdness in promoting government officials**; he is clever at making policies for supporting government officials by, for example, encouraging honest and capable officials and providing them with adequate social benefits.

3. Sammāpāsa: **bonding the people together**; he assists the people with policies that support their livelihood by, for example, providing funds from which the poor may borrow to set themselves up in commerce or start business operations, thereby eliminating an economic disparity that is so wide as to cause rifts among the people.

4. Vājapeyya: **impressive speech**; he knows how to speak, clarify and advise; he takes an interest in greeting people of all levels and inquiring about their welfare; his speech is pleasant to the ear, worth listening to, reasoned, well-founded and useful; it leads the way to constructive action, to solution of problems, to increased harmony, and to mutual understanding, trust and respect.

(S.I.76)

*D. **Avoiding the biases:** when an administrator is carrying out his functions, he should not allow the four biases, or deviations from righteousness, to interfere:*

๑. *ฉันทาคติ* ลำเอียงเพราะชอบ

๒. *โทสาคติ* ลำเอียงเพราะชัง

๓. *โมหาคติ* ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา

๔. *ภยาคติ* ลำเอียงเพราะขลาดกลัว

(ที.ปา. ๑๑/๑๗๖/๑๙๖)

1. *Chandāgati:* biased conduct on account of like
2. *Dosāgati:* biased conduct on account of dislike
3. *Mohāgati:* biased conduct on account of delusion or foolishness
4. *Bhayāgati:* biased conduct on account of timidity and fear

(D.III.182, 288)

หมวดสอง

คนกับชีวิต

❋

๘. คนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ

(ชีวิตที่เลิศล้ำสมบูรณ์)

คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตน จนไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงแม้ต่อความตาย ก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตนอยู่อย่างดีที่สุด และได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง เรียกได้ว่าเป็นอยู่อย่างผู้มีชัย ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนเช่นนั้นคือผู้ที่ได้เข้าถึงจุดหมายแห่งการมีชีวิต และดำเนินชีวิตของตนตามหลักการต่อไปนี้

ก. นำชีวิตสู่จุดหมาย *คือ ดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิต ที่เรียกว่า* **อัตถะ** *หรือ* **อรรถ ๓** *คือ*

๑. *ทิฏฐธัมมิกัตถะ* **จุดหมายขั้นตาเห็น** หรือ **ประโยชน์ปัจจุบัน** ที่สำคัญ คือ

ก) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค งามสง่า อายุยืนยาว

ข) มีเงินมีงาน มีทรัพย์จากอาชีพสุจริต พึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ

ค) มีสถานภาพดี ทรงยศ เกียรติ ไมตรี เป็นที่ยอมรับในสังคม

ง) มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่นับถือ

ทั้งหมดนี้ พึงให้เกิดมีโดยธรรม และใช้หรือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขโดยชอบ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

๒. *สัมปรายิกัตถะ* **จุดหมายขั้นเลยตาเห็น** หรือ **ประโยชน์เบื้องหน้า** ที่เป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งให้เกิดความสุขล้ำลึกภายใน โดยเฉพาะ

SECTION TWO

People and life

❋

8. The confident one

(A life that is perfect)

Through conducting his life impeccably and reaping the most benefit out of birth into this world, a person can attain such confidence in his life that he fears nothing, not even death. This is living victoriously, making a success of life. Such a person is one who has attained the objective of living and leads his life according to the following principles:

A. Steering one's life to its objectives: *he conducts his life toward the realization of the three benefits which are the objectives of life known as the three* attha:

1. Diṭṭhadhammikattha: **the temporal objective or present benefit,** the important kinds being:

a) Having good health, a strong body, freedom from disease, pleasant appearance and longevity.

b) Having work and income, wealth derived from honest livelihood; being economically self-reliant.

c) Having good status, having rank, honor, friendship and social acceptance.

d) Having a happy family, making one's family worthy of respect.

All of the above should be righteously obtained and used or treated so as to produce rightful benefit and happiness both for oneself and for others.

2. Samparāyikattha: **the spiritual objective or further benefit** that gives value and meaning to life, and which leads to the profound inner happiness, especially:

ก) ความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ด้วยศรัทธา มีหลักใจ

ข) ความภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การดีงามสุจริต

ค) ความอิ่มใจ ในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์

ง) ความแกล้วกล้ามั่นใจ ด้วยมีปัญญาที่จะแก้ปัญหานำพาชีวิตไป

จ) ความโปร่งโล่งมั่นใจ ว่าได้ทำกรรมดี มีหลักประกันวิถีสู่ภพใหม่

๓. *ปรมัตถะ* **จุดหมายสูงสุด** หรือ **ประโยชน์อย่างยิ่ง** คือ การมีปัญญารู้เท่าทันความจริง เข้าถึงธรรมชาติของโลกและชีวิต อันทำให้จิตใจเป็นอิสระ

ก) ไม่หวั่นไหวหรือถูกครอบงำด้วยความผันผวนปรวนแปรต่างๆ

ข) ไม่ผิดหวังโศกเศร้าบีบคั้นจิตเพราะความยึดติดถือมั่นในสิ่งใด

ค) ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส สดชื่น เบิกบานใจตลอดเวลา

ง) เป็นอยู่และทำการด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย

อัตถะ *๓ ขั้นนี้ จัดแบ่งใหม่เป็น ๓ ด้านดังนี้*

๑. *อัตตัตถะ* **จุดหมายเพื่อตน** หรือ **ประโยชน์ตน** คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนให้ลุถึง

๒. *ปรัตถะ* **จุดหมายเพื่อผู้อื่น** หรือ **ประโยชน์ผู้อื่น** คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงช่วยเหลือให้ผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์ได้บรรลุถึง ด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของเขาเองขึ้นไปจนเข้าถึงตามลำดับ

๓. *อุภยัตถะ* **จุดหมายร่วมกัน** หรือ **ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย** คือ ประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งภาวะและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้งทางวัตถุ เช่น ป่า แม่น้ำ ถนนหนทาง และทางนามธรรม เช่น ศีลธรรม วัฒนธรรม ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษาเพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ขั้นข้างต้น อย่างน้อยไม่ให้การแสวงประโยชน์ตนส่งผลกระทบเสียหายต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ดังตัวอย่าง พระภิกษุเมื่อปฏิบัติตามพระวินัย ย่อมช่วยรักษาสามัคคีแห่ง

a) Warmth, deep appreciation and happiness through faith; having an ideal.

b) Pride in having a clean life, in having done only good and virtuous actions.

c) Gratification in a worthwhile life, in having made sacrifices and performed beneficial actions.

d) Courage and confidence in having wisdom to deal with problems and guide one's life.

e) Security and freedom from worry in having performed good kamma, having a guarantee for the future life.

3. Paramattha: **the highest objective or greatest benefit**; having insight into the truth, having penetrated to the nature of life and the world, thereby rendering the mind free, [as a result of which]:

a) One is not shaken or overwhelmed by vicissitudes and changes.

b) One is not disappointed, downhearted or distressed on account of attachment to things.

c) One is secure, calm, clear, cheerful and buoyant at all times.

d) One lives and acts with wisdom, which looks at causes and conditions.

These three levels of *attha* can be attained on three fronts, as follows:

1. Attattha: **the objective for oneself or one's own benefit**; i.e., the three levels of benefit explained above, which one should establish within oneself, or develop one's life toward.

2. Parattha: **the objective for others, or other people's benefit**; i.e., the three levels of benefit explained above, which one should help other people successively achieve by inducing and encouraging them to develop their lives.

3. Ubhayattha: **the mutual objective or benefit to both parties**; i.e., the collective benefit, happiness and virtue of the community or society, including environmental conditions and factors, both concrete, such as forests, rivers and roads, and abstract, such as morality and culture. We should contribute to the creation and conservation of these in order to help

สงฆ์ อันเป็นบรรยากาศที่เกื้อหนุนให้ภิกษุที่อยู่ร่วมกันทุกรูปอยู่ผาสุก และเจริญงอกงามในการปฏิบัติ จนอาจลุถึงปรมัตถ์ คือประโยชน์สูงสุด

(ขุ.จู. ๓๐/๗๕๕/๓๘๙)

ข. ภายในทรงพลัง *คือ มีกำลังที่เกิดจากคุณธรรมความประพฤติปฏิบัติที่เป็นหลักประกันของชีวิต ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองจนไม่มีความหวาดหวั่นกลัวภัย เรียกว่า* **พละ** *(ธรรมอันเป็นกำลัง) มี ๔ ประการ กล่าวคือ*

๑. *ปัญญาพละ* **กำลังปัญญา** คือ ได้ศึกษา มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องชัดเจน ในเรื่องราวและกิจการที่ตนเกี่ยวข้อง ตลอดไปถึงสภาวะอันเป็นธรรมดาของโลกและชีวิต เป็นผู้กระทำการต่างๆ ด้วยความเข้าใจเหตุผล และสภาพความจริง

๒. *วิริยพละ* **กำลังความเพียร** คือ เป็นผู้ประกอบกิจทำหน้าที่การงานต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ด้วยความบากบั่นพยายาม ไม่ได้ทอดทิ้งหรือย่อหย่อนท้อถอย

๓. *อนวัชชพละ** **กำลังสุจริต** หรือกำลังความบริสุทธิ์ คือมีความประพฤติและหน้าที่การงาน สุจริตไร้โทษ สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีข้อที่ใครจะติเตียนได้

๔. *สังคหพละ* **กำลังการสงเคราะห์** คือ ได้ช่วยเหลือเกื้อกูล ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ เป็นสมาชิกที่มีคุณประโยชน์ของชุมชน

ตัวอย่างเช่น เป็นข้าราชการ พึงจำสั้นๆ ว่า รู้งานดี ทำหน้าที่ไม่บกพร่อง มือสะอาด ไม่ขาดมนุษยสัมพันธ์

(องฺ.นวก. ๒๓/๒๐๙/๓๗๖)

---

* แปลตามศัพท์ว่า “กำลังการกระทำที่ปราศจากโทษ”

both ourselves and others advance to the three levels of objectives mentioned above, at the very least not allowing our own pursuit of benefit to adversely affect the benefit and well-being of the community. For example, in keeping the discipline a monk helps foster the harmony of the monastic community, which is an atmosphere that helps the monks living together all live in comfort and grow in their practice toward attaining the highest benefit *(paramattha)*.

(Nd[2] 26)

B. Maintaining inner strength: *he has the strength that arises from the moral qualities or practices that are life's assurances—known as the four powers* (bala)—*which instill such self-confidence into him that he fears no peril, namely:*

1. Paññā-bala: **the power of wisdom**; he is learned; he has proper and clear knowledge and understanding of all matters and tasks he must deal with, and ultimately the true nature of life and the world; he does things with understanding of their reasons and their real nature.

2. Viriya-bala: **the power of effort**; he always applies himself to his tasks and duties with effort and perseverance; he does not give up, slacken or become discouraged.

*3. Anavajja-bala**:* **the power of integrity** or the power of purity; his conduct and work are honest, faultless, clean, pure and uncensurable.

4. Saṅgaha-bala: **the power of benefaction**; he helps and supports others and makes himself useful to his fellow man; he is a benefactor of the community.

A government official, for example, might bear in mind these four brief injunctions: "Know your work well, perform your duty faultlessly, be honest and do not neglect human relations."

(A.IV.363)

---

*Literally: "the power of blameless action."

ค. ตั้งตนบนฐานที่มั่น *ซึ่งใช้เป็นที่ยืนหยัดให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายได้ โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิด ไม่เปิดช่องแก่ความผิดพลาดเสียหาย และไม่เกิดสิ่งมัวหมองหมักหมมทับถมตน ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมที่เรียกว่า* **อธิษฐาน** *(ธรรมเป็นที่มั่น) ๔ ประการ คือ*

๑. *ปัญญา* **ใช้ปัญญา** คือ ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ทำกิจการต่างๆ ด้วยความคิด เมื่อประสบเหตุใดๆ ก็ไม่วู่วามตามอารมณ์หรือหลงไปตามสิ่งที่เย้ายวน ศึกษาสิ่งต่างๆ ให้มีความรู้ชัด หยั่งเห็นเหตุผล เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง

๒. *สัจจะ* **รักษาสัจจะ** คือ สงวนรักษาดำรงตนมั่นในความจริงที่รู้ชัดเห็นชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงวาจา จริงในหลักการ จริงในการปฏิบัติ จนถึงจริงปรมัตถ์

๓. *จาคะ* **เพิ่มพูนจาคะ** คือ คอยเสริมหรือทวีความเสียสละ ให้เข้มแข็งมีกำลังแรงยิ่งขึ้นอยู่เสมอ เพื่อป้องกันหรือทัดทานตนไว้มิให้ตกไปเป็นทาสของลาภสักการะและผลสำเร็จเป็นต้นที่ตนได้สร้างขึ้น อันคอยล่อเร้าเย้ายวน ให้เกิดความยึดติด ลำพอง และลุ่มหลงมัวเมา สิ่งใดเคยชินเป็นนิสัย หรือเคยยึดถือไว้ แต่ผิดพลาด ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ก็สามารถละได้ทั้งหมดเริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส

๔. *อุปสมะ* **รู้จักสงบใจ** คือรู้จักหาความสุขสงบทางจิตใจ ฝึกตน ให้สามารถระงับความมัวหมองดับความขัดข้องวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสได้ ทำจิตใจให้สงบผ่องใสรู้จักรสแห่งสันติ คนที่รู้จักรสแห่งความสุขอันเกิดจากความสงบใจแล้ว ย่อมจะไม่หลงใหลมัวเมาในวัตถุ หรือลาภ ยศ สรรเสริญ เป็นต้น โดยง่าย

(ม.อุ. ๑๔/๖๘๒/๔๓๗)

C. Establishing oneself on a firm foundation *from which to grasp the highest success aspired to without causing self-delusion, creating opportunities for error and blemish or leading to the accumulation of defilements. This can be achieved by practicing according to the principles known as the four inner strongholds* (adhiṭṭhāna):

1. Paññā: **using wisdom**; he lives his life with wisdom and acts with reason; he does not react impulsively or emotionally to the incidents he encounters or get carried away by temptation; he studies things to know them clearly and penetrate to their raison *Paññā*; he understands things as they really are, ultimately attaining the truth.

2. Sacca: **upholding truth;** he establishes and maintains himself firmly in the truth that he has clearly known and seen with wisdom. *Sacca* ranges from being truthful in speech, being true to principles and having integrity in deeds, to [realizing] the highest truth.

3. Cāga: **fostering relinquishment**; he fosters or increases his relinquishment to ever greater heights to prevent or restrain himself from becoming enslaved by any fame, fortune or success, for example, that he may acquire, which keep luring him into attachment, pride and delusion; he can relinquish whatever he has previously been attached to—ranging from material possessions to mental defilements—that is mistaken, false or wrong.

4. Upasama: **calming the mind**; he knows how to find peace in his mind; he trains to be able to overcome mental defilements and remove the frustration and confusion resulting from them; he makes his mind calm and clear so that it can experience the taste of peace; having known the taste of happiness that arises from the calmed mind, he is not easily infatuated with material possessions, status, or fame.

(M.III.243)

๙. คนประสบความสำเร็จ

(ชีวิตที่ก้าวหน้าและสำเร็จ)

ผู้ที่ต้องการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะในด้านการศึกษา หรืออาชีพการงานก็ตาม พึงปฏิบัติตามหลักต่อไปนี้

*ก. **หลักความเจริญ** ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ที่เรียกว่า* **จักร** *(ธรรมประดุจล้อทั้งสี่ที่นำรถไปสู่จุดหมาย) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ*

๑. *ปฏิรูปเทสวาสะ* **เลือกอยู่ถิ่นที่เหมาะ** คือ เลือกหาถิ่นที่อยู่ หรือแหล่งเล่าเรียนดำเนินชีวิตที่ดี ซึ่งมีบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยแก่การศึกษา พัฒนาชีวิต การแสวงธรรมหาความรู้ การสร้างสรรค์ความดีงาม และความเจริญก้าวหน้า

๒. *สัปปุริสูปัสสยะ* **เสาะเสวนาคนดี** คือ รู้จักเสวนาคบหา หรือร่วมหมู่กับบุคคลผู้รู้ ผู้ทรงคุณ และผู้ที่จะเกื้อกูลแก่การแสวงธรรมหาความรู้ ความก้าวหน้างอกงาม และความเจริญโดยธรรม

๓. *อัตตสัมมาปณิธิ* **ตั้งตนไว้ถูกวิถี** คือ ดำรงตนมั่นอยู่ในธรรมและทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตั้งเป้าหมายชีวิตและการงานให้ดีงามแน่ชัด และนำตนไปถูกทางสู่จุดหมาย แน่วแน่ มั่นคง ไม่พร่าส่าย ไม่ไถลเชือนแช

๔. *ปุพเพกตปุญญตา* **มีทุนดีได้เตรียมไว้** ทุนดีส่วนหนึ่ง คือ ความมีสติปัญญา ความถนัด และร่างกายดี เป็นต้น ที่เป็นพื้นมาแต่เดิม และอีกส่วนหนึ่ง คือ อาศัยพื้นเดิมเท่าที่ตัวมีอยู่ รู้จักแก้ไขปรับปรุงตน ศึกษาหาความรู้ สร้างเสริมคุณสมบัติ ความดีงาม ฝึกฝนความชำนิชำนาญเตรียมไว้ก่อนแต่ต้น ซึ่งเมื่อมีเหตุต้องใช้ก็จะเป็นผู้พร้อมที่จะต้อนรับความสำเร็จ สามารถสร้างสรรค์ ประโยชน์สุข และก้าวสู่ความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป

(องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๓๑/๔๑)

9. The successful one
(A life that advances and succeeds)

One who desires progress and success in life, be it in the field of education, occupation or livelihood, is advised to abide by the following principles:

A. The principles of growth: *to practice according to the teachings that guide life to prosperity and eminence known as the four* **cakka** *(the conditions likened to the four wheels that carry a vehicle to its destination):*

1. Paṭirūpadesavāsa: **choosing a suitable environment**; to choose a suitable location in which to live, study or work, where there are people and an environment conducive to learning and betterment in life, to the pursuit of the truth, virtue and knowledge, and the generation of goodness and prosperity.

2. Sappurisūpassaya: **associating with good people**; to seek association or alliance with people who are learned and virtuous and who will support one's pursuit of the truth, virtue and knowledge, and one's advancement and growth in a rightful way.

3. Attasammāpaṇidhi: **establishing oneself rightly**; to establish oneself firmly in virtue and a right way of life; to establish a clear and virtuous goal for one's life and work, and set oneself resolutely and firmly on the right path to that goal, not wavering or being negligent.

4. Pubbekatapuññatā: **having a good "capital foundation"**; one portion of this capital foundation comprises innate qualities such as intelligence, aptitude and a healthy body; the other is, on the basis of that foundation, knowing how to rectify or improve oneself, to seek further knowledge, to strengthen good qualities and to train oneself in preparation for when these qualities are needed, to be ready to welcome success, to bring about welfare and happiness and to advance to even greater heights.

ข. หลักความสำเร็จ *ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่า* **อิทธิบาท** *(ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ*

๑. *ฉันทะ* **มีใจรัก** คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. *วิริยะ* **พากเพียรทำ** คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๓. *จิตตะ* **เอาจิตฝักใฝ่** คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

๔. *วิมังสา* **ใช้ปัญญาสอบสวน** คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

ตัวอย่างเช่น ผู้ทำงานทั่วๆ ไป อาจจำสั้นๆ ว่า รักงาน สู้งาน ใส่ใจงาน และทำงานด้วยปัญญา

(ที.ปา. ๑๑/๒๓๑/๒๓๓)

ค. หลักเผล็ดโพธิญาณ *ดำเนินตามพระพุทธปฏิปทา ด้วยการปฏิบัติตามธรรม ๒ อย่างที่เป็นเหตุให้พระองค์บรรลุสัมโพธิญาณ เรียกว่า* **อุปัญญาตธรรม** *(ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเห็นคุณประจักษ์กับพระองค์เอง) คือ*

(A.II.32)

B. The principles of success: *practicing according to the four conditions that lead to the success of any undertaking, known as the* **iddhipāda** *(pathways to success):*

1. Chanda: **having a heart of zeal**; to be keen to do something, and to do it for the love of it; to wish to bring an activity or task to its optimum fruition, not simply doing it to get it out of the way or merely for reward or material gain.

2. Viriya: **doing with effort**; to be diligent and apply oneself to a task with effort, fortitude, patience and perseverance, not abandoning it or becoming discouraged, but striving ever onward until success is attained.

3. Citta: **committing oneself to the task**; to establish one's attention on the task in hand and do it thoughtfully, not allowing the mind to wander; to apply one's thought to the matter regularly and consistently and do the task or action devotedly.

4. Vīmaṁsā: **using wise investigation;** to diligently apply wise reflection to examine cause and effect within what one is doing and to reflect on, for example, its pros and cons, gains and shortcomings or obstructions. This can be achieved by experimenting, planning and evaluating results, and devising solutions and improvements in order to manage and carry out the activity in hand so as to achieve better results.

When applied to the work situation, for example, these four conditions may, in short, be remembered as ***love of work, tenacity, dedication*** *and* ***circumspection.***

(D.III.221)

C. The conditions effectuating enlightenment*: to follow the Buddha's example by conducting oneself in accordance with the two qualities that enabled the Buddha to attain his own enlightenment (*sambodhi*), known as the virtues which the Buddha practiced and saw for himself the benefit of* (upaññāta-dhamma)*:*

๑. *อสนฺตุฏฺฐิตา กุสเลสุ ธมฺเมสุ* **ไม่สันโดษในกุศลธรรม** คือ ไม่รู้อิ่ม ไม่รู้พอ ในการสร้างสรรค์ความดีและสิ่งที่ดี

๒. *อปฺปฏิวาณิตา จ ปธานสฺมึ* **บำเพ็ญเพียรไม่ระย่อ** คือ เพียรพยายามก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ยอมถอยหลัง ไม่ยอมแพ้ ไม่ยอมท้อถอยต่ออุปสรรค และความเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก

(ที.ปา. ๑๑/๒๒๗/๒๒๓)

1. Asantuṭṭhitā kusalesu dhammesu: **non-contentment with wholesome qualities**; knowing no satiation, never having enough, of generating virtue and performing good works.

2. Appaṭivāṇitā ca padhānasmiṁ: **unrelenting effort**; striving forward constantly, not retreating; refusing to give in or become discouraged in the face of obstacles, weariness and difficulties.

(D.III.214)

๑๐. คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ
(ชีวิตที่เป็นหลักฐาน)

คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

ก. ขั้นหาและรักษาสมบัติ *ปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ที่เรียกว่า* **ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม**** ๔ ประการ*

๑. *อุฏฐานสัมปทา* **ถึงพร้อมด้วยความหมั่น** คือ ขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนิชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาวิธีการที่เหมาะที่ดี จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี

๒. *อารักขสัมปทา* **ถึงพร้อมด้วยการรักษา** คือ รู้จักคุ้มครอง เก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

๓. *กัลยาณมิตตตา* **คบหาคนดีเป็นมิตร** คือ รู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้น่าเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๔ หน้า ๘๒

10. the shrewd breadwinner
(A life that is well founded)

Through abiding by the following principles, a person can be said to know how to acquire and use wealth (i.e., to be money wise), to be a good breadwinner, and to have established himself and used his wealth beneficially—he is one who performs his economic duties properly:

A. On the level of seeking and safeguarding wealth: *practicing according to the principles that lead to immediate benefit, or that aid in the attainment of basic benefit, known as the four* **diṭṭhadhammikattha-saṁvattanika-dhamma***:*

1. Uṭṭhāna-sampadā: **endowment of industry**; he is energetic and applies himself to his duties and making an honest living; he trains so that he acquires skills and true knowledge; he wisely scrutinizes [his under-takings] and seeks skillful means to manage and conduct his work for good results.

2. Ārakkha-sampadā: **endowment of protection**; he knows how to protect from risk and loss the wealth and fruits of his labor, gained through his own honest efforts.

3. Kalyāṇamittatā: **association with good friends**; he discerns which people are worth associating with and which not, and does not associate with or emulate those who would lead him downward, but associates with, studies and emulates people who are learned, worthy, capable, honorable and endowed with qualities that are helpful to his livelihood.

---

*See endnote 4, p. 82.

๔. *สมชีวิตา* **เลี้ยงชีวิตแต่พอดี** คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเป็นอยู่พอดีสมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

(องฺ.อฏฺฐก. ๒๓/๑๔๔/๒๘๙)

ข. ขั้นแจงจัดสรรทรัพย์ *เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว รู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า* ***โภควิภาค ๔*** *คือ*

- *เอเกน โภเค ภุญฺเชยฺย* ๑ ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง และทำประโยชน์
- *ทฺวีหิ กมฺมํ ปโยชเย* ๒ ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบการงาน
- *จตุตฺถญฺจ นิธาเปยฺย* อีก ๑ ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

(ที.ปา. ๑๑/๑๙๗/๒๐๒)

ค. ขั้นจับจ่ายกินใช้ *พึงเข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หาความหมายใดๆ มิได้ ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว พึงปฏิบัติต่อทรัพย์หนึ่งส่วนแรกในข้อ ข. ตามหลัก* ***โภคาทิยะ*** *(ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคะ หรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือ ในการที่จะมีหรือครอบครองทรัพย์สมบัติ) ๕ ประการ ดังพุทธพจน์ว่า*

อริยสาวกแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว

๑. เลี้ยงตัว เลี้ยงมารดาบิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข

๒. บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข

๓. ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดจากภยันตราย

4. Samajīvitā: **balanced life-style**; he keeps track of his income and expenditure and lives within his means so that he is neither deprived nor extravagant, and has income left over for saving.

(A.IV.281)

B. On the level of allotting wealth: *having acquired wealth, he knows how to allot it into four portions, according to the principles for dividing wealth known as the four* **bhoga-vibhāga***:*

- *Ekena bhoge bhuñjeyya:* one portion to be used for supporting himself and his dependents and for good causes.
- *Dvīhi kammaṁ payojaye:* two portions to be used for investment.
- *Catutthañca nidhāpeyya:* another portion to be put aside for future needs.

(D.III.188)

C. On the level of using wealth*: it should always be borne in mind that the acquisition, protection and possession of wealth are for the purpose of creating benefit for both oneself and others. If wealth is not used to create benefit, its acquisition and possession are of no value or meaning. Thus, when one owns or acquires wealth, one should use the first portion as given in B. above in accordance with the five benefits to be derived from wealth, or reasons a noble disciple should hold to for acquiring and possessing wealth* (**bhogādiya**)*, as described in the Buddha's words:*

Having acquired wealth through the sweat of his own brow and the strength of his own arms, honestly and rightfully, a noble disciple:

1. Supports himself, his parents, children, wife and dependents and sees to their comfort.

2. Supports his friends and associates and sees to their comfort.

3. Uses it to safeguard his well-being and to make himself secure and free from dangers.

๔. ทำพลี คือ สละเพื่อบำรุงและบูชา ๕ อย่าง

(๑) *ญาติพลี* สงเคราะห์ญาติ

(๒) *อติถิพลี* ต้อนรับแขก

(๓) *ปุพพเปตพลี* ทำบุญหรือสักการะอุทิศผู้ล่วงลับ

(๔) *ราชพลี* บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น

(๕) *เทวตาพลี* ถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และเหล่าบรรพชิตผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมา

เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจ เช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๔๑/๔๘)

การใช้จ่ายใน ๕ ข้อนี้ ท่านมุ่งแจกแจงรายการที่พึงจ่าย ให้รู้ว่าควรใช้ทรัพย์ทำอะไรบ้าง มิใช่หมายความว่าให้แบ่งส่วนเท่ากันไปทุกข้อ นอกจากนั้น ท่านมุ่งกล่าวเฉพาะรายการที่พึงจ่ายเป็นประจำสำหรับคนทั่วไป แต่ถ้าผู้ใดสามารถ ก็ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้มากขึ้นไปอีก ตามหลัก **สังคหวัตถุ** *(ในบทที่ ๔) เป็นต้น*

4. Makes sacrifice; that is, he gives offerings as support and oblations, in the following ways:

(1) *Ñāti-bali:* supporting relatives.

(2) *Atithi-bali:* receiving guests.

(3) *Pubbapeta-bali*: making merit or offerings in dedication to the departed.

(4) *Rāja-bali:* supporting the government through taxes, etc.

(5) *Devatā-bali:* making offerings to the deities; that is, contributions made in accordance with his faith.

5. Supports those monks and priests who are virtuous and free of heedlessness and indulgence.

Having used wealth in this way, even if it has been exhausted he can still rest assured that the wealth has been rightfully used for beneficial purposes, while if it increases he can also feel at ease; thus he is free of remorse in either case.

(A.III.45)

The use of wealth through these five channels is mentioned with a view to enumerating the ways in which wealth should be spent so that one learns how to use it. It is not implied that an equal portion of wealth should be assigned to each. Moreover, this teaching points specifically to expenditure on a regular basis; those who are able should create further benefit in accordance, for example, with the principles for helpful integration (**saṅgaha-vatthu**) *given in Chapter 4.*

๑๑. คนครองเรือนที่เลิศล้ำ

(ชีวิตบ้านที่สมบูรณ์)

คนที่จะเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จในการครองเรือน เป็นคฤหัสถ์หรือชาวบ้านที่ดี น่าเคารพนับถือเป็นแบบฉบับ ควรถือเป็นตัวอย่าง จะต้องวัดด้วยหลักเกณฑ์ ดังนี้

ก. มีความสุขสี่ประการ *คือ ความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี หรือความสุขที่ชาวบ้านควรพยายามทำให้เกิดขึ้นแก่ตนอยู่เสมอ เรียกสั้นๆ ว่า* **สุขของคฤหัสถ์ (กามโภคีสุข) ๔** *คือ*

๑. *อัตถิสุข* **สุขเกิดจากความมีทรัพย์** คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มและอุ่นใจว่า ตนมีโภคทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางชอบธรรม

๒. *โภคสุข* **สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์** คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มใจว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงผู้ที่ควรเลี้ยง และบำเพ็ญคุณประโยชน์

๓. *อนณสุข* **สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้** คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มใจว่า ตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

๔. *อนวัชชสุข* **สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ** คือ ความภูมิใจเอิบอิ่มใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ*

บรรดาสุข ๔ อย่างนี้ อนวัชชสุขมีค่ามากที่สุด

(องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๖๒/๙๑)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๕ หน้า ๘๒

11. The ideal householder
(A perfect home life)

A person who can be said to have achieved success in domestic life as a good householder, who is worthy of respect and emulation, can be measured by the following gauges:

A. Possessing the four kinds of happiness: *these are the four kinds of happiness that are fitting for a householder, or that lay people should always make efforts to attain. They are briefly known as the four kinds of happiness for a householder* (**kāmabhogī-sukha**)*:*

1. *Atthi-sukha:* **the happiness of possessing wealth**; the pride, satisfaction and security of having wealth, rightfully acquired through the sweat of his own brow and the strength of his own arms.

2. *Bhoga-sukha:* **the happiness of spending wealth**; the pride and satisfaction of knowing that he has used his wealth, rightfully gained, for the support of himself, his family and his dependents and for good causes.

3. *Anaṇa-sukha:* **the happiness of freedom from debt**; the pride and satisfaction of knowing that he is free, not indebted to anybody.

4. *Anavajja-sukha:* **the happiness of blameless conduct**; the pride and satisfaction of knowing that he has acted honestly, faultlessly and blamelessly in body, speech and mind.*

Of these four kinds of happiness, the last is the most valuable.

(A.II.69)

---

*See endnote 5, p. 82.

ข. เป็นชาวบ้านแบบฉบับ คนครองเรือน แยกได้เป็นหลายประเภท จัดเป็นขั้นๆ ได้ตั้งแต่ร้ายไปถึงดี และที่ดีก็มีหลายระดับ คฤหัสถ์ที่ดี น่าเคารพนับถือแท้จริง คือประเภทที่ ๑๐ ใน **ชาวบ้าน ๑๐** ประเภทต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ หาทรัพย์โดยทางไม่ชอบธรรม

๑. ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลี้ยงตนให้เป็นสุข ทั้งไม่เผื่อแผ่แบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี *(เสียทั้ง ๓ ส่วน)*

๒. ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุข แต่ไม่เผื่อแผ่แบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี *(เสีย ๒ ส่วน ดี ๑ ส่วน)*

๓. ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุขด้วย เผื่อแผ่แบ่งปันและใช้ทรัพย์นั้นทำความดีด้วย *(เสีย ๑ ส่วน ดี ๒ ส่วน)*

กลุ่มที่ ๒ หาชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง

๔. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๑ *(เสีย ๓ ดี ๑)*

๕. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๒ *(เสีย ๒ ดี ๒)*

๖. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๓ *(เสีย ๑ ดี ๓)*

กลุ่มที่ ๓ หาโดยชอบธรรม

๗. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๑ *(เสีย ๒ ดี ๑)*

๘. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๒ *(เสีย ๑ ดี ๒)*

B. Being a model householder: *people who live the household life can be divided into several groups and classified into various levels. There are both bad and good, and the good can in turn be divided into several levels. The ideal householder, who is truly worthy of respect, is the tenth of the following ten kinds of householders* (**kāmabhogī**)*:*

First group: acquiring wealth through wrongful means [a minus]:

1. Having acquired wealth, they do not use it to support themselves in comfort [a minus], and they do not share it with others or use it for good causes [a minus] (bad on all three counts).

2. Having acquired wealth, they use it to support themselves in comfort [a plus], but they do not share it with others or use it for good causes [a minus] (bad on two counts, good on one).

3. Having acquired wealth, they use it to support themselves in comfort [a plus], and they share it with others and use it for good causes [a plus] (bad on one count, good on two).

Second group: acquiring wealth both rightfully [a plus] and wrongfully [a minus]:

4. Having acquired wealth, they deal with it as in point 1 (bad on three counts, good on one).

5. Having acquired wealth, they deal with it as in point 2 (bad on two counts, good on two).

6. Having acquired wealth, they deal with it as in point 3 (bad on one count, good on three).

Third group: acquiring wealth rightfully [a plus]:

7. Having acquired wealth, they deal with it as in point 1 (bad on two counts, good on one).

8. Having acquired wealth, they deal with it as in point 2 (bad on one count, good on two).

๙. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๓ แต่ยังติด ยังมัวเมา หมกมุ่น กินใช้ทรัพย์สมบัติ โดยไม่รู้เท่าทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะทำตนให้เป็นอิสระ เป็นนายเหนือโภคทรัพย์ได้ *(เสีย ๑ ดี ๓)*

พวกพิเศษ ผู้ที่แสวงหาชอบธรรม และใช้อย่างมีสติสัมปชัญญะ มีจิตใจเป็นอิสระ มีลักษณะดังนี้

๑๐. แสวงหาทรัพย์โดยทางชอบธรรม; ได้มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุข; เผื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้นทำความดี; ไม่ลุ่มหลง ไม่หมกมุ่นมัวเมา กินใช้ ทรัพย์สมบัติโดยรู้เท่าทัน เห็นคุณโทษ ทางดีทางเสียของมัน มีปัญญาทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้น เป็นนายเหนือโภคทรัพย์

ประเภทที่ ๑๐ นี้ พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐ สูงสุด ควรชมทั้ง ๔ สถาน คือ เป็นคฤหัสถ์แบบฉบับที่น่าเคารพนับถือ

(องฺ.ทสก. ๒๔/๙๑/๑๘๘)

ค. กำกับชีวิตด้วยธรรมสี่ *คือ ปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ที่เรียกว่า* **ฆราวาสธรรม*** *๔ ประการ ดังนี้*

๑. *สัจจะ* **ความจริง** คือ ดำรงมั่นในสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง จะทำอะไรก็ให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจได้

๒. *ทมะ* **ฝึกตน** คือ บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัว และแก้ไขปรับปรุงตนให้ก้าวหน้าดีงามยิ่งขึ้นอยู่เสมอ

๓. *ขันติ* **อดทน** คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งอดทน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๖ หน้า ๘๒

9. Having acquired wealth, they deal with it as in point 3. However, they are still attached to, infatuated and obsessed with wealth, using it without full awareness of its drawbacks, and they lack the wisdom that leads to independence from and mastery over wealth [a minus] (bad on one count, good on three).

Special group: one who acquires wealth rightfully and uses it mindfully and comprehendingly, with a mind that is detached, has the following characteristics:

10. Having acquired wealth rightfully [a plus], he supports himself comfortably [a plus], shares it with others and uses it for good causes [a plus]. Moreover, he is not obsessed or infatuated with wealth, but uses it with full knowledge and awareness of its benefits and faults, its merits and demerits; he has the wisdom that frees him, making him master of his wealth [a plus].

This tenth kind of householder was commended by the Buddha as the most excellent kind of person, praiseworthy on all four counts, a model householder.

(A.V.176)

C. Governing life with four qualities: *he practices according to the four qualities for leading the household life, known as the* **gharāvāsadhamma****:*

1. Sacca: **truthfulness;** he adheres to truth, integrity, honesty, sincerity; he is as good as his word; he ensures that his actions are trustworthy and reliable.

2. Dama: **training;** he disciplines and restrains himself; he adjusts himself to conditions and corrects and improves himself so as to be constantly progressing.

3. Khanti: **endurance;** he applies himself to doing his work with diligence and effort; he is tenacious and endures without wavering; he is firm in his aim and does not become discouraged.

---

*See endnote 6, p. 82.

๔. *จาคะ* **เสียสละ** คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลภ ละทิฐิมานะได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน

(ขุ.สุ. ๒๕/๓๑๑/๓๖๑)

ง. ***รับผิดชอบชีวิตที่เกี่ยวข้อง*** *คือ มีความสัมพันธ์อันดีงามอบอุ่นเป็นสุขภายในครอบครัว ตลอดถึงญาติมิตร ผู้ร่วมงาน และคนที่พึ่งพาอาศัยอยู่ในปกครองทั้งหมด โดยทำหน้าที่มิใช่เพียงนำประโยชน์ทางวัตถุมาให้เขาอย่างเดียว แต่นำประโยชน์สุขทางจิตใจมาให้ด้วย โดยประพฤติตนเป็นตัวอย่าง ช่วยชักจูงให้คนในครอบครัวและผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้นด้วยคุณธรรมที่เรียกว่า* **อารยวัฒิ** *ทั้ง ๕ ดังต่อไปนี้*

๑. งอกงามด้วยศรัทธา คือ ให้มีความเชื่อความมั่นใจในพระรัตนตรัย และในการที่จะทำความดี มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ

๒. งอกงามด้วยศีล คือ ให้มีความประพฤติดีงาม สุจริต รู้จักเลี้ยงชีวิต มีวินัย และมีกิริยามารยาทอันงาม

๓. งอกงามด้วยสุตะ คือ ให้มีความรู้จากการเล่าเรียนสดับฟัง โดยแนะนำหรือขวนขวายให้ศึกษาหาความรู้ที่จะฟื้นฟูปรับปรุงชีวิตจิตใจ

๔. งอกงามด้วยจาคะ คือ ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน และพอใจทำประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

๕. งอกงามด้วยปัญญา คือ ให้มีความรู้คิด เข้าใจเหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว รู้คุณ โทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง มีวิจารณญาณ รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาเหตุปัจจัย แก้ไขปัญหา และจัดทำดำเนินการต่างๆ ให้ได้ผลดี

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๔๐/๔๗)

4. Cāga: **sacrifice**; he is thoughtful and generous; he helps others and performs good works; he relinquishes greed and pride and is able to work with others without being narrow-minded, selfish, or insisting on having things his own way.

(Sn.189)

D. Accepting responsibility for one's dependents*: he has good and harmonious relations within the family, among relatives, friends, work associates and all of his dependents, by not only seeing to their material needs but also bringing mental benefit into their lives, by being an example to them and encouraging them in growth with the virtues known as the five qualities leading to noble growth* **(ariya-vaḍḍhi)***:*

1. Growth in faith: encouraging them to have firm belief and faith in the Triple Gem [Buddha, Dhamma and Saṅgha; the Teacher, the Teaching and the Community of Noble Disciples] and in performing good deeds, to have a solid object of faith in their hearts.

2. Growth in morality: encouraging them to have good conduct, to be honest and maintain good livelihood and to be disciplined and well-mannered.

3. Growth in learning: encouraging them to acquire knowledge through learning and hearing, by advising them or encouraging them to learn those things that will revive and improve their lives and minds.

4. Growth in giving: encouraging them to be generous, to be thoughtful to one another and to derive satisfaction in helping their fellow man.

5. Growth in wisdom: encouraging them to be reflective, to understand reason, to know good from evil, benefit from harm, what is useful from what is not; to see things as they really are; to be judicious, and to use their wisdom to investigate causes and conditions, solve problems and perform and carry out their tasks effectively.

(A.III.80)

จ. *ครองตนเป็นพลเมืองที่ดี* *นำชีวิตและครอบครัวของตนไปสู่ความเจริญ สงบสุข และเป็นพลเมืองที่สร้างสรรค์สังคม โดยประพฤติ ดังนี้*

๑. *น สาธารณทารสฺส* ไม่คบชู้สู่หามั่วหมกมุ่นในทางเพศ

๒. *น ภุญฺเช สาธุเมกโก* ไม่ใจแคบเสพสิ่งเลิศรสผู้เดียว

๓. *น เสเว โลกายติกํ* ไม่พร่าเวลาถกถ้อยที่เลื่อนลอยไร้สาระ

๔. *สีลวา* ประพฤติดี มีวินัย ตั้งอยู่ในศีล ๕

๕. *วตฺตสมฺปนฺโน* ปฏิบัติกิจหน้าที่สม่ำเสมอโดยสมบูรณ์

๖. *อปฺปมตฺโต* ไม่ประมาท กระตือรือร้นทุกเวลา

๗. *วิจกฺขโณ* มีวิจารณญาณ ทำการโดยใช้ปัญญา

๘. *นิวาตวุตฺติ อตฺถทฺโธ* สุภาพ ไม่ดื้อกระด้าง ยินดีรับฟังผู้อื่น

๙. *สุรโต* เสงี่ยมงาม รักความประณีตสะอาดเรียบร้อย

๑๐. *สขิโล มุทุ* พูดจาน่าฟัง ทั้งใจกายก็อ่อนโยน ไม่หยาบคาย

๑๑. *สงฺคเหตา จ มิตฺตานํ* มีน้ำใจเอื้อสงเคราะห์ต่อมิตรสหาย

๑๒. *สํวิภาคี* เผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือคนทั่วไป

๑๓. *วิธานวา* รู้จักจัดการงานให้เรียบร้อยและได้ผลดี

๑๔. *ตปฺปเยยฺย* บำรุงพระสงฆ์ทรงความรู้ ผู้ทรงศีลทรงธรรม

๑๕. *ธมฺมกาโม* ใคร่ธรรม รักความสุจริต

๑๖. *สุตาธโร* อ่านมากฟังมาก รู้วิชาของตนเชี่ยวชาญ

๑๗. *ปริปุจฺฉโก* ชอบสอบถามค้นคว้า ใฝ่หาความรู้ยิ่งขึ้นไป

(*ขุ.ชา. ๒๘/๙๔๙/๓๓๒*)

E. Conducting oneself as a good citizen: *leading oneself and one's family to prosperity and happiness, and being a constructive member of the society, by practicing the following:*

1. *Na sādhāraṇadārassa:* not being promiscuous or preoccupied with sex.

2. *Na bhuñje sādhumekako:* not selfishly taking all the tasty morsels for oneself.

3. *Na seve lokāyatikaṁ:* not wasting time arguing about worthless things.

4. *Sīlavā:* having good conduct and discipline; being established in the five precepts.

5. *Vattasampanno:* performing one's duties regularly and completely.

6. *Appamatto:* not being heedless, but energetic at all times.

7. *Vicakkhaṇo:* being judicious, doing things with wisdom.

8. *Nivātavutti atthaddho:* being polite, not stubborn or arrogant; being open to the opinions of others.

9. *Surato:* being modest; possessing a love of refinement, cleanliness and orderliness.

10. *Sakhilo mudu*: having pleasant speech; being gentle in both deeds and thoughts.

11. *Saṅgahetā ca mittānaṁ:* being kind and generous to one's friends.

12. *Saṁvibhāgī:* sharing with and helping people in general.

13. *Vidhānavā:* managing one's duties efficiently and effectively.

14. *Tappeyya:* supporting the learned and virtuous monks.

15. *Dhammakāmo:* loving truth; esteeming virtue.

16. *Sutādharo:* having read and heard much; thoroughly knowing one's field.

17. *Paripucchako*: possessing an inquiring mind, seeking ever more knowledge.

(J.VI.287)

๑๒. คนไม่หลงโลก

(ชีวิตที่ไม่ถลำพลาด)

บุคคลที่ไม่ประมาทมัวเมาจนตกเป็นทาสของโลกและชีวิต อย่างที่เรียกได้ว่า หลงโลก เมาชีวิต ก็เพราะมีสติ รู้จักมอง รู้จักพิจารณา รู้จักวางตัววางใจต่อความจริงต่างๆ อันมีประจำอยู่กับโลกและชีวิตเป็นคติธรรมดา ดังนี้

ก. รู้ทันโลกธรรม *คือ รู้จักพิจารณา รู้เท่าทัน ตั้งสติให้ถูกต้องต่อสภาวะอันหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในชีวิตที่อยู่ท่ามกลางโลก ซึ่งเรียกว่า* **โลกธรรม** *(ธรรมดาของโลกหรือความเป็นไปตามคติธรรมดา ซึ่งหมุนเวียนมาหาชาวโลก และชาวโลกก็หมุนเวียนตามมันไป) ๘ ประการ คือ*

ชื่นชม	*ขมขื่น*
๑. ได้ลาภ	***๒. เสื่อมลาภ***
๓. ได้ยศ	***๔. เสื่อมยศ***
๕. สรรเสริญ	***๖. นินทา***
๗. สุข	***๘. ทุกข์***

โลกธรรม ๘ นี้ จัดเป็น ๒ ฝ่าย คือ ที่ชื่นชมน่าปรารถนาน่าชอบใจ คนทั่วไปอยากได้ เรียกว่า *อิฏฐารมณ์* พวกหนึ่ง ที่ขมขื่น ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ คนทั่วไปเกลียดกลัว เรียกว่า *อนิฏฐารมณ์* พวกหนึ่ง แต่จะชอบใจอยากได้หรือไม่ก็ตาม โลกธรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้แก่ทุกคน ทั้งแก่ปุถุชนผู้ไม่มีการศึกษา และแก่อริยสาวกผู้มีการศึกษา จะแตกต่างกัน ก็แต่การวางใจและการปฏิบัติตนต่อสิ่งเหล่านี้ กล่าวคือ

๑. ปุถุชนผู้ไม่มีการศึกษา ไม่รู้จักฝึกอบรมตน ย่อมไม่เข้าใจ ไม่รู้เท่าทันตามความเป็นจริง ลุ่มหลงลืมตน ยินดียินร้าย คราวได้ก็หลงใหลมัวเมา หรือลำพองจนเหลิงลอย คราวเสียก็หงอยละเหี่ยหมดกำลังหรือถึงกับ

12. The unbeguiled one

(A life that does not err)

A person who is not heedless or so enraptured by life and the world that he is enslaved by them—"deceived by the world, drunk on life," as it were—is one who is mindful, who knows how to look and investigate, and knows the right attitude to adopt to the truths that exist inherently in life and this world as the natural course of things, as follows:

*A. **Knowing the ways of the world:** he reflects on, understands and establishes mindfulness properly in relation to the ever-changing conditions in life within the world known as the eight* **loka-dhamma** *(norms of the world, or normal conditions which repeatedly visit worldly beings, and by which worldly beings are constantly being spun around):*

Sweet	*Bitter*
1. Gain	2. Loss
3. Repute	4. Disrepute
5. Praise	6. Blame
7. Happiness	8. Suffering

These eight worldly conditions are divided into two sides, those that are pleasant, desirable and generally aspired to, known as *iṭṭhārammaṇa*, and those that are distressing, undesirable, and generally abhorred, known as *aniṭṭhārammaṇa*. Regardless of whether they are liked or not, these eight worldly conditions can arise for everyone, be they unlearned and unenlightened or learned and enlightened, the only difference lying in the way each person responds to and acts on them. That is to say:

1. Unlearned, unenlightened beings do not know or understand the true nature of worldly conditions and so they mindlessly rejoice and lament over them: whenever they win they become indulgent and vainglorious, and whenever they lose they become sad and despondent, or even deranged. They let worldly conditions control their lives and overwhelm their minds, so that they are forever experiencing ups and downs and do not transcend sorrow.

คลุ้มคลั่งไป ปล่อยให้โลกธรรมเข้าครอบงำย่ำยีจิต ฟุบยุบเรื่อยไป ไม่พ้นจากทุกข์โศก

๒. ส่วนผู้มีการศึกษา เป็นอริยสาวก รู้จักพิจารณารู้เท่าทันตามความเป็นจริงว่า สิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ที่เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง ไม่คงทน ไม่สมบูรณ์ มีความแปรปรวนได้เป็นธรรมดา จึงไม่หลงใหลมัวเมาเคลิ้มไปตามอิฏฐารมณ์ ไม่ขุ่นมัวหม่นหมองคลุ้มคลั่งไปในเพราะอนิฏฐารมณ์ มีสติดำรงอยู่ได้ วางตัววางใจพอดี ไม่เหลิงในสุขและไม่ถูกทุกข์ท่วมทับ

ยิ่งกว่านั้น อริยสาวกอาจใช้โลกธรรมเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ เช่น ใช้อนิฏฐารมณ์เป็นบทเรียน บททดสอบ หรือเป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาตน และใช้อิฏฐารมณ์เป็นโอกาสหรือเป็นอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ความดีงามและบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้ยิ่งขึ้นไป

(องฺ.อฏฺฐก. ๒๓/๙๖/๑๕๙)

ข. ไม่มองข้ามเทวทูต คือ รู้จักมอง รู้จักพิจารณาสภาวะที่ปรากฏอยู่เสมอในหมู่มนุษย์ อันเป็นสัญญาณเตือนใจให้ระลึกถึงคติธรรมดาของชีวิต ที่ไม่ควรลุ่มหลงมัวเมา ซึ่งเรียกว่า ***เทวทูต*** *(สื่อแจ้งข่าวของยมเทพ หรือตัวแทนของพญายม) ๕ อย่าง คือ*

๑. เด็กอ่อน ว่าคนเราทุกคนเกิดมา ก็อย่างนี้ เพียงเท่านี้

๒. คนแก่ ว่าทุกคน หากมีชีวิตอยู่ได้นาน ก็ต้องประสบภาวะเช่นนี้

๓. คนเจ็บ ว่าภาวะเช่นนี้ เราทุกคนอาจประสบได้ด้วยกันทั้งนั้น

๔. คนต้องโทษ ว่ากรรมชั่วนั้น ไม่ต้องพูดถึงตายไป แม้ในบัดนี้ก็มีผลเดือดร้อนเป็นทุกข์

๕. คนตาย ว่าภาวะเช่นนี้ เราทุกคนต้องได้พบ ไม่มีใครพ้น และกำหนดไม่ได้ว่า ที่ไหน เมื่อใด

2. Learned noble disciples know how to reflect on worldly conditions and see their true nature: that all things that arise, whatever they may be, are without exception unstable, impermanent, imperfect and naturally subject to change. Thus they do not mindlessly indulge in pleasant experiences *(iṭṭhārammaṇa)* or become saddened or depressed on account of unpleasant experiences *(aniṭṭhārammaṇa);* they abide with mindfulness and equilibrium, neither indulging in happiness nor being overwhelmed by suffering.

Moreover, the noble disciple may make use of worldly conditions. For example, he may use undesirable experiences as lessons, tests or exercises for training in his own self-development, or use desirable experiences as opportunities or tools for constructive action and the furtherance of beneficial activities.

(A.IV.157)

B. Ignoring no divine messengers: *he reflects on the states that always arise among humankind, which are reminders of the natural course of life, something not to be heedlessly indulged in. These states are known as the five* **deva-dūta** *(the harbingers or heralds of the Lord of Death):*

1. **A newborn baby:** [reminds us] that when we are born this is all we are.

2. **An old person:** [reminds us] that all people, if they live long enough, will have to experience this.

3. **A sick or injured person:** [reminds us] that this condition may arise for any of us.

4. **A prisoner:** [reminds us] that bad deeds cause misery and suffering even in this very life, let alone after death.

5. **A dead person:** [reminds us] that death awaits all of us; no one can escape it, and no one knows for certain where and when it will happen.

มองเห็นสภาพเช่นนี้เมื่อใด เช่น เมื่อผ่านเข้าไปในสุสาน ทัณฑสถาน และโรงพยาบาลเป็นต้น ก็มิให้มีใจหดหู่หรือหวาดกลัว แต่ให้มีสติ รู้จักใช้ปัญญาพิจารณา จะได้เกิดความสังเวช เร่งขวนขวายประกอบแต่กัลยาณกรรม คือ การกระทำที่ดีงาม ดำเนินชีวิตด้วยความไม่มัวเมา ไม่ประมาท

(ม.อุ. ๑๔/๕๐๗/๓๓๕)

ค. คำนึงสูตรแห่งชีวิต *แม้ไม่ใช่เวลาที่มองเห็นเทวทูต ก็ควรพิจารณาอยู่เสมอ ตามหลักที่เรียกว่า* **อภิณหปัจจเวกขณ์** *(สิ่งที่ทุกคน ไม่ว่าหญิง ไม่ว่าชาย ไม่ว่าชาวบ้าน ไม่ว่าชาววัด ควรหัดพิจารณาเนืองๆ) ซึ่งมีอยู่ ๕ ประการ คือ*

๑. *ชราธัมมตา* **ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้**

๒. *พยาธิธัมมตา* **ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความเจ็บป่วยไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้**

๓. *มรณธัมมตา* **ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้**

๔. *ปิยวินาภาวตา* **ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เราจักต้องประสบความพลัดพราก ทั้งจากคนและของที่รักที่ชอบใจไปทั้งสิ้น**

๕. *กัมมัสสกตา* **ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น**

เมื่อพิจารณาอยู่เสมออย่างนี้ ก็จะช่วยป้องกันความมัวเมา ในความเป็นหนุ่มสาว ในทรัพย์สมบัติ และในชีวิต เป็นต้น บรรเทาความลุ่มหลง ความถือมั่นยึดติด และป้องกันการทำความทุจริต ทำให้เร่งขวนขวายทำแต่สิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๕๗/๘๑)

Whenever we see these phenomena—as when we enter a cemetery, a prison or a hospital—we should not become depressed over or afraid of them, but establish mindfulness, and reflect on them with wisdom so that we are roused to bring forth wholesome actions and lead lives that are free of intoxication and heedlessness.

(M.III.179)

*C. **Reflecting on the formula of life:** even when he does not see the "divine messengers," he should constantly reflect according to the five subjects that all people, male or female, lay followers or monastics, should constantly bear in mind* (**abhiṇha-paccavekkhaṇa**)*:*

1. Jarādhammatā: we are subject to aging and cannot escape it.

2. Byādhidhammatā: we are subject to pain and illness and cannot escape them.

3. Maraṇadhammatā: we are subject to death and cannot escape it.

4. Piyavinābhāvatā: we must inevitably be separated from all people and things that we love.

5. Kammassakatā: we have kamma as our own; whatever deeds we do, be they good or evil, of those we will surely be the heirs.

Regularly reflecting in this way helps to prevent infatuation with youth, possessions and life, alleviating heedlessness and attachment, preventing evil actions and inspiring us to quickly work for goodness and benefit.

(A.III.71)

หมวดสาม

คนกับคน

✵

๑๓. คนร่วมชีวิต

(คู่ครองที่ดี)

คู่ครองที่ดี ที่จะเป็นคู่ร่วมชีวิตกันได้ นอกจากกามคุณแล้ว ควรมีคุณสมบัติ และประพฤติตามข้อปฏิบัติ ดังนี้

ก. ***คู่สร้างคู่สม*** *มีหลักธรรมของคู่ชีวิต ที่จะทำให้คู่สมรสมีชีวิตสอดคล้องกลมกลืนกัน เป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้อยู่ครองกันได้ยืดยาว เรียกว่า* **สมชีวิธรรม ๔** *ประการ คือ*

๑. *สมสัทธา* **มีศรัทธาสมกัน** เคารพนับถือในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชา แนวความคิดความเชื่อถือ หรือหลักการต่างๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือปรับเข้าหากัน ลงกันได้

๒. *สมสีลา* **มีศีลสมกัน** มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสอดคล้อง ไปกันได้

๓. *สมจาคา* **มีจาคะสมกัน** มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี ความมีใจกว้าง ความเสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

๔. *สมปัญญา* **มีปัญญาสมกัน** รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยพูดกันรู้เรื่อง

(องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๕๕/๘๐)

SECTION THREE

People and people

❋

13. The partner

(A good spouse)

To be partners in life, good spouses should not only have pleasant sensual attributes, but also possess the qualities and observe the principles of conduct listed below:

A. The compatible couple*: there are principles for partners in life to ensure their compatibility, providing a firm foundation for a long married life, called the four qualities for a good match* (**samajīvi-dhamma**)*:*

1. Sama-saddhā: **having compatible faith**; they uphold the same religion, revere the same objects of worship, concepts, beliefs or principles, and share the same lines of interest—they are equally firm in all these or can reach agreement on them.

2. Sama-sīlā: **having compatible morality**; they have conduct, morality, ethics, manners and upbringing which are harmonious or compatible.

3. Sama-cāgā: **having compatible generosity**; they are in accord, not conflict, with each other in their generosity, hospitality, munificence, sacrifice, and readiness to help others.

4. Sama-paññā: **having compatible intelligence**; they are sensible and can understand each other; they can at least reason with each other.

(A.II.60)

ข. คู่ชื่นชมคู่ระกำ *หรือ คู่บุญคู่กรรม คือ คู่ครองที่มีคุณธรรม ลักษณะนิสัย ความประพฤติปฏิบัติ การแสดงออกต่อกัน ที่ทำให้เกื้อกูลกันหรือถูกกัน ก็มี ต้องยอมทนกันหรืออยู่กันอย่างขมขื่น ก็มี ในกรณีนี้ ท่านแสดง* **ภรรยา** *ประเภทต่างๆ ไว้* **๗** *ประเภท คือ*

๑. *วธกาภริยา* **ภรรยาเยี่ยงเพชฌฆาต** คือ ภรรยาที่มิได้อยู่กินด้วยความพอใจ ดูหมิ่น และคิดทำลายสามี

๒. *โจรีภริยา* **ภรรยาเยี่ยงโจร** คือ ภรรยาชนิดที่ล้างผลาญทรัพย์สมบัติ

๓. *อัยยาภริยา* **ภรรยาเยี่ยงนาย** คือ ภรรยาที่เกียจคร้าน ไม่ใส่ใจการงาน ปากร้าย หยาบคาย ชอบข่มสามี

๔. *มาตาภริยา* **ภรรยาเยี่ยงมารดา** คือ ภรรยาที่หวังดีเสมอ คอยห่วงใย เอาใจใส่ สามีหาทรัพย์มาได้ก็เอาใจใส่คอยประหยัดรักษา

๕. *ภคินีภริยา* **ภรรยาเยี่ยงน้องสาว** คือ ภรรยาผู้เคารพรักสามี ดังน้องรักพี่ มีใจอ่อนโยน รู้จักเกรงใจ มักคล้อยตามสามี

๖. *สขีภริยา* **ภรรยาเยี่ยงสหาย** คือ ภรรยาที่เป็นเหมือนเพื่อน มีจิตภักดี เวลาพบสามีก็ร่าเริงยินดี วางตัวดี ประพฤติดี มีกิริยามารยาทงาม เป็นคู่คิดคู่ใจ

๗. *ทาสีภริยา* **ภรรยาเยี่ยงนางทาสี** คือ ภรรยาที่ยอมอยู่ใต้อำนาจสามี ถูกสามีตะคอกตบตี ก็อดทน ไม่แสดงความโกรธตอบ

(องฺ.สตฺตก. ๒๓/๖๐/๙๒)

ท่านสอนให้ภรรยาสำรวจตนว่า ที่เป็นอยู่ ตนเป็นภรรยาประเภทไหน ถ้าจะให้ดี ควรเป็นภรรยาประเภทใด สำหรับชายอาจใช้เป็นหลักสำรวจอุปนิสัยของตนว่าควรแก่หญิงประเภทใดเป็นคู่ครอง และสำรวจหญิงที่จะเป็นคู่ครองว่าเหมาะกับอุปนิสัยตนหรือไม่

B. Sweet couples and bitter couples: *or "blessed couples and doomed couples," are partners who have qualities, tendencies, conduct and responses to each other that make their lives either, on the positive side, mutually supportive or compatible, or, on the negative side, barely endurable or downright miserable. In this regard, there is the teaching on the seven kinds of wives, as follows:*

1. *Vadhakā-bhariyā:* **the murderous wife**; a wife who does not live happily with her husband, who disparages him and thinks of destroying him.

2. *Corī-bhariyā*: **the thieving wife;** a wife who squanders all her husband's wealth.

3. *Ayyā-bhariyā:* **the domineering wife;** a wife who is lazy and doesn't attend to her duties; she is foul-mouthed and vulgar, and likes to dominate her husband.

4. *Mātā-bhariyā:* **the motherly wife**; a wife who looks to her husband's well-being and attends to his needs, taking care of the money that he acquires and seeing that it is not squandered.

5. *Bhaginī-bhariyā*: **the sisterly wife**; a wife who respects and loves her husband as a younger sister loves her brother; she is gentle and deferential, and tends to agree with her husband.

6. *Sakhī-bhariyā*: **the comradely wife**; a wife who is like a friend, loyal to her husband; when she greets her husband she is happy; she deports and conducts herself well; she has fine manners and is a friend who readily shares her husband's thoughts and feelings.

7. *Dāsī-bhariyā*: **the servile wife;** a wife who lives under her husband's thumb, and who passively endures his beatings and abuse.

(A.IV.91)

According to the teachings, a wife should look at herself and ask herself what kind of wife she is now and what kind of wife she should be. For a man, this teaching might be used as a principle for exploring his own character to see which kind of wife he is most suited to, and to examine a potential partner to see whether or not she is suited to him.

แม้สามีก็ย่อมมีหลายประเภท พึงเทียบเอาจากภรรยาประเภทต่างๆ เหล่านั้น

ค. คู่ศีลธรรมคู่ความดี** เอาหลักธรรมสำหรับการครองเรือน คือ **ฆราวาสธรรม ๔ ประการมาใช้ต่อกันในบ้านด้วย ดังนี้*

๑. สัจจะ **ความจริง** คือ ซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งจริงใจ จริงวาจา และจริงในการกระทำ

๒. ทมะ **ฝึกตน** คือ รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่องข้อขัดแย้ง ปรับตัวปรับใจเข้าหากัน และปรับปรุงตนให้ดีงามยิ่งขึ้นไป

๓. ขันติ **อดทน** คือ มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่น ไม่วู่วาม ทนต่อความล่วงล้ำก้ำเกินกัน และร่วมกันอดทนต่อความเหนื่อยยากลำบากตรากตรำฝ่าฟันอุปสรรคไปด้วยกัน

๔. จาคะ **เสียสละ** คือ มีน้ำใจ สามารถเสียสละความสุขสำราญความพอใจส่วนตนเพื่อคู่ครองได้ เช่น อดหลับอดนอนพยาบาลกันในยามเจ็บไข้ เป็นต้น ตลอดจนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติมิตรสหายของคู่ครองไม่ใจแคบ

(สํ.ส. ๑๕/๘๔๕/๓๑๖)

ง. คู่ถูกหน้าที่ต่อกัน** สงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ตามหลักปฏิบัติในทิศ ๖ ข้อที่ว่าด้วย **ทิศเบื้องหลัง* คือ*

สามีปฏิบัติต่อภรรยา โดย

๑. ยกย่องให้เกียรติสมฐานะที่เป็นภรรยา

๒. ไม่ดูหมิ่น

๓. ไม่นอกใจ

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๖ หน้า ๘๒

** ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

There are also many different kinds of husbands, in regard to which a parallel can be drawn to the seven kinds of wives.

C. The couple sharing in goodness: *the four principles for leading the household life* (**gharāvāsa-dhamma***) *can be used by a couple in the following ways:*

1. *Sacca:* **truthfulness**; being truthful and faithful to each other in thoughts, speech and deeds.

2. *Dama:* **training**; exercising restraint, training themselves to correct faults, resolve differences, adapt to each other and improve themselves.

3. *Khanti:* **patience**; being firm, stable and patient; not reacting impulsively to each other's affronts; enduring difficulties and hardships and overcoming obstacles together.

4. *Cāga:* **sacrifice**; being thoughtful, able to give up personal comfort for the sake of one's partner by, for example, foregoing sleep in order to nurse him or her in sickness; also being kind and generous, not uncharitable, to the relatives and friends of one's partner.

(S.I.215)

D. The couple sharing responsibility *help and serve each other according to the teachings given on the rearward of the six directions** as follows:*

A husband serves his wife by:

1. Honoring her in accordance with her status as his wife.
2. Not disparaging her.
3. Not committing adultery.

---

*See endnote 6, p. 82.

**See endnote 8, p. 82.

๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้าน

๕. หาเครื่องแต่งตัวมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ภรรยาอนุเคราะห์สามี โดย

๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย

๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี

๓. ไม่นอกใจ

๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้

๕. ขยัน ช่างจัดช่างทำ เอางานทุกอย่าง

(ที.ปา. ๑๑/๒๐๑/๒๐๔)

จ. พ่อบ้านเห็นใจภรรยา *สตรีมีความทุกข์จำเพาะตัวอีกส่วนหนึ่ง ต่างหากจากผู้ชาย ซึ่งสามีพึงเข้าใจ และพึงปฏิบัติด้วยความเอาใจใส่ เห็นอกเห็นใจ คือ*

๑. ผู้หญิงต้องจากหมู่ญาติมาอยู่กับตระกูลของสามีทั้งที่ยังเป็นเด็กสาว สามีควรให้ความอบอุ่นใจ

๒. ผู้หญิงมีระดู ซึ่งบางคราวก่อปัญหาให้เกิดความแปรปรวนทั้งใจกาย ฝ่ายชายควรเข้าใจ

๓. ผู้หญิงมีครรภ์ ซึ่งยามนั้นต้องการความเอาใจใส่บำรุงกายใจเป็นพิเศษ

๔. ผู้หญิงคลอดบุตร ซึ่งเป็นคราวเจ็บปวดทุกข์แสนสาหัส และเสี่ยงชีวิตมาก สามีควรใส่ใจเหมือนเป็นทุกข์ของตน

๕. ผู้หญิงต้องคอยปรนเปรอเอาใจฝ่ายชาย ฝ่ายชายไม่ควรเอาแต่ใจตัว พึงซาบซึ้งในความเอื้อเฟื้อและมีน้ำใจตอบแทน

(นัย สํ.สฬ. ๑๘/๔๖๒/๒๙๗)

4. Giving her control of household concerns.

5. Giving her occasional gifts of ornaments and clothing.

A wife honors her husband by:

1. Keeping the household tidy.

2. Being helpful to the relations and friends of both sides of the family.

3. Not committing adultery.

4. Safeguarding any wealth that has been acquired.

5. Being diligent in all her work.

(D.III.192)

E. A sympathetic husband: *There are a number of conditions peculiar to a woman about which a husband should be considerate and to which he should respond with care and sympathy. They are:*

1. She must be parted from her kin despite her young age to live with her husband's family: the husband should make her feel at home.

2. She has a monthly period, which sometimes causes vacillations in her physical and mental states: the husband needs to understand this.

3. She may be with child, at which times she needs special care and attention, both physical and mental.

4. She may give birth, which is an extremely painful and even life-threatening time: the husband should look after his wife as if her suffering were his own.

5. She must submit to the wants of her husband: the husband should not do just as he pleases, but appreciate her attention and respond to it thoughtfully.

(After S.IV.239)

๑๔. คนรับผิดชอบตระกูล
(หัวหน้าครอบครัวที่ดี)

ผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว นอกจากปฏิบัติตามหลักธรรมอื่นๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เช่น เป็นคนที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นต้นแล้ว พึงปฏิบัติตามหลักธรรมเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อวงศ์ตระกูลบางอย่าง ต่อไปนี้

ก. รักษาตระกูลให้คงอยู่ *โดยปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน หรือเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน เรียกว่า* **กุล-จิรัฏฐิติธรรม ๔** *อย่าง คือ*

๑. *นัฏฐคเวสนา* ของหายของหมด รู้จักหามาไว้

๒. *ชิณณปฏิสังขรณา* ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม

๓. *ปริมิตปานโภชนา* รู้จักประมาณในการกิน การใช้

๔. *อธิปัจจสีลวันตสถาปนา* ตั้งหญิงหรือชายมีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

(องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๒๕๘/๓๓๗)

ข. บูชาคนที่เหมือนไฟ *บุคคลต่อไปนี้เปรียบเหมือนไฟ ถ้าปฏิบัติถูกต้องย่อมเกิดคุณมาก แต่ถ้าปฏิบัติผิดอาจเกิดโทษร้ายแรง เป็นเหมือนไฟเผาผลาญตัว จึงควรปฏิบัติดุจพวกนับถือการบูชาไฟในสมัยโบราณ บำเรอไฟที่ตนบูชาด้วยความเอาใจใส่ระมัดระวังตั้งใจทำให้ถูกต้อง เพราะมีความเคารพยำเกรง เรียกว่า* **อัคคิปาริจริยา** *(ไฟที่ควรบำรุง หรือบุคคลที่ควรบูชาด้วยการใส่ใจบำรุงเลี้ยง และให้ความเคารพนับถือตามควรแก่ฐานะ ดุจไฟบูชาของผู้บูชาไฟ) มี ๓ อย่าง คือ*

๑. *อาหุไนยัคคิ* **ไฟที่ควรแก่ของคำนับ** ได้แก่บิดามารดา

๒. *คหปตัคคิ* **ไฟประจำตัวเจ้าบ้าน** ได้แก่บุตร ภรรยา และคนในปกครอง

14. The keeper of the lineage
(A good head of family)

A head of family, in addition to practicing in accordance with the qualities and principles already mentioned, for example by knowing how to make a living, should also abide by certain principles concerning responsibility for his family in the following ways:

A. Ensuring the stability of the family line *by practicing according to the principles for sustaining family prosperity, or causes for a family's prosperity and longevity, known as the four* **kula-ciraṭṭhiti-dhamma**:

1. *Naṭṭha-gavesanā:* when things are lost or used up, he replenishes them.
2. *Jiṇṇa-paṭisaṅkharaṇā:* when things are old and damaged, he restores and repairs them.
3. *Parimita-pānabhojanā:* he knows moderation in eating and using.
4. *Adhipacca-sīlavanta-ṭhāpanā:* he places a moral and virtuous woman or man in charge of the household.

(A.II.249)

B. Honoring the people who are like fire*: the following people are like fire—if one behaves toward them properly, great benefit can arise, but if one relates to them wrongly great harm can result, like burning oneself with fire. Thus one should act [toward them] as the ancient fire worshippers who took pains to tend the fires they worshipped caringly, cautiously, attentively and properly, out of respect and awe. These people are called* **aggi-pāricariyā** *(fires to be tended: people who must be worshipped by giving them attentive care and the respect proper to their position, like the fire of a fire worshipper):*

1. *Āhuneyyaggi*—"**the fire deserving of offerings**": father and mother.
2. *Gahapataggi*—"**the fire of the householder**": wife, children and dependents.

๓. ทักขิไณยัคคิ **ไฟทักขิไณย** ได้แก่บรรพชิต หรือพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล ซึ่งทำหน้าที่สั่งสอน ผดุงธรรม ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ไม่ประมาทมัวเมา

(ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๙)

ค. ใส่ใจบุตรธิดา *ในฐานะที่เป็นบิดามารดา พึงรู้จัก* ***บุตร ๓*** *ประเภท และให้การศึกษาอบรมให้เป็นบุตรชนิดที่ดีที่สุด คือ*

๑. อภิชาตบุตร **บุตรที่ยิ่งกว่าบิดามารดา** ดีเลิศกว่าพ่อแม่

๒. อนุชาตบุตร **บุตรที่ตามเยี่ยงบิดามารดา** เสมอด้วยพ่อแม่

๓. อวชาตบุตร **บุตรที่ต่ำลงกว่าบิดามารดา** เสื่อมทรามทำลายวงศ์ตระกูล

(ขุ.อิติ. ๒๕/๒๕๒/๒๗๙)

ง. ทำหน้าที่ผู้มาก่อน *คือ พึงอนุเคราะห์บุตรธิดาตามหลักปฏิบัติในฐานะที่บิดามารดาเป็นเสมือน* ***ทิศเบื้องหน้า**** *ดังนี้*

๑. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว

๒. ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา

๔. เป็นธุระในเรื่องจะมีคู่ครองที่สมควร

๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส

(ที.ปา. ๑๑/๑๙๘/๒๐๒)

จ. เป็นราษฎรที่มีคุณภาพ *ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมพื้นฐาน ที่จะเป็นส่วนประกอบช่วยให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองมั่นคง ดังนั้น หัวหน้าครอบครัวที่ดี พึงเป็นราษฎรที่ดีของรัฐด้วย โดยครองตนเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักปฏิบัติในบทที่ ๑๑ ข้อ จ.*

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

3. *Dakkhiṇeyyaggi*—"**the fire worthy of gifts**": virtuous priests or monks, who teach and uphold righteousness, who practice rightly, and who are not heedless or deluded.

(D.III.217)

C. Attending to one's children: *as a parent, one should be aware of the three kinds of children, and arrange education and training for them in order to ensure that they develop in the best way. They are:*

1. Abhijāta-putta: the child who excels his or her parents, and is superior to them.

2. Anujāta-putta: the child who follows his or her parents, and is equal to them.

3. Avajāta-putta: the child who falls short of his or her parents, who drags the family down into ruin.

(It.62)

D. Maintaining the duties of a parent: *helping children according to the principles of conduct for parents, who are described as the "forward direction"*, by:*

1. Cautioning and protecting them from evil.
2. Nurturing and training them in goodness.
3. Providing an education.
4. Seeing to it that they obtain suitable spouses.
5. Providing allowances and bequeathing the inheritance to them at the proper time.

(D.III.191)

E. Being a good citizen: *the family is the basic social unit and is a factor for social and national prosperity and security. Thus, a good head of family should also be a good citizen by conducting himself according to the principles outlined in Chapter 12, point E.*

---

*See endnote 8, p. 82.

๑๕. คนสืบตระกูล
(ทายาทที่ดี)

ผู้เป็นทายาท นอกจากจะรับทรัพย์สมบัติและวงศ์ตระกูลมารักษาสืบต่อแล้ว จะต้องรับเอาหน้าที่และคุณธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการรักษาวงศ์ตระกูล มาปฏิบัติสืบต่อไปด้วย แต่ในเบื้องต้น ในฐานะที่เป็นทายาทที่ดีพึงปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

ก. เปิดประตูสู่ความเจริญก้าวหน้า *ดำเนินตามหลักธรรมที่เป็นทวารแห่งประโยชน์สุข หรือข้อปฏิบัติที่เป็นดุจประตูชัยอันเปิดออกไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของชีวิต ที่เรียกว่า* **วัฒนมุข ๖*** *ประการ ต่อไปนี้*

๑. *อาโรคยะ* **รักษาสุขภาพดี** มีลาภอันประเสริฐ คือความไร้โรคทั้งจิตและกาย

๒. *ศีล* **มีระเบียบวินัย** ประพฤติดีมีมรรยาทงาม ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม

๓. *พุทธานุมัต* **ได้คนดีเป็นแบบอย่าง** ศึกษาเยี่ยงนิยมแบบอย่างของมหาบุรุษพุทธชน

๔. *สุตะ* **ตั้งใจเรียนให้รู้จริง** เล่าเรียนค้นคว้าให้รู้เชี่ยวชาญ ใฝ่สดับเหตุการณ์ให้รู้เท่าทัน

๕. *ธรรมานุวัติ* **ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม** ดำรงมั่นในสุจริต ทั้งชีวิตและงานดำเนินตามธรรม

๖. *อลีนตา* **มีความขยันหมั่นเพียร** มีกำลังใจแข็งกล้า ไม่ท้อถอยเฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป

(ขุ.ชา. ๒๗/๘๔/๒๗)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๗ หน้า ๘๒

15. The family successor
(A worthy heir)

A family's successor, in addition to inheriting the wealth and family name, must also take over various duties and adopt certain virtuous qualities which are related to preserving the family lineage. In the first place, as a good heir, he should abide by the following principles:

A. Opening the doorway to growth and progress: *practicing according to the six conditions that are a doorway to benefit and happiness or the practices that are like a gateway of victory opening onto advancement in life* (**vaḍḍhana-mukha***)*, as follows:*

1. *Ārogya:* **maintaining good health;** having the greatest wealth, which is the absence of illness in both mind and body.

2. *Sīla:* **being possessed of discipline**; conducting oneself well and properly, creating no trouble in the community.

3. *Buddhānumata:* **having a good example**; studying and emulating great, enlightened beings.

4. *Suta:* **learning to be really learned**; learning and seeking knowledge so as to be truly versed in one's subject; taking an interest in keeping updated.

5. *Dhammānuvatti:* **doing only what is right and good**; firmly establishing oneself in righteousness; conducting both one's personal life and work with rectitude.

6. *Alīnatā:* **being energetic and diligent**; being ardent, not given to discouragement or sluggishness; constantly striving forward.

(J.I.366)

---

*See endnote 7, p. 82.

ข. ปิดช่องทางที่เข้ามาของความเสื่อม *หลีกเว้นความประพฤติที่เป็นช่องทางของความเสื่อมความพินาศ ซึ่งจะเป็นเหตุให้โภคทรัพย์ย่อยยับไปที่เรียกว่า* **อบายมุข ๖** *ประการ คือ*

๑. ติดสุรายาเมา ซึ่งมีโทษ ๖

๑) ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นชัด ๆ

๒) ก่อการทะเลาะวิวาท

๓) ทำลายสุขภาพ

๔) เสื่อมเกียรติเสียชื่อเสียง

๕) ทำให้แสดงด้าน ไม่รู้จักอาย

๖) ทอนกำลังปัญญา

๒. เอาแต่เที่ยวกลางคืน ซึ่งมีโทษ ๖

๑) เป็นการไม่รักษาตัว

๒) เป็นการไม่รักษาลูกเมีย

๓) เป็นการไม่รักษาทรัพย์สมบัติ

๔) เป็นที่ระแวงสงสัย

๕) เป็นเป้าให้เขาใส่ความหรือข่าวลือ

๖) เป็นทางมาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก

๓. จ้องจะดูการเล่น ซึ่งมีโทษ ทำให้การงานเสื่อมเสีย เพราะใจกังวลคอยคิดจ้อง และเสียเวลาเมื่อไปดูสิ่งนั้นๆ เช่น เต้นรำที่ไหน ขับร้อง ดนตรีที่ไหน ไปที่นั่น

๔. ไม่เว้นการพนัน ซึ่งมีโทษ ๖

๑) เมื่อชนะ ย่อมก่อเวร

๒) เมื่อแพ้ ก็เสียดายทรัพย์ที่เสียไป

๓) ทรัพย์หมดไปๆ เห็นชัดๆ

๔) เข้าที่ประชุม เขาไม่เชื่อถือถ้อยคำ

***B. Shutting off the channels of ruin:** steering clear of the practices that are channels to ruin and destruction, and which lead to the dissipation of wealth, known as the six pathways to ruin* (**apāya-mukha**):

1. **To be addicted to drink and drugs,** which has six hazards:

    1) Wealth visibly dissipates.
    2) Brawls are caused.
    3) Health is impaired.
    4) Reputation is harmed.
    5) Indecent exposure and shamelessness result.
    6) Intelligence is reduced.

2. **To be always revelling in nightlife,** which has six hazards:

    1) One's self is not protected.
    2) Wife and children are not protected.
    3) Wealth is not protected.
    4) One is susceptible to suspicion and doubt.
    5) One is exposed to slander and rumor.
    6) It leads to trouble of many a kind.

3. **To be bent on entertainment,** which has a harmful effect on work because one is always preoccupied with forms of entertainment and wasting time frequenting them: where there is dancing, singing or music, there one goes.

4. **To be addicted to gambling,** which has six hazards:

    1) When one wins, one gains enemies.
    2) When one loses, one bemoans one's lost wealth.
    3) Wealth visibly dissipates.
    4) One's word is not respected in meetings.

๕) เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนฝูง

๖) ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้จะหาคู่ครองให้ลูกของเขา เพราะเห็นว่าจะเลี้ยงลูกเมียไม่ไหว

๕. มั่วสุมมิตรชั่ว ซึ่งมีโทษทำให้กลายไปเป็นคนชั่วอย่างคนที่ตนคบทั้ง ๖ ประเภท คือ ได้เพื่อนที่ชักนำให้กลายเป็นนักการพนัน นักเลงผู้หญิง นักเลงเหล้า นักลวงของปลอม นักหลอกนักต้ม และนักเลงหัวไม้

๖. มัวแต่เกียจคร้าน ซึ่งมีโทษ ทำให้ยกเหตุต่างๆ เป็นข้ออ้าง ผัดเพี้ยน ไม่ทำการงาน โภคะใหม่ก็ไม่เกิด โภคะที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป คือ ให้อ้างไปทั้ง ๖ กรณี ว่า หนาวนัก ร้อนนัก เย็นไปแล้ว ยังเช้านัก หิวนัก อิ่มนักแล้วไม่ทำการงาน

(ที.ปา. ๑๑/๑๗๙/๑๙๖)

ค. เชื่อมสายสัมพันธ์กับบุรพการี *คือ ในฐานะที่เป็นบุตรธิดา พึงเคารพบิดามารดา ผู้เปรียบเสมือน* ***ทิศเบื้องหน้า***** ดังนี้*

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ

๒. ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน

๓. ดำรงวงศ์สกุล

๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

(ที.ปา. ๑๑/๑๙๙/๒๐๒)

ง. มีหลักประกันของชีวิตที่พัฒนา *พระพุทธเจ้าตรัสว่า ลูกๆ คือเด็กทั้งหลาย เป็นฐานรองรับมนุษยชาติ ลูกในครอบครัวคือเด็กในสังคม ควรได้รับการฝึกอบรมให้เป็นผู้มีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุนในตัว ซึ่งจะทำให้พร้อมที่จะก้าวหน้าไปในการศึกษาพัฒนาชีวิตของตน และเป็นสมาชิกที่มีคุณค่า*

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

5) One is an object of contempt for one's friends.

6) One is not favored as a potential partner in life because one could not be trusted to raise a family

5. To consort with evil people, which has the harmful effect of turning one into an evil person just like any of the six kinds of evil persons one associates with: that is, having friends that lead one into becoming a gambler, a womanizer, a drunkard, a forger, a trickster or a hood.

6. To be chronically lazy, which has the harmful effect of causing one to give all kinds of excuses for putting off the work that should be done; new wealth does not arise, and old wealth dissipates. The six excuses for not working are "too cold," "too hot," "too late," "too early," "too hungry," and "too full."

(D.III.182)

C. Cementing relationships with one's parents: *as a son or daughter, one should honor one's parents, who are compared to the "forward direction,"* in the following ways:*

1. Having been raised by them, one looks after them in return.
2. One helps them in their work.
3. One continues the family line and tradition.
4. One behaves as is proper for an heir.
5. When they have passed away, one performs meritorious acts and dedicates the merits to them.

(D .III.191)

D. Having the guarantee of a life that will progress: *The Buddha stated that children are the foundations of the human race. The sons and daughters of a family are the children of a society. They should be given training which provides them with a basic capital for preparing them to advance in their*

---

*See endnote 8, p. 82.

ของสังคม ด้วยการปลูกฝังคุณสมบัติที่เรียกว่า **แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม** *หรือ* **รุ่งอรุณของการศึกษา ๗** *ประการ ดังนี้*

๑. แสวงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี
๒. มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต
๓. มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์
๔. มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้
๕. ยึดถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผล
๖. ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท
๗. ฉลาดคิดแยบคายให้ได้ประโยชน์และความจริง

ดูคำอธิบายใน **หมวดนำ คนกับความเป็นคน ๑. คนผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ**

education and life development to become valuable members of society. This can be achieved by instilling in them the qualities known as the **auroras of a good life***, or the* **dawn of education***, of which there are seven, as follows:*

1. Seeking out sources of wisdom and good examples.
2. Having discipline as a foundation for life development.
3. Having a heart that aspires to learning and constructive action.
4. Dedicating oneself to training for the realization of one's full human potential.
5. Adhering to the principle of conditionality; seeing things according to cause and effect.
6. Establishing oneself in heedfulness.
7. Thinking wisely so as to realize benefit and see the truth.

For explanations, see ***Introductory Section: Human Beings and Being Human***, **1. Man, the Noble Being.**

๑๖. คนที่จะคบหา

(มิตรแท้–มิตรเทียม)

การคบเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญ มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าและความเสื่อมของชีวิตอย่างมาก จึงควรทราบหลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องมิตรที่เป็นข้อสำคัญๆ ไว้ ในที่นี้จะแสดงเรื่องคนที่ควรคบ คนที่ไม่ควรคบ และหลักปฏิบัติต่อกันระหว่างมิตรสหาย ดังต่อไปนี้

*ก. **มิตรเทียม** พึงรู้จักมิตรเทียม หรือศัตรูผู้มาในร่างของมิตร* **(มิตรปฏิรูปก์)** *๔ ประเภท ดังนี้*

๑. คนปอกลอก ขนเอาของเพื่อนไปฝ่ายเดียว *(หรชน*)* มีลักษณะ ๔

๑) คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว

๒) ยอมเสียน้อย โดยหวังจะเอาให้มาก

๓) ตัวมีภัย จึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน

๔) คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ประโยชน์

๒. คนดีแต่พูด *(วจีบรม)* มีลักษณะ ๔

๑) ดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย

๒) ดีแต่อ้างของยังไม่มีมาปราศรัย

๓) สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้

๔) เมื่อเพื่อนมีกิจ อ้างแต่เหตุขัดข้อง

๓. คนหัวประจบ *(อนุปิยภาณี)* มีลักษณะ ๔

๑) จะทำชั่วก็เออออ

๒) จะทำดีก็เออออ

๓) ต่อหน้าสรรเสริญ

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๙ หน้า ๘๓

16. The company one keeps

(True friends and false friends)

Our association with friends is important, having a great influence on our advancement and regression in life. Thus we should be aware of the main teachings on friends. Listed here are the teachings on those who should be associated with and those who should not, and the principles through which friends should relate to each other:

A. False friends: one should know the four kinds of false friends, or enemies in the guise of friends (**mitta-paṭirūpaka**), *as follows:*

1. The out-and-out robber, one who only takes from his friend *(harajana*)*, has four main features:

1) He thinks only of getting.

2) He gives little in the hope of getting much.

3) Only when he is in danger does he help his friend.

4) He is a friend only for his own profit.

2. The smooth talker *(vacīparama)* has four main features:

1) He is only good at talking about that which is done and gone.

2) He is only good at talking about that which has not yet come.

3) He offers help that is ineffectual.

4) When his friend needs help, he makes excuses.

3. The flatterer *(anupiyabhāṇī)* has four main features:

1) He consents to [his friend's] doing wrong.

2) He consents to his doing right.

3) He sings his praises to his face.

---

*See endnote 9, p. 83.

๔) ลับหลังนินทา

๔. คนชวนฉิบหาย *(อปายสหาย)* มีลักษณะ ๔

๑) คอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา

๒) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน

๓) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการละเล่น

๔) คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

ข. มิตรแท้ *พึงรู้จักมิตรแท้ หรือมิตรด้วยใจจริง* **(สุหทมิตร) ๔** *ประเภท ดังนี้*

๑. มิตรอุปการะ *(อุปการก์)* มีลักษณะ ๔

๑) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน

๒) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน

๓) เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้

๔) มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ *(สมานสุขทุกข์)* มีลักษณะ ๔

๑) บอกความลับแก่เพื่อน

๒) รักษาความลับของเพื่อน

๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง

๔) แม้ชีวิตก็สละให้ได้

๓. มิตรแนะนำประโยชน์ *(อัตถักขายี)* มีลักษณะ ๔

๑) จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้

๒) แนะนำสนับสนุนให้ตั้งอยู่ในความดี

๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง

๔) บอกทางสุขทางสวรรค์ให้

4) He runs him down behind his back.

4. The leader to ruin *(apāyasahāya)* has four main features:

1) He is a companion in drinking.

2) He is a companion in night life.

3) He is a companion in frequenting shows and fairs.

4) He is a companion in gambling.

B. True friends: one should know the four kinds of true friends, or friends at heart **(suhada-mitta)***, as follows:*

1. **The helping friend** *(upakāraka)* has four main features:

1) When his friend is off guard, he guards him.

2) When his friend is off guard, he guards his property.

3) In times of danger, he can be a refuge.

4) In times of need, he gives more than asked for.

2. The friend through thick and thin *(samānasukhadukkha)* has four main features:

1) He confides in his friend.

2) He keeps his friend's secrets.

3) He does not desert his friend in times of danger.

4) He will give even his life for his friend's sake.

3. The good counselor *(atthakkhāyī)* has four main features:

1) He restrains his friend from doing evil or harm.

2) He encourages his friend in goodness.

3) He makes known to his friend what he has not heard before.

4) He points out the way to prosperity and happiness.

๔. มิตรมีใจรัก *(อนุกัมปี*)* มีลักษณะ ๔

๑) เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย)

๒) เพื่อนมีสุข พลอยแช่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย)

๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ให้

๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

(ที.ปา. ๑๑/๑๙๒/๒๐๑)

ค. มิตรต่อมิตร** พึงสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่เป็นเสมือน* ***ทิศเบื้องซ้าย* ดังนี้*

พึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย ดังนี้

๑. เผื่อแผ่แบ่งปัน

๒. พูดจามีน้ำใจ

๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๔. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย

๕. ซื่อสัตย์จริงใจ

มิตรสหายอนุเคราะห์ตอบ ดังนี้

๑. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน

๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน

๓. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้

๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก

๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

(ที.ปา. ๑๑/๒๐๒/๒๐๔)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๐ หน้า ๘๓

** ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

4. The loving friend *(anukampī*) has four main features.*

1) When his friend is unhappy, he commiserates.

2) When his friend is happy, he is happy for him.

3) When others criticize his friend, he comes to his defense.

4) When others praise his friend, he joins in their praise.

(D.III.185)

C. Reciprocal friendship: friends should support each other according to the practices in the teachings on the "left direction" listed below:*

One should treat friends as follows:

1. Share with them.
2. Speak kindly to them.
3. Help them.
4. Be constant through their ups and downs.
5. Be faithful and sincere.

Friends reciprocate as follows:

1. When their friend is off guard, they protect him.
2. When their friend is off guard, they protect his property.
3. In times of danger, they can be a refuge.
4. They do not desert their friend in times of need.
5. They respect their friend's family and relations.

(D.III.189)

*See endnote 10, p. 83.

*See endnote 8, p. 82.

๑๗. คนงาน–นายงาน

(ลูกจ้าง–นายจ้าง)

คนที่มาทำกิจการงานร่วมกัน ในฐานะลูกจ้างฝ่ายหนึ่ง และนายจ้างฝ่ายหนึ่ง ควรปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องตามหน้าที่ เพื่อความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเพื่อให้งานได้ผลดี โดยทำตามหลักปฏิบัติในทิศ ๖ ข้อที่ว่าด้วย **ทิศเบื้องล่าง*** *ดังนี้*

ก. นายจ้าง *พึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ดังนี้*

๑. จัดงานให้ทำ ตามความเหมาะสมกับกำลัง เพศ วัย ความสามารถ

๒. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่

๓. จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น

๔. มีอะไรได้พิเศษมา ก็แบ่งปันให้

๕. ให้มีวันหยุด และพักผ่อนหย่อนใจ ตามโอกาสอันควร

ข. คนรับใช้และคนงาน มีน้ำใจช่วยเหลือนาย ดังนี้

๑. เริ่มทำงานก่อน

๒. เลิกงานทีหลัง

๓. เอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น

๕. นำความดีของนายงานและกิจการไปเผยแพร่

(ที.ปา. ๑๑/๒๐๓/๒๐๕)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

17. The worker and the boss

(Employee and employer)

People who work together in the capacity of employee and employer should relate to each other properly in accordance with their duties, so that good relations are maintained and the work proceeds smoothly, by abiding by the principles of conduct outlined in the teachings on the "lower of the six directions"* as follows:

A. An employer should support his servants and employees by:

1. Assigning them work in accordance with their strength, sex, age, and abilities.

2. Paying them wages commensurate with their work and adequate for their livelihood.

3. Granting them fringe benefits by, for example, providing medical care in times of sickness.

4. Sharing with them a portion of any special profits that may accrue.

5. Giving them appropriate holidays and time to rest.

B. An employee helps his employer by:

1. Starting work before him.

2. Stopping work after him.

3. Taking only what is given by the employer.

4. Doing his job well and seeking ways to improve on it.

5. Spreading a good reputation about his employer and his business.

(D.III.189)

---

*See endnote 8, p. 82.

หมวดสี่

คนกับมรรคา

✵

๑๘. คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา

(ครู อาจารย์ หรือผู้แสดงธรรม)

ผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ให้การศึกษาแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะครู อาจารย์ พึงประกอบด้วยคุณสมบัติ และประพฤติตามหลักปฏิบัติ ดังนี้

ก. เป็นกัลยาณมิตร คือ ประกอบด้วยองค์คุณของกัลยาณมิตร หรือ **กัลยาณมิตรธรรม ๗** *ประการ ดังนี้*

๑. *ปิโย* **น่ารัก** คือ มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒. *ครุ* **น่าเคารพ** คือ เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญ และมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๓. *ภาวนีโย* **น่าเจริญใจ** คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ่ยอ้างและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

๔. *วตฺตา* **รู้จักพูดให้ได้ผล** คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. *วจนกฺขโม* **อดทนต่อถ้อยคำ** คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม แม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์*

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๑ หน้า ๘๓

SECTION FOUR

People and the way

✵

18. The educator

(A teacher, mentor or preacher)

One whose duty it is to teach and provide others with learning, especially a teacher, should possess the qualities and observe the principles of conduct outlined below:

A. He is a good friend: [a teacher] should be endowed with the seven qualities of the good friend (**kalyāṇamitta-dhamma**), *as follows:*

1. *Piyo:* **endearing;** he is endowed with kindness and compassion, taking an interest in his students and their well-being; he has rapport; he creates a familiar and casual atmosphere, encouraging students to approach him with queries and doubts.

2. *Garu:* **worthy of respect;** he is firm, adhering to principle; he has conduct that befits his position, inspiring feelings of reassurance, refuge and safety.

3. *Bhāvanīyo:* **inspiring;** he is truly learned and wise, and is one who constantly trains and improves himself; he is praiseworthy and exemplary, so that his students speak and think of him appreciatively, confidently and proudly.

4. *Vattā:* **capable of speaking effectively**; he knows how to explain things clearly, and knows when to speak what and how; he gives counsel and caution and is an able advisor.

5. *Vacanakkhamo:* **patient with words;** he willingly listens to questions and queries, no matter how petty, and can bear even improprieties, admonishments and criticisms without becoming dejected or offended.*

---

*See endnote 11, p. 83.

๖. *คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา* **แถลงเรื่องล้ำลึกได้** คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗. *โน จฏฺฐาเน นิโยชเย* **ไม่ชักนำในอฐาน** คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

(องฺ.สตฺตก. ๒๓/๓๔/๓๓)

ข. ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ *โดยตั้งตนอยู่ในธรรมของผู้แสดงธรรม ที่เรียกว่า* **ธรรมเทศกธรรม ๕** *ประการ คือ*

๑. *อนุปุพพิกถา* **สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ** คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหา ตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

๒. *ปริยายทัสสาวี* **จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล** คือ ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดง ให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น อธิบายยักเยื้องไปต่างๆ ให้มองเห็นกระจ่างตามแนวเหตุผล

๓. *อนุทยตา* **ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี** คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน

๔. *อนามิสันตร* **ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อามิส** คือ สอนเขามิใช่มุ่งที่ตนจะได้ลาภ สินจ้าง หรือผลประโยชน์ตอบแทน

๕. *อนุปหัจจ์** **วางจิตตรงไม่กระทบตนและผู้อื่น** คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขี่ผู้อื่น

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๑๕๙/๒๐๕)

ค. มีลีลาครูครบทั้งสี่ *ครูที่สามารถมีลีลาของนักสอน ดังนี้*

๑. *สันทัสสนา* **ชี้ให้ชัด** จะสอนอะไร ก็ชี้แจงแสดงเหตุผล แยกแยะอธิบาย ให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง ดังจูงมือไปดูเห็นกับตา

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๒ หน้า ๘๓

6. *Gambhīrañca kathaṁ kattā:* **capable of expounding on the profound;** he can explain difficult and profound subjects clearly and can teach his students even profounder subjects.

7. *No caññhāne niyojaye:* **not leading in wrongful ways;** he does not lead his students in ways that are detrimental or in matters that are worthless or improper.

(A.IV.31)

B. He is dedicated to giving knowledge *by establishing himself in the five qualities of one who gives teachings, known as the* **dhammadesaka-dhamma***:*

1. *Anupubbikathā:* **teaching step-by-step, in proper sequence**; he teaches the principles or subject matter in order, from easy to abstruse, shallow to profound, in logical progression.

2. *Pariyāyadassāvī:* **expanding on and clarifying the main points**; he explains; he brings forth reasons to clarify the meaning of each aspect and point; he varies his explanations to enable his listeners to clearly see his points in the light of reason.

3. *Anudayatā:* **teaching with a heart of goodwill**; he teaches with a mind imbued with goodwill and a sincere desire for his listeners' benefit.

4. *Anāmisantara:* **aiming not for material gain**; he does not teach out of a desire for any material reward, payment or personal benefit.

5. *Anupahacca:** **speaking impartially and unabrasively;** he teaches according to the principles, according to the content, with the intention of revealing the truth and the meaning, neither exalting himself nor satirizing or belittling others.

(A.III.184)

C. He maintains the fourfold grace of a teacher: *a capable teacher has the following techniques of teaching:*

1. *Sandassanā:* **making clear;** no matter what he teaches, he explains the reasons behind it and analyzes it so that his listeners understand it clearly, as if leading them by the hand to see it for themselves.

---

*See endnote 12, p. 83.

๒. *สมาทปนา* **ชวนให้ปฏิบัติ** คือ สิ่งใดควรทำ ก็บรรยายให้มองเห็นความสำคัญ และซาบซึ้งในคุณค่า เห็นสมจริง จนผู้ฟังยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

๓. *สมุตเตชนา* **เร้าให้กล้า** คือ ปลุกใจให้คึกคัก เกิดความกระตือรือร้น มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จ ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยหรือยากลำบาก

๔. *สัมปหังสนา* **ปลุกให้ร่าเริง** คือ ทำบรรยากาศให้สนุกสดชื่น แจ่มใส เบิกบานใจ ให้ผู้ฟังแช่มชื่น มีความหวัง มองเห็นผลดีและทางสำเร็จ

จำง่ายๆ ว่า สอนให้ ***แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง***

(เช่น ที.สี. ๙/๑๙๘/๑๖๑)

ง. มีหลักตรวจสอบสาม *เมื่อพูดอย่างรวบรัดที่สุด ครูอาจตรวจสอบตนเองด้วยลักษณะการสอนของพระบรมครู ๓ ประการ คือ*

๑. สอนด้วยความรู้จริง รู้จริง ทำได้จริง จึงสอนเขา

๒. สอนอย่างมีเหตุผล ให้เขาพิจารณาเข้าใจแจ้งด้วยปัญญาของเขาเอง

๓. สอนให้ได้ผลจริง สำเร็จความมุ่งหมายของเรื่องที่สอนนั้นๆ เช่น ให้เข้าใจได้จริง เห็นความจริง ทำได้จริง นำไปปฏิบัติได้ผลจริง เป็นต้น

(องฺ.ติก. ๒๐/๕๖๕/๓๕๖)

จ. ทำหน้าที่ครูต่อศิษย์ *คือ ปฏิบัติต่อศิษย์ โดยอนุเคราะห์ตามหลักธรรมเสมือนเป็น* **ทิศเบื้องขวา*** *ดังนี้*

๑. แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี

๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๓. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

2. Samādapanā: **inviting practice**; he teaches in such a way that [his listeners] see the importance of doing what needs to be done, appreciate its value, become convinced, accept it and are motivated to implement it or put it into practice.

3. Samuttejanā: **arousing courage**; he rouses his listeners to zeal, interest, fortitude and firm resolve to consummate the practice, to fear no difficulty or hardship.

4. Sampahaṁsanā: **inspiring joy**; he creates an atmosphere of fun, cheerfulness, joyousness and delight; he inspires his listeners with hope and vision of a good result and the way to success.

In brief, this can be summarized as: teaching to clarify, motivate, rouse and delight.

(As in D.I.126)

D. He uses the three gauges: *briefly speaking, a teacher may examine himself with the three kinds of manner that characterized how the Buddha taught:*

1. He teaches with true knowledge: having first himself acquired true knowledge and accomplished his goal, he teaches others.

2. He teaches logically, so that his listeners can clearly see the meaning with their own wisdom.

3. He teaches pragmatically, accomplishing the objective of the teaching by, for example, guiding his listeners to truly understand, to see the truth, to actualize the practice and to attain the results of the practice.

(A.I.276)

E. He performs the duties of a teacher to a student: *he conducts himself toward his students by helping them according to the teachings compared to the "right direction,"* as follows:*

1. He trains them to be good.
2. He guides them to thorough understanding.
3. He teaches the subject in full.

---

*See endnote 8, p. 82.

๔. ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ

๕. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือ สอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชาเลี้ยงชีพได้จริงและรู้จักดำรงตนด้วยดี ที่จะเป็นประกันให้ดำเนินชีวิตดีงามโดยสวัสดีมีความสุขความเจริญ*

(ที.ปา. ๑๑/๒๐๐/๒๐๓)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๓ หน้า ๘๓

4. He encourages and praises his students' goodness and abilities and allows their full expression.

5. He provides a protection for all directions*; that is, teaching and training them so that they can actually use their learning to make a living and know how to conduct themselves well, having a guarantee for smoothly leading a good life and attaining happiness and prosperity.

(D.III.189)

---

*See endnote 13, p. 83.

๑๙. คนผู้เล่าเรียนศึกษา

(นักเรียน นักศึกษา นักค้นคว้า)

คนที่เล่าเรียนศึกษา จะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือนักค้นคว้าก็ตาม นอกจากจะพึงปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับคนที่จะประสบความสำเร็จ คือ จักร ๔* และอิทธิบาท ๔* แล้ว ยังมีหลักการที่ควรรู้ และหลักปฏิบัติที่ควรประพฤติอีก ดังต่อไปนี้

ก. ***รู้หลักบุพภาคของการศึกษา*** *คือ รู้จักองค์ประกอบที่เป็น* **ปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ ๒** *ประการ ดังนี้*

๑. *องค์ประกอบภายนอกที่ดี* ได้แก่ **มีกัลยาณมิตร** หมายถึง รู้จักหาผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อน หนังสือ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไป ที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูง หรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ ด้วยการฟัง การสนทนา ปรึกษา ซักถาม การอ่าน การค้นคว้า ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์

๒. *องค์ประกอบภายในที่ดี* ได้แก่ **โยนิโสมนสิการ** หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็น คือ มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา สืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย จนเข้าถึงความจริง และแก้ปัญหาหรือทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้

กล่าวโดยย่อว่า

ข้อหนึ่ง รู้จักพึ่งพาให้ได้ประโยชน์จากคนและสิ่งที่แวดล้อม

ข้อสอง รู้จักพึ่งตนเอง และทำตัวให้เป็นที่พึ่งของผู้อื่น

(ม.มู. ๑๒/๔๙๗/๕๓๙)

---

* ดู บทที่ ๑๐

19. The learner

(A pupil, student or researcher)

For one who is learning, whether a pupil, a student or a researcher, the teachings for one who is to be successful, namely the four wheels *(cakka*)* and the four pathways to success *(iddhipāda*)* are not the only thing to bear in mind. There are also the following principles to learn and practices to observe:

A. Knowing the heralds of learning: *he understands the two factors for Right View, which are:*

1. **Good external factor:** having good friends, which refers to associating with teachers, advisors, friends, and [other vehicles of learning such as] books. It also includes having general social conditions that are wholesome and helpful. All of these will encourage or arouse the arising of wisdom, through the processes of listening, discussing, seeking advice, querying, reading, and researching. This also entails being selective about the use of mass media.

2. **Good internal factor:** *yonisomanasikāra,* which is the proper use of thinking, knowing how to think, or being skilled in thinking; that is, seeing things with critical reflection, tracing their causes and effects; analyzing an object or problem in order to see it as it is and in terms of its causal conditions until one sees its true nature and can solve the problem or bring about benefit.

In short:

1. Knowing how to rely beneficially on the people and things around one.

2. Knowing how to be self-reliant and also make oneself a refuge to others.

(M.I.294)

---

* See Chapter 10

*ข. **มีหลักประกันของชีวิตที่พัฒนา** เมื่อรู้หลักบุพภาคของการศึกษา ๒ อย่างแล้ว พึงนำมาปฏิบัติในชีวิตจริง พร้อมกับสร้างคุณสมบัติอื่นอีก ๕ ประการให้มีในตน รวมเป็นองค์ ๗ ที่เรียกว่า* **แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม** *หรือ* **รุ่งอรุณของการศึกษา** *ที่พระพุทธเจ้าทรงเปรียบว่าเหมือนแสงอรุณเป็นบุพนิมิตแห่งอาทิตย์อุทัย เพราะเป็นคุณสมบัติต้นทุนที่เป็นหลักประกันว่า จะทำให้ก้าวหน้าไปในการศึกษา และชีวิตจะพัฒนาสู่ความดีงามและความสำเร็จที่สูงประเสริฐอย่างแน่นอน ดังต่อไปนี้*

๑. แสวงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี
๒. มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต
๓. มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์
๔. มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้
๕. ยึดถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผล
๖. ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท
๗. ฉลาดคิดแยบคายให้ได้ประโยชน์และความจริง

ดูคำอธิบายใน ***หมวดนำ คนกับความเป็นคน ๑. คนผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ***

*ค. **ทำตามหลักเสริมสร้างปัญญา** ในทางปฏิบัติ อาจสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ ๒ อย่างข้างต้นนั้นได้ ด้วยการปฏิบัติตามหลัก* **วุฒิธรรม*** *(หลักการสร้างความเจริญงอกงามแห่งปัญญา) ๔ ประการ*

๑. *สัปปุริสสังเสวะ* **เสวนาผู้รู้** คือ รู้จักเลือกหาแหล่งวิชา คบหาท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณความดี มีภูมิธรรมภูมิปัญญาน่านับถือ

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๔ หน้า ๘๓

B. Having the guarantee of a life that is progressing: *Having learned of the two heralds of learning, one must put them into practice in one's own life and also develop another five qualities, bringing the total to seven, which are known as the* **auroras of a good life,** *or the* **dawn of education**. *The Buddha compared them to the light of the dawn, which always precedes sunrise, because these qualities are the capital foundation which guarantees that learning will advance and life will progress to virtue and success that are exalted and noble. They are as follows:*

1. Seeking out sources of wisdom and good examples.
2. Having discipline as a foundation for one's life development.
3. Having a heart that aspires to learning and constructive action.
4. Dedicating oneself to training for the realization of one's full human potential.
5. Adhering to the principle of conditionality; seeing things according to cause and effect.
6. Establishing oneself in heedfulness.
7. Thinking wisely so as to realize benefit and see the truth.

For explanations, see ***Introductory Section: Human Beings and Being Human*****, 1. Man, The Noble Being**.

C. Practicing according to the principles for encouraging wisdom: *in practice, he may bring about the two conditions for Right View mentioned above by following the principles known as the four* **vuḍḍhi-dhamma***[*] *(conditions conducive to the development of wisdom):*

1. Sappurisasaṁseva: **associating with the wise;** he knows how to select sources of knowledge, and associates with learned people who are virtuous, wise and worthy of respect.

---

[*]See endnote 14, p. 83.

๒. *สัทธัมมัสสวนะ* **ฟังดูคำสอน** คือ เอาใจใส่สดับตรับฟังคำบรรยาย คำแนะนำสั่งสอน แสวงหาความรู้ ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรง และจากหนังสือ หรือสื่อมวลชน ตั้งใจเล่าเรียน ค้นคว้า หมั่นปรึกษาสอบถาม ให้เข้าถึงความรู้ที่จริงแท้

๓. *โยนิโสมนสิการ* **คิดให้แยบคาย** คือ รู้ เห็น ได้อ่าน ได้ฟังสิ่งใด ก็รู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเอง โดยแยกแยะให้เห็นสภาวะและสืบสาวให้เห็นเหตุผลว่านั่นคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น จะเกิดผลอะไรต่อไป มีข้อดี ข้อเสีย คุณโทษอย่างไร เป็นต้น

๔. *ธรรมานุธรรมปฏิบัติ* **ปฏิบัติให้ถูกหลัก** นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนรับฟังและตริตรองเห็นชัดแล้ว ไปใช้หรือปฏิบัติหรือลงมือทำ ให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมาย ให้หลักย่อยสอดคล้องกับหลักใหญ่ ข้อปฏิบัติย่อยสอดคล้องกับจุดหมายใหญ่ ปฏิบัติธรรมอย่างรู้เป้าหมาย เช่น สันโดษเพื่อเกื้อหนุนการงาน ไม่ใช่สันโดษกลายเป็นเกียจคร้าน เป็นต้น

(องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๒๔๘/๓๓๒)

ง. ***ศึกษาให้เป็นพหูสูต*** *คือ จะศึกษาเล่าเรียนอะไร ก็ทำตนให้เป็นพหูสูตในด้านนั้น ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แจ่มแจ้งชัดเจนถึงขั้นครบ* **องค์คุณของพหูสูต** *(ผู้ได้เรียนมาก หรือผู้คงแก่เรียน)* **๕** *ประการ คือ*

๑. *พหุสฺสุตา* **ฟังมาก** คือ เล่าเรียน สดับฟัง รู้เห็น อ่าน สั่งสมความรู้ในด้านนั้นไว้ให้มากมายกว้างขวาง

๒. *ธตา* **จำได้** คือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระไว้ได้แม่นยำ

๓. *วจสา ปริจิตา* **คล่องปาก** คือ ท่องบ่น หรือใช้พูดอยู่เสมอ จนแคล่วคล่องจัดเจน ใครสอบถามก็พูดชี้แจงแถลงได้

๔. *มนสานุเปกฺขิตา* **เจนใจ** คือ ใส่ใจนึกคิดจนเจนใจ นึกถึงครั้งใด ก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัดเจน มองเห็นโล่งตลอดไปทั้งเรื่อง

2. Saddhammassavana: **harkening to the teaching**; he listens attentively to teachings and advice; he searches for knowledge from people and from books or mass media; he applies himself to learning and researching, seeks advice and makes queries so that he attains real knowledge.

3. Yonisomanasikāra: **thinking wisely**; having learned, seen, read or heard about something, he reflects on it for himself, analyzes it to see its true nature and looks into it to see the what, when, where, why and how of it; he sees its merits and demerits, benefit and harm, etc.

4. Dhammānudhammapaṭipatti: **practicing in accordance with principles**; the things he has learned, heard and thoroughly considered he puts into practice correctly in accordance with the principles and their objectives, so that the minor principles accord with the major ones and the minor practices are harmonious with the overall objective; he practices the teaching with its objective in mind; for example, contentment as a support for effort, but not leading to laziness.

(A.II.245)

D. Learning to be learned: *whatever he learns or studies, he makes himself well versed in that field by increasing and clarifying his knowledge and understanding until he is endowed with the five qualities of a learned one* **(bahussuta)**:

1. Bahussutā: **hearing much**; he learns, hears, sees, experiences, reads and amasses a large and extensive amount of knowledge in his field.

2. Dhatā: **retaining;** he grasps the gist or essence and remembers the subject matter accurately.

3. Vacasā paricitā: **becoming fluent**; he recites or speaks about the subject often so that he is fluent in and clear about it, and can answer any queries about it.

4. Manasānupekkhitā: **becoming thoroughly familiarized**; he thinks about the subject so often that he is thoroughly familiar with it; whenever he calls it to mind the content is vivid to him, and he perceives it clearly and thoroughly.

๕. *ทิฏฐิยา สุปฏิวิทฺธา* **ขบได้ด้วยทฤษฎี** คือ เข้าใจความหมายและเหตุผลแจ่มแจ้งลึกซึ้ง รู้ที่ไปที่มา เหตุผล และความสัมพันธ์ของเนื้อความและรายละเอียดต่างๆ ทั้งภายในเรื่องนั้นเอง และที่เกี่ยวโยงกับเรื่องอื่นๆ ในสายวิชาหรือทฤษฎีนั้นปรุโปร่งตลอดสาย

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๘๗/๑๒๙)

จ. เคารพผู้จุดประทีปปัญญา *ในด้านความสัมพันธ์กับครูอาจารย์ พึงแสดงคารวะนับถือ ตามหลักปฏิบัติในเรื่องทิศ ๖ ข้อว่าด้วย* ***ทิศเบื้องขวา**** *ดังนี้*

๑. ลุกต้อนรับ แสดงความเคารพ

๒. เข้าไปหา เพื่อบำรุง รับใช้ ปรึกษา ซักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น

๓. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา

๔. ปรนนิบัติ ช่วยบริการ

๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ

(ที.ปา. ๑๑/๒๐๐/๒๐๓)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

5. *Diṭṭhiyā supaṭividdhā:* **having penetrated**; he clearly understands the overall meaning and rationale of the subject; he thoroughly and penetratingly knows its source, its logic and the relationship of the content and details within the subject itself and in relation to other subjects within that field or theory.

(A.III.112)

***E. Honoring the "lighter of the lamp"**: in terms of their relations with the teacher, students should show respect to him as the "right direction" according to the teachings on the six directions:**

1. Rising to greet the teacher and showing respect to him.
2. Approaching the teacher to care for and attend him, to consult, query and receive advice from him.
3. Hearkening well so as to gain wisdom.
4. Serving the teacher and running errands for him.
5. Learning the subject respectfully and earnestly; giving the task of learning its due importance.

(D.III.189)

*See endnote 8, p. 82.

๒๐. คนใกล้ชิดศาสนา

(อุบาสก อุบาสิกา)

พุทธศาสนิกชน มีหลักปฏิบัติที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับพระพุทธศาสนา ดังนี้

ก. เกื้อกูลพระ** โดยปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เสมือนเป็น* **ทิศเบื้องบน *ดังนี้*

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา

๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา

๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา

๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ

๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

(ที.ปา. ๑๑/๒๐๘/๒๐๖)

***ข. กระทำบุญ** คือ ทำความดีด้วยวิธีการต่างๆ ที่เรียกว่า* **บุญกิริยาวัตถุ** *(เรื่องที่จัดว่าเป็นการทำบุญ) ๓ อย่าง คือ*

๑. *ทานมัย* ทำบุญด้วยการให้ปันทรัพย์สิ่งของ

๒. *สีลมัย* ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีปฏิบัติชอบ

๓. *ภาวนามัย* ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือ ฝึกอบรมจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิ และปัญญา

และควรเจาะจงทำบุญบางอย่างที่เป็นส่วนรายละเอียดเพิ่มขึ้นอีก ๗ ข้อ รวมเป็น ๑๐ อย่าง คือ

๔. *อปจายนมัย* ทำบุญด้วยการประพฤติสุภาพอ่อนน้อม

๕. *ไวยาวัจมัย* ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้ ให้บริการ บำเพ็ญประโยชน์

๖. *ปัตติทานมัย* ทำบุญด้วยการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการทำความดี

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

20. The devotee
(A lay follower)

Buddhists express their relationship to their religion through the following principles of conduct:

A. ***Supporting the monks:*** *treating the monks as the "upper direction,"* by:*

1. Acting toward them with goodwill.
2. Speaking to them with goodwill.
3. Thinking of them with goodwill.
4. Receiving them willingly.
5. Supporting them with the four requisites [almsfood, robes, shelter and medicine].

(D. III. 192)

B. Making merit: *performing good deeds through the various means known as the three* **puññakiriyā-vatthu** *(bases of meritorious action):*

1. Dāna-maya: making merit through sharing out material things.

2. Sīla-maya: making merit through virtuous conduct or moral behavior.

3. Bhāvanā-maya: making merit through mind training, i.e., developing mental qualities and wisdom.

Buddhists should also make an effort to perform these seven more specific kinds of merit, thereby bringing the total to ten:

4. Apacāyana-maya: making merit through polite and modest conduct.

5. Veyyāvacca-maya: making merit through efforts to give practical help, offer service or do the common good.

6. Pattidāna-maya: making merit through involving others in doing good deeds.

---

*See endnote 8, p. 82.

๗. *ปัตตานุโมทนามัย* ทำบุญด้วยการพลอยยินดีในการทำความดีของผู้อื่น

๘. *ธัมมัสสวนมัย* ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาหาความรู้ที่ปราศจากโทษ

๙. *ธัมมเทสนามัย* ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์

๑๐. *ทิฏฐุชุกัมม์* ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงให้เป็นสัมมาทิฏฐิ

(ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๓๓๐; ที.อ. ๓/๒๔๖)

ค. คุ้นพระศาสนา *ถ้าจะปฏิบัติให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น ถึงขั้นเป็นอุบาสก อุบาสิกา คือ ผู้ใกล้ชิดพระศาสนาอย่างแท้จริง ควรตั้งตนอยู่ในธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก เรียกว่า* **อุบาสกธรรม ๗** *ประการ คือ*

๑. ไม่ขาดการเยี่ยมเยือนพบปะพระภิกษุ

๒. ไม่ละเลยการฟังธรรม

๓. ศึกษาในอธิศีล คือ ฝึกอบรมตนให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติรักษาศีลขั้นสูงขึ้นไป

๔. พรั่งพร้อมด้วยความเลื่อมใส ในพระภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และ ปูนกลาง*

๕. ฟังธรรมโดยมิใช่จะตั้งใจคอยจ้องจับผิดหาช่องที่จะติเตียน

๖. ไม่แสวงหาทักขิไณยภายนอกหลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา

๗. กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นที่ต้น คือ เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา**

(องฺ.สตฺตก. ๒๓/๒๗/๒๖)

---

* ตามพระวินัย ภิกษุบวชใหม่ จนถึงยังไม่ครบ ๕ พรรษา เรียกว่า *นวกะ* ภิกษุบวชครบ ๕ พรรษา แต่ยังไม่เต็ม ๑๐ พรรษา เรียกว่า *มัชฌิมะ* ภิกษุบวชครบ ๑๐ พรรษาแล้วขึ้นไป เรียกว่า *เถระ*

** ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๕ หน้า ๘๓

7. Pattānumodanā-maya: making merit through rejoicing in the good deeds of others.

8. Dhammassavana-maya: making merit through listening to the teachings and acquiring knowledge that is free of harm.

9. Dhammadesanā-maya: making merit through explaining the teachings and imparting knowledge that is beneficial.

10. Diṭṭhujukamma: making merit through correcting one's views, learning to see all things as they really are so that one attains Right View.

(D.III.218; D.A.III.999)

***C. Familiarizing oneself with the religion**: if one wishes to practice more strictly, to be a male lay follower* (upāsaka) *or female lay follower* (upāsikā), *one should establish oneself in the conditions leading to prosperity for a lay follower known as the seven* **upāsaka-dhamma**, *as follows:*

1. Not failing to visit or meet with the monks.
2. Not neglecting to hear the teachings.
3. Training oneself to progress in higher levels of morality.
4. Being imbued with faith in the monks, be they elders, newly ordained or of intermediate status.*
5. Listening to the teaching not for finding fault or flaws to criticize.
6. Not seeking the gift-worthy, or a field of merit, outside Buddhist principles.
7. Giving first service to this religion; that is, applying oneself to supporting Buddhist activities.**

(A.IV.25, 26)

---

*According to the monastic discipline, a monk who has been ordained for less than five years is regarded as a new monk *(navaka),* one who has been ordained between five and just under ten years is a middler *(majjhima),* and one who has been ordained for ten years or more is an elder *(thera).*

**See endnote 15, p. 83.

ง. ***เป็นอุบาสกอุบาสิกาชั้นนำ*** *อุบาสก อุบาสิกาที่ดี มีคุณสมบัติที่เรียกว่า* **อุบาสกธรรม ๕** *ประการ คือ*

๑. มีศรัทธา เชื่อมีเหตุผล มั่นในคุณพระรัตนตรัย

๒. มีศีล อย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล ๕

๓. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล มุ่งหวังผลจากการกระทำ มิใช่จากโชคลาง หรือสิ่งที่ตื่นกันไปว่าขลังศักดิ์สิทธิ์

๔. ไม่แสวงหาทักขิไณยนอกหลักคำสอนนี้

๕. เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา*

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๑๗๕/๒๓๐)

จ. ***หมั่นสำรวจความก้าวหน้า*** *กล่าวคือ โดยสรุป ให้ถือธรรมที่เรียกว่า* **อารยวัฒิ ๕** *ประการ เป็นหลักวัดความเจริญในพระศาสนา*

๑. *ศรัทธา* เชื่อถูกหลักพระศาสนา ไม่งมงายไขว้เขว

๒. *ศีล* ประพฤติและเลี้ยงชีพสุจริต เป็นแบบอย่างได้

๓. *สุตะ* รู้เข้าใจหลักพระศาสนาพอแก่การปฏิบัติและแนะนำผู้อื่น

๔. *จาคะ* เผื่อแผ่เสียสละ พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ซึ่งพึงช่วย

๕. *ปัญญา* รู้เท่าทันโลกและชีวิต ทำจิตใจให้เป็นอิสระได้

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๖๓-๔/๙๑-๒)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๕ หน้า ๘๓

D. Being a leading lay follower: good Buddhist lay followers (upāsaka, upāsikā) *should be endowed with the qualities known as the five* **upāsaka-dhamma**:

1. They have faith, rational belief and confidence in the attributes of the Triple Gem.

2. They have morality, at least maintaining themselves in the five precepts.

3. They reject superstition; they believe in deeds, not in luck; they aspire to results through their own actions, not through lucky charms or things wildly rumored to be magical.

4. They do not seek the gift-worthy outside of this teaching.

5. They apply themselves to supporting and helping with Buddhist activities.*

(A.III.206)

E. Regularly monitoring one's progress: this is in brief to uphold the qualities for measuring progress in the Buddha's teachings known as the five **ariya-vaḍḍhi**:

1. Saddhā: having belief that accords with the principles of Buddhism, not being credulous or easily led astray.

2. Sīla: having honest and exemplary conduct and livelihood.

3. Suta: having sufficient knowledge of the principles of Buddhism to be able to practice them and teach them to others.

4. Cāga: sharing and giving, being ready to help those deserving of help.

5. Paññā: understanding the true nature of life and the world so that one's mind is not bound by them.

(A.III.80)

---

*See endnote 15, p. 83.

๒๑. คนสืบศาสนา
(พระภิกษุ)

พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย แต่ในที่นี้จะแสดงไว้เฉพาะหน้าที่ที่สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ และข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

ก. อนุเคราะห์ชาวบ้าน *พระสงฆ์อนุเคราะห์คฤหัสถ์ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่ตนเป็นเสมือน* **ทิศเบื้องบน*** *ดังนี้*

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว

๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี

๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง

๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสุขความเจริญ

(ที.ปา. ๑๑/๒๐๔/๒๐๖)

ข. หมั่นพิจารณาตนเอง *คือ พิจารณาเตือนใจตนเองอยู่เสมอตามหลัก* **ปัพพชิตอภิณหปัจจเวกขณ์** *(ธรรมที่บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ)* ๑๐ *ประการ ดังนี้*

๑. เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สลัดแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่ง่าย จะจู้จี้ถือตัวเอาแต่ใจตนไม่ได้**

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๘ หน้า ๘๒

** ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๖ หน้า ๘๓

21. The perpetuator of the religion
(A Buddhist monk)

The Order of monks *(Saṅgha),* who are the ordained members of the Buddhist religion, have the responsibility of studying, practicing and teaching the Dhamma, thereby perpetuating the religion. Monks have many rules of conduct to observe. Here only some of their duties in relation to lay people and some of the admonishments for practice will be given:

A. Helping householders: *a monk helps lay people through the principles of practice for the* **"upper direction"*** *as follows:*

1. Enjoining them from evil actions.
2. Encouraging them in goodness.
3. Assisting them with kind intentions.
4. Making known to them things not heard before.
5. Explaining and clarifying those things they have already heard.
6. Pointing out the way to heaven, teaching them the way to happiness and prosperity.

(D.III.192)

B. Regularly examining oneself: *a monk must be constantly cautioning himself in accordance with the ten themes to be frequently reflected on by a monk* **(pabbajita-abhiṇha-paccavekkhaṇa)**:

1. My standing is not the same as that of a layman. I have renounced all statuses; I should live simply, and not try to get things my own way.**

---

*See endnote 8, p. 82.

**See endnote 16, p. 83.

๒. ความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคปัจจัย ๔ โดยพิจารณา ไม่บริโภคด้วยตัณหา*

๓. เรามีอากัปกิริยาที่พึงทำต่างจากคฤหัสถ์ อาการกิริยาใดๆ ของสมณะ เราต้องทำอาการกิริยานั้นๆ และยังจะต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้*

๔. ตัวเราเองยังติเตียนตัวเราเองโดยศีลไม่ได้อยู่หรือไม่

๕. เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังติเตียนเราโดยศีลไม่ได้อยู่หรือไม่

๖. เราจักต้องถึงความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น

๗. เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

๘. วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๙. เรายินดีในที่สงัดอยู่หรือไม่

๑๐. คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญที่เราบรรลุแล้วมีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขิน เมื่อถูกเพื่อนบรรพชิตถาม ในกาลภายหลัง

(องฺ.ทสก. ๒๔/๔๘/๙๑)

---

* ดู บันทึกท้ายเล่ม ข้อ ๑๖ หน้า ๘๓

2. My livelihood depends on others as I rely on them for my sustenance; I should make myself easily looked after and use the four requisites reflectively, not out of craving.*

3. The manner expected of me differs from that of a lay person; whatever is the manner of a monk I must adopt; I must also constantly improve myself. *

4. In regard to moral conduct, am I still beyond self-reproach?

5. In regard to moral conduct, am I still beyond the reproach of my friends in the higher life (brahmacariya) who are wise?

6. I will have to be separated from all that is loved and dear.

7. My kamma is my own; whatever kamma I do, whether good or evil, of that I will surely be the heir.

8. The days and nights are passing: how am I using my time?

9. Am I content with a secluded dwelling?

10. Are there any of those supernormal attainments within me that will save me from embarrassment when later questioned by my fellow monks?

(A.V.87)

---

*See endnote 16, p. 83.

๒๒. คนถึงธรรม
(ผู้หมดกิเลส)

หยาดน้ำไม่ติดใบบัว วารีไม่ติดปทุม ฉันใด มุนีย่อมไม่ติดในรูปที่เห็น ในเสียงที่ได้ยิน และในอารมณ์ที่ได้รับรู้ ฉันนั้น

(ขุ.สุ. ๒๕/๔๑๓/๔๙๓)

ผู้ถึงธรรม ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว ไม่พร่ำเพ้อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นปัจจุบัน ฉะนั้นผิวพรรณจึงผ่องใส

ส่วนชนทั้งหลายผู้ยังอ่อนปัญญา เฝ้าแต่ฝันเพ้อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง และหวนละห้อยถึงความหลังอันล่วงแล้ว จึงซูบซีดหม่นหมอง เสมือนต้นอ้อสด ที่เขาถอนทิ้งขึ้นทิ้งไว้ที่ในกลางแดด

(สํ.ส. ๑๕/๒๒/๗)

ผู้ใดไม่มีกิเลสเป็นเหตุคอยกังวลว่า นี่ของเรา นี่ของคนอื่น ผู้นั้นไม่ต้องเผชิญกับเจ้าตัว "ของข้า" จึงไม่เศร้าโศกว่า "ของเราไม่มี" เขาไม่กระวนกระวาย ไม่ติดข้อง ไม่หวั่นไหว เป็นผู้สม่ำเสมอในที่ทั้งปวง เมื่อเขาไม่หวั่นไหว มีความรู้แจ้งชัด จึงปราศจากความรู้สึกปรุงแต่งใดๆ เขาเลิกรำพึงรำพันหมดแล้ว จึงมองเห็นแต่ความปลอดโปร่งในที่ทุกสถาน

(ขุ.สุ. ๒๕/๔๒๒/๕๑๙)

ผู้ถึงธรรมดับกิเลสเสียได้ อยู่สบายทุกเวลา ผู้ใดไม่ติดอยู่ในกามทั้งหลาย เขาจะเย็นสบาย ไม่มีที่ให้กิเลสตั้งตัวได้

ตัดความติดข้องเสียให้หมด กำจัดความกระวนกระวายในหทัยเสียให้ได้ พักจิตได้แล้ว จึงถึงความสงบใจอยู่สบาย

(องฺ.ติก. ๒๐/๔๗๔/๑๗๕)

22. The attainer of the dhamma
(A liberated one)

Just as a drop of water does not cleave to the lotus leaf, or water to the lotus flower, a sage does not cleave to sights seen, sounds heard or experiences cognized.

(Sn.812)

Attainers of the Dhamma do not pine over things done and gone or dream about things not yet come. They attend to the present; thus are they radiant.

Those who are still weak in wisdom spend their time day-dreaming about things not yet come and pining over things done and gone, so they become haggard, like fresh reeds uprooted and left in the sun.

(S.I.5)

One without the defilements which cause the concern of "mine" and "theirs" does not have to contend with the notion of "mine" and is thus without the sorrow of not having. He is not agitated by longing, he has no obsessions, he is not perturbed; he is constant in all situations. Since he is unperturbed, his insight is clear and he is free from all kinds of mental concoctions; he has abandoned brooding and bemoaning and sees only ease in all places.

(Sn.951–953)

He who has attained the Dhamma and extinguished the defilements is always at ease; he who is not attached to sensuality is cool and at peace; within him no foothold for the defilements can be found.

When all attachments are cut off, all anxiety driven from the heart, and the heart is at rest, peace and happiness are attained.

(A.I.138)

ถาม: นี่แน่ะพระ ท่านไม่มีทุกข์บ้างหรือ ท่านไม่มีความสนุกบ้างหรือ ท่านนั่งอยู่คนเดียวไม่เบื่อหน่ายบ้างหรือ?

ตอบ: นี่แน่ะท่านผู้ยิ่งใหญ่ ข้าพเจ้าไม่มีความทุกข์หรอก ความสนุกข้าพเจ้าก็ไม่มี ถึงข้าพเจ้าจะนั่งอยู่คนเดียว ก็หามีความเบื่อหน่ายไม่

ถาม: นี่แน่ะพระ ทำอย่างไรท่านจึงไม่มีทุกข์ ทำอย่างไรท่านจึงไม่มีความสนุก ทำอย่างไรท่านนั่งคนเดียว จึงไม่หงอยเหงาเบื่อหน่าย

ตอบ: คนมีความทุกข์นั่นแหละ จึงมีความสนุก คนมีความสนุกนั่นแหละ จึงมีความทุกข์ พระไม่มีทั้งสนุก ไม่มีทั้งทุกข์ เรื่องเป็นอย่างนี้ จงเข้าใจเถิดนะท่าน

(สํ.ส. ๑๕/๒๖๘/๗๖)

ความงุ่นง่านหงุดหงิด ย่อมไม่มีในใจของพระอริยะผู้ผ่านพ้นไปแล้วจากการ (คิดกังวล) ที่จะได้เป็น จะไม่ได้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ท่านปราศจากภัย มีแต่สุข ไม่มีโศก แม้แต่เทวดาก็มองใจท่านไม่ถึง

(ขุ.อุ. ๒๕/๖๕/๑๐๑)

ผู้ถึงธรรมไม่มีกิจ เพราะผู้ถึงธรรมทำกิจเสร็จแล้ว คนว่ายน้ำยังหาที่หยั่งไม่ได้ ตราบใด ก็ต้องเอาตัวกระเสือกกระสนไปจนเต็มที่ ตราบนั้น แต่พอหาที่หยั่งพบ ขึ้นยืนบนบกได้แล้ว ก็ไม่ต้องพยายาม เพราะเขาข้ามถึงฝั่งเสร็จแล้ว

(สํ.ส. ๑๕/๒๓๑/๖๕)

ยังเป็นอยู่ก็ไม่เดือดร้อน เวลาจะตายก็ไม่เศร้าโศก ถ้าเป็นปราชญ์มองเห็นที่หมายแล้วไซร้ ถึงอยู่ท่ามกลางโลกที่โศกก็หาโศกไม่

(ขุ.อุ. ๒๕/๑๐๘/๑๔๒)

Question: Monk, don't you have any suffering, don't you have any fun, aren't you bored sitting by yourself?

Answer: Great One, I do not have any suffering and neither do I have fun; even though I sit all alone, I am not bored.

Question: Monk, how is it that you do not have any suffering, how is it that you do not have any fun, and how is it that you are not bored sitting on your own?

Answer: Only those who suffer have fun, and only those who have fun suffer. The monk is free of both fun and suffering. This is how it is; understand it thus.

(S.I.54)

Irritation does not exist in the mind of the noble one who has transcended [the concern with] being or not being this or that; he is free of fear and has only happiness, no sorrow. Even the devas cannot perceive his mind.

(Ud.20)

He who has attained the Dhamma has no task to do, as his task has been accomplished. As long as he has not obtained a foothold, the swimmer must strive to his utmost, but when he has found a place to rest his feet and gone up to dry land, his striving is over because he has crossed to the further shore.

(S.I.48)

While alive he is untroubled, and when he dies he is not sorrowful; a sage who has seen the goal lives unsorrowfully even in a sorrowful world.

(Ud.46)

จะไปไหน ก็ไม่หวาด จะนอนไหน ก็ไม่หวั่น ทั้งคืนวันไม่มีเดือดร้อนใจ อะไรที่จะสูญเสียก็ไม่เห็นที่ไหนในโลก ดังนั้น จนหลับไป ก็มีแต่ใจหวังดีที่คิดปรานีช่วยปวงสัตว์

(สํ.ส. ๑๕/๔๕๔/๑๖๒)

คาเม วา ยทิ วารญฺเญ นินฺเน วา ยทิ วา ถเล
ยตฺถ อรหนฺโต วิหรนฺติ ตํ ภูมิรามเณยฺยกํ

ไม่ว่าบ้าน ไม่ว่าป่า ไม่ว่าที่ลุ่ม หรือที่ดอน
ท่านผู้ไกลกิเลสอยู่ที่ไหน ที่นั้นไซร้คือสถานอันรื่นรมย์

(ขุ.ธ. ๒๕/๑๘/๒๘)

Wherever I go I am unafraid; wherever I sleep, I am unalarmed. The nights and days do not burn me. I see nothing in this world that is to be lost; therefore my heart dwells in goodwill and kindness to all beings until I fall to sleep.

(S.I.110)

Gāme vā yadi vāraññe *ninne vā yadi vā thale*
Yattha arahanto viharanti *taṁ bhūmirāmaṇeyyakaṁ*

Be it a village or forest, in lands low or high,
wherever enlightened ones dwell, that is a place of delight.

(Dh.98)

บันทึกท้ายเล่ม

ที่มาท้ายหมวดธรรมแต่ละหมวดในหนังสือนี้ ได้แสดงไว้หมวดละที่มาเดียว พอเป็นหลักฐานเท่านั้น ส่วนความหมายและคำอธิบาย ได้ขยายบ้าง ย่อบ้าง ตามสมควร และได้ตรวจสอบกับที่มาแห่งอื่นๆ ด้วย ทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา แต่ไม่อาจแสดงที่มาไว้ให้ครบถ้วน เพราะจะทำให้หนังสือนี้มีลักษณะเป็นตำรามากเกินไป อย่างไรก็ดี มีข้อความบางตอนที่ควรสังเกต ขอชี้แจงไว้เป็นพิเศษดังนี้

๑. ใน*สัปปุริสธรรม ๗* ประการ *ธัมมัญญุตา* ยังมีความหมายอีกแง่หนึ่งว่า เมื่อเห็นหรือได้ยินได้ฟังอะไร ก็จับหลักจับสาระมองเห็นเนื้อแท้ของสิ่งหรือเรื่องราวนั้นได้ *อัตถัญญุตา* มีความหมายว่า เมื่อเห็นหรือได้ยินได้ฟังอะไรก็เข้าใจความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ แนวทางที่จะขยายความของสิ่งนั้นเรื่องนั้นได้ ธรรม ๒ ข้อนี้ เป็นแกนของสัปปุริสธรรมทั้งหมด

๒. ใน*อธิปไตยสูตร (องฺ.ติก. ๒๐/๔๗๙/๑๘๖)* พระพุทธเจ้าทรงแสดงความหมายของ *อธิปไตย ๓* เฉพาะในแง่การปฏิบัติธรรมของพระภิกษุ แต่ความหมายเช่นนั้นอาจถือได้ว่า เป็นคำอธิบายเฉพาะกรณี หรือเป็นตัวอย่าง ดังจะเห็นว่า *ธรรมาธิปไตย* เป็นธรรมข้อหนึ่งของ *พระเจ้าจักรพรรดิ* (ดูบทที่ ๗) เป็นคุณสมบัติของนักปกครอง เช่นเดียวกับที่เป็นคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า *(องฺ.ติก. ๒๐/๔๕๓/๑๓๙; องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๑๓๓/๑๖๙)* ใน*วิสุทฺธิมคฺค (๑/๑๒, ๑๖)* ท่านจำแนกศีลเป็น ๓ ประเภท ตาม *อธิปไตย ๓* นี้ นอกจากนั้น พระอรรถกถาจารย์มักใช้ *อัตตาธิปไตย* และ *โลกาธิปไตย* เป็นคำอธิบายความหมายของ *หิริ* และ *โอตตัปปะ* *(ที.อ. ๓/๒๑๕; ม.อ. ๒/๔๒๒; อิติ.อ. ๒๐๕; ชา.อ. ๑/๑๙๘)* ส่วนในหนังสือนี้ ได้นำมายักเยื้องอธิบายในแง่ของการปกครองทั้ง ๓ ข้อ เพราะเข้ากับเรื่องนี้ได้ดี และให้มองเห็นประโยชน์อีกด้านหนึ่ง

Endnotes

In this book only one source has been given at the end of each group of teachings just for reference purposes. The meanings and explanations have been occasionally expanded on, occasionally condensed, as appropriate, and have been checked against other sources, both in the Tipiṭaka and in the Commentaries. To mention all the sources would make the book too textbookish; however, there are a number of points which should be noted, as follows:

1. In the seven qualities of a good person *(sappurisa-dhamma), dhammaññutā* may also mean: when hearing or seeing anything, one can grasp the essence of it. *Atthaññutā* may mean: having seen or heard anything, one understands its meaning, purpose and objective and how to elaborate on it. These two conditions are the core of all the *sappurisa-dhamma*.
2. In the *Adhipateyya Sutta* *(A.III.33)* the Buddha explains the meaning of the three supremacies specifically in reference to monastic practice, but it may be taken that this teaching was given for a specific situation, or as an example, since it can be seen that *dhammādhipateyya* is one of the conditions listed in the qualities of a universal ruler (see Chapter 7) and is a quality of an administrator just as much as it is a quality of the Buddha *(A.I.109; A.III.149)*. In the *Visuddhimagga* *(Vism.14)* morality *(sīla)* is divided into three levels in accordance with the three levels of supremacy. Moreover, the Commentators tend to use the words *attādhipateyya* and *lokādhipateyya* in explaining the meaning of *hiri* (shame) and *ottappa* (moral conscience) *(DA.3/215; MA.2/422; ItA.205)*. In this book, I have adapted these meanings to a governmental perspective, as it ties in well with the matter in hand and also gives another perspective on the teaching that might be useful.

๓. *จักรวรรดิวัตร* ในพระบาลีมีเพียง ๔ หัวข้อใหญ่ แต่ในหนังสือนี้จัดเป็น ๕ (แยกข้อ ๑ เป็น ๒ ข้อ) เพื่อให้ดูง่ายขึ้น ส่วนที่เรียกกันว่า *จักรวรรดิวัตร ๑๒* ดังรู้จักกันมากนั้น ท่านนำมาจากอรรถกถา *(ที.อ. ๓/๔๖)*

๔. *ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม* นี้ ปรุงรูปศัพท์ตามบาลี ส่วนที่ท่านให้ชาวบ้านจำง่ายๆ พูดกันมาติดปากว่า *ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์* คำว่า *ประโยชน์* เป็นคำสร้อยเติมไว้ให้คล่องปากเท่านั้น เพราะตรงกับ *อัตถะ* ที่มีอยู่แล้วนั่นเอง

๕. ใน *สุขของคฤหัสถ์* ๔ สุขข้อสุดท้ายที่แปลกันมาว่า “สุขเกิดจากประกอบการงานที่ปราศจากโทษ” ชวนให้เข้าใจจำกัดเฉพาะการงานอาชีพเท่านั้น แต่ตามพระบาลีท่านหมายถึงกรรมดีทางไตรทวาร ในที่นี้จึงยักเยื้องคำแปลเสียใหม่เพื่อให้เข้าใจตรงตามพระบาลี (สุขเกิดจากการงานอาชีพสุจริต รวมอยู่ในสุขข้อที่ ๑ แล้ว)

๖. เมื่อว่าเต็มความหมาย *ฆราวาสธรรม* ใช้สำหรับการครองชีวิตโดยทั่วไปของชาวบ้าน และตามบาลีเดิมเรียกว่า *ฆรเมสิธรรม* (ธรรมของผู้แสวงเรือน) อนึ่ง ในที่นี้ *ทมะ* ท่านหมายเอาปัญญา *ขันติ* ท่านหมายเอาความเพียร *(มาใน ขุ.สุ. ๒๕/๓๑๑/๓๖๑ ด้วย; สํ.อ. ๑/๓๙๑; สุตฺต.อ. ๑/๓๒๓)*

๗. ในบาลีเดิม เรียกว่า *อัตถทวาร* (ประตูแห่งประโยชน์) อรรถกถาอธิบาย *อัตถ* ว่าได้แก่ “วุฒิ” ส่วน *ทวาร* มีคำไขความว่า “ปมุข” หรือ “มุข” จึงเรียกว่า *วุฒิมุข* ก็ได้ สำหรับ “วุฒิ” นั้น คนไทยคุ้นกับคำว่า *วัฒน* ซึ่งเป็นไวพจน์ ในที่นี้จึงใช้คำว่า *วัฒนมุข* (ปากช่องแห่งความเจริญ)

๘. บุคคลทั้งหลายในสังคมที่แวดล้อมตัวเราอยู่ ซึ่งเราควรจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์ให้ถูกต้อง ด้วยวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามสถานะแห่งความสัมพันธ์กับตัวเรา พระพุทธเจ้าตรัสเรียกด้วยคำเปรียบเทียบว่า *ทิศ* ๖ เพราะเป็นดุจด้านต่างๆ ของเทศะที่อยู่รอบตัวเรา กล่าวคือ

3. In the Tipiṭaka only four main factors are given for the *cakkavatti-vatta,* but in this book five are given for the sake of clarity (the first divided into two). The more familiar twelve *cakkavatti-vatta* are from the Commentaries *(DA.3/46).*

4. The word *Diṭṭhadhammikattha-saṁvattanika-dhamma* is coined in accordance with the Pali sources. The term made familiar to the layman [in Thailand], and also easier to remember, is *"diṭṭhadhammikattha-prayojana"*. The term *prayojana*, "benefit," is appended merely for ease of utterance, as it is synonymous with the already existing term *attha.*

5. Of the four kinds of happiness of the householder, the fourth, usually translated as "the happiness that arises from blameless work," gives the rather narrow impression that it deals specifically with livelihood, but in the Tipiṭaka it is said to mean all kinds of good kamma through the three doors [bodily, verbal, and mental]. Here the definition has been adapted to accord more closely with the original Pali (the happiness arising from honest labor is already included in the first point).

6. In the fullest sense of the term, the *gharāvāsa-dhamma* are used [to guide] the conduct of the householder's life in general, and in the Pali they are referred to as the *gharamesi-dhamma* ("teachings for those who seek a home"). Here, *dama* is meant to refer to wisdom, and *khanti* to effort.

7. In the original Pali it is called *attha-dvāra* (the doorway to benefit). The Commentaries explain that *attha* is the same as *"vuḍḍhi,"* while *dvāra* is glossed as "pamukha" or "mukha." Thus, it can also be referred to as *vuḍḍhi-mukha.* However, Thai people are more familiar with the term *vaḍḍhana*, which is a synonym for *"vuḍḍhi."* Thus, here I have used the term *vaḍḍhana-mukha* (the gateway to advancement).

8. The Buddha compared the people in the society surrounding us, to whom we must relate properly in various ways according to their status of relationship with us, to *six directions,* in the sense that they are like different directions in the space around us, as follows:

(๑) *ทิศเบื้องหน้า* คือ ผู้มาก่อน ได้แก่ บิดามารดา

(๒) *ทิศเบื้องขวา* คือ ผู้ที่ควรเคารพ ได้แก่ ครูอาจารย์

(๓) *ทิศเบื้องหลัง* คือ ผู้ตามมา ได้แก่ บุตร ภรรยาหรือคู่ครอง

(๔) *ทิศเบื้องซ้าย* คือ ผู้เคียงข้าง ได้แก่ มิตรสหาย

(๕) *ทิศเบื้องล่าง* คือ ผู้เป็นฐานกำลัง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน

(๖) *ทิศเบื้องบน* คือ ผู้มีคุณความดีสูง ได้แก่ พระสงฆ์

๙. *หรชน* เป็นศัพท์ตัดทอน บาลีเดิมเป็น *อณฺณทตฺถุหร*

๑๐. *อนุกมฺปี* บาลีเดิมเป็น *อนุกมฺปก*

๑๑. ในองค์คุณของกัลยาณมิตร ๗ ข้อ ๕ *วจนกฺขโม* คำบาลีท่านมุ่งความหมายว่า อดทนต่อคำพูดของผู้อื่น คือ รับฟังคำตำหนิ วิพากษ์วิจารณ์ได้ และพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตน (ดูความหมายใน *องฺ.อ. ๓/๒๐๐* และตัวอย่างใน *สํ.อ. ๑/๑๔๕)*

๑๒. คำบาลี ๕ ข้อนี้ เป็นรูปที่ปรุงใหม่ ตามบาลีแท้เป็น ๑ *อนุปุพฺพิกถํ* ๒. *ปริยายทสฺสาวี* ๓. *อนุทยตํ ปฏิจฺจ* ๔. *น อามิสนฺตโร* ๕. *อตฺตานญฺจ ปรญฺจ อนุปหจฺจ*

๑๓. หน้าที่ครูต่อศิษย์ ข้อที่ ๕ *สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ* อธิบายตามอรรถกถาว่า สอนให้เขาเอาวิชาความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองและคุ้มครองตนได้ ตลอดจนเมื่อศิษย์ไปทำมาหากินที่อื่นแล้ว อาจารย์ก็แนะนำแก่ผู้อื่นให้เกิดความเชื่อถือ ไปหาศิษย์นั้น *(ที.อ. ๓/๑๘๓)*

๑๔. *วุฒิธรรม* หรือ *วุฒิ* ๔ นั้น ตามพระบาลีเรียกว่า *ปญฺญาวุฑฺฒิธมฺม* คือธรรมเครื่องเจริญแห่งปัญญา มิใช่ความเจริญทั่วๆ ไป ดังนั้น จึงนำมาจัดเข้าในหมวดการเรียนการศึกษา

๑๕. แปลรักษาศัพท์ว่า *กระทำบุพการในศาสนานี้* ดังนั้นจะแปลว่า "ออกนำในการอุปถัมภ์และช่วยกิจการพระพุทธศาสนา" ก็ได้

๑๖. คำอธิบายถือตาม *องฺ.อ. ๓/๓๙๕* แปลกจากที่เรียนกันมาบ้าง

(1) The forward direction: those who come before, i.e. parents

(2) The right direction: those worthy of respect, i.e. teachers

(3) The rearward direction: those who come after, i.e. spouse and children

(4) The left direction: those who are alongside, i.e. friends and associates

(5) The lower direction: those who support, i.e. employees and workers

(6) The upper direction: those who are high in virtue, i.e. monks

9. *Harajana* is a clipping of the original *aññadatthuhara.*
10. *Anukampī:* the original term is *anukampaka.*
11. In the seven qualities of a good friend, the fifth, *vacanakkhamo,* is meant in the source texts to refer to resilience in the face of others' words, or the ability to listen to criticisms and be ready to correct any faults that may be pointed out (see definition at *AA.3/200* and example at *(SA.1/45).*
12. The five Pali words used here are newly coined. The original terms are *1. anupubbikathaṁ, 2. pariyāyadassāvī, 3. anudayataṁ paṭicca, 4. na āmisantaro, 5. attānañca parañca anupahacca.*
13. The fifth duty of a teacher to a student, "providing a protection for all directions," means, according to the Commentaries, teaching his students so that they can use their knowledge to make a living and fare well in the world. It also means that, if the student goes to live in a different locality, the teacher recommends him to others so that they become convinced of his abilities and approach him [for his services, etc.] *(DA.3/183).*
14. The four *vuḍḍhi* are known in the original Pali as the *paññāvuḍḍhi-dhamma*, the conditions that encourage the growth of wisdom; they do not refer to progress in a general sense. This is why they have been included in the section on learning and education.
15. Literally, the term means "giving priority to serving this religion." Thus it may also be translated as "taking the lead in supporting and helping out in activities for the Buddhist cause."
16. The explanations given are according to the Commentary *(AA.3/395)* and differ somewhat from what is usually taught.

แถลงความเป็นมา

หนังสือนี้มีกำเนิดจากความคิดที่จะอนุโมทนาต่อศรัทธา และคุณงามความดีอันเป็นบุญจริยา ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ไปช่วยอุปถัมภ์สนับสนุนการปฏิบัติศาสนกิจของผู้เขียน ระหว่างพำนักอยู่ ณ ประเทศนั้นใน พ.ศ. ๒๕๑๙

เรื่องมีว่า เมื่อต้น พ.ศ. ๒๕๑๙ ผู้เขียนได้รับอาราธนาไปเป็นวิทยากร ในวิชาฝ่ายพระพุทธศาสนา ณ สวอร์ทมอร์วิทยาลัย ในรัฐเพนน์ซิลเวเนีย โดยมีคุณบุญเลิศ โพธินี ร่วมเดินทางไปช่วยทำหน้าที่เป็นไวยาวัจกร ระหว่างพำนักอยู่ ณ ที่นั้น พุทธศาสนิกชนชาวไทยในถิ่นใกล้เคียง คือตำบลที่ติดต่อกับสวอร์ทมอร์บ้าง ในเมืองฟิลาเดลเฟียบ้าง ตลอดถึงบางเมือง ในรัฐนิวเจอร์ซี ได้ไปเยี่ยมเยียนและอุปถัมภ์อำนวยความสะดวกต่างๆ โดยเฉพาะด้านพาหนะ นอกจากนั้น ยังได้บริจาคปัจจัยทำบุญในโอกาสต่างๆ ด้วย ผู้เขียนได้เกิดความรู้สึกในเวลานั้นว่า การที่ท่านผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายไปถวายความอุปถัมภ์ด้วยภัตตาหาร และการอำนวยความสะดวกต่างๆ ก็นับเป็นความเกื้อกูลอย่างยิ่งอยู่แล้ว สำหรับปัจจัยที่บริจาคถวายนั้น ตั้งใจว่าจะส่งผลานิสงส์กลับคืนให้แก่ผู้บริจาคด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะเกิดดอกออกผลเป็นบุญกุศลเพิ่มพูนคุณความดียิ่งๆ ขึ้นไป โดยที่ทั้งผู้บริจาคและผู้รับบริจาคได้มีส่วนบำเพ็ญจาคธรรมร่วมกัน

อาศัยความตั้งใจนี้ ประกอบกับความคิดพื้นเดิมที่ว่า น่าจะมีหนังสือแสดงหลักธรรมพื้นๆ ง่ายๆ ที่เหมาะแก่คฤหัสถ์ทั่วไปสักเล่มหนึ่ง สำหรับมอบให้เป็นประโยชน์ด้านความรู้ทางธรรม แก่ท่านผู้ศรัทธาซึ่งอยู่ห่างไกล พร้อมทั้งจะได้เผยแพร่ให้เป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนอื่นๆ กว้างขวางออกไปด้วย อาศัยข้อปรารภนี้ ผู้เขียนจึงได้ใช้เวลาช่วงท้ายของการพำนักที่สวอร์ทมอร์ หลังจากทำหน้าที่วิทยากรให้แก่วิทยาลัยนั้นเสร็จสิ้นแล้ว รวบรวมเรียบเรียงหนังสือ *คู่มือดำเนินชีวิต* ขึ้น งานเรียบเรียง แม้จะได้ใช้หนังสือ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์* ที่ผู้เขียนจัดทำไว้ก่อนแล้วเป็นฐาน ก็ยังกินเวลาในการปรุงแต่ง ขัดเกลาคำอธิบาย

How this book came into being

This booklet is a result of a wish to express my appreciation to Thai Buddhists in the United States for their faith and beneficence in lending support to my religious activities in that country in 1976.

In the beginning of that year I was invited to be a resource person in Buddhism at Swarthmore College, Pennsylvania. Mr. Boonlert Bodhini travelled with me at that time and served as my lay companion while I stayed there. Thai Buddhists in the nearby areas, namely in the vicinity of Swarthmore, in Philadelphia and in certain towns in New Jersey, came to visit and helped me in many ways, especially transportation. They also offered donations on different occasions. I felt at the time that the food and all the convenience provided were already a great service. As for the monetary donations, it was my intention to return the merit thereof in one way or another so as to yield even greater merit whereby the donors and the recipient would both share in the meritorious act of giving.

This intention was coupled with my original idea that there should be a book on basic and simple Dhamma teachings for the general laity that could be presented to those devout Buddhists in distant lands for the benefit of Dhamma studies, and that could otherwise be publicized among a wider Buddhist audience. With this in mind, I used the time towards the end of my stay in Swarthmore after fulfilling my academic obligations there, to compile a manual entitled *Koo Mue Damnern Cheewit* (*A Handbook for Living*). Although the book drew upon the *Dictionary of Buddhism* I had earlier compiled, it took no small amount of time to compose, edit the explanations and verify the meanings against the scriptures. When it was finished, I left Swarthmore before I had a chance to get it printed. Later, while I was staying at Wat Vajiradhamma-padipa in New York at their invitation, I had a chance to have it published, typewritten, mimeographed and stapled. This was accomplished through

และตรวจสอบความหมายตามคัมภีร์ อีกมิใช่น้อย เมื่อเขียนเสร็จยังไม่ทันได้พิมพ์ ก็เดินทางออกจากสวอร์ทมอร์เสียก่อน ต่อมาระหว่างพักอยู่ที่วัดวชิรธรรมปทีป นครนิวยอร์ค ตามคำอาราธนาของวัดนั้น จึงได้มีโอกาสจัดพิมพ์ขึ้น ในรูปตัวพิมพ์ดีด โรเนียวเย็บเล่ม โดยได้รับความช่วยเหลือจากพระสงฆ์วัดวชิรธรรมปทีป และได้ใช้ทุน ซึ่งผู้ศรัทธาได้บริจาคถวายที่สวอร์ทมอร์ สมตามความตั้งใจ นอกจากนั้น ทางวัดวชิรธรรมปทีปเองก็ได้พิมพ์เผยแพร่เพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่งด้วย ต่อมาทางเมืองไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเจ้าภาพอื่นบางราย ได้ขออนุญาตบ้าง ถือวิสาสะบ้าง นำไปพิมพ์แจกในโอกาสต่างๆ นับว่าหนังสือได้แพร่หลายมากขึ้น

ทางด้านผู้เขียนเอง เมื่อกลับเมืองไทยแล้ว ก็ได้ปรับปรุง *คู่มือดำเนินชีวิต* จัดพิมพ์เป็นธรรมทานใหม่อีก ในเดือนมกราคม ๒๕๒๒ นับเป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๔ มีที่แก้ไขปรับปรุงจากเดิมเป็นอันมาก และได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า *ธรรมนูญชีวิต* หลังจากนั้น มีผู้ขอพิมพ์เผยแพร่อีก ๒-๓ ครั้ง เฉพาะในการพิมพ์ครั้งใหม่นี้ ได้แก้ไขปรับปรุงอย่างมากตลอดเล่ม โดยมุ่งให้อ่านง่ายและจำง่ายยิ่งขึ้น*

ขออนุโมทนา และอำนวยพรแก่พุทธศาสนิกชน ย่านใกล้เคียงสวอร์ทมอร์ ในฐานะที่ท่านเหล่านั้นเป็นเจ้าของศรัทธาและบุญจริยา ที่เป็นแรงดลใจให้หนังสือเล่มน้อยนี้เกิดมีขึ้น และขออนุโมทนา อาจารย์สิริ เพ็ชรไชย ที่ได้ช่วยอนุเคราะห์รับภาระเป็นไวยาวัจกรเพื่อการนี้โดยตลอด ขอทุกท่านจงเป็นผู้มีส่วนในความดีงาม และกุศลผลานิสงส์ ซึ่งจะพึงบังเกิดมีจากธรรมวิทยาทานนี้ทั่วกัน

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

๑๙ เมษายน ๒๕๒๓

---

* กรมการศาสนาขอพิมพ์ใหม่ในชื่อว่า *พุทธจริยธรรม*

the help of the monks there, drawing upon, as I had wished, the funds donated by the people when I was in Swarthmore. Wat Vjiradhammapadipa also printed a share for its own distribution. Back in Thailand, Mahachulalongkorn Rajavidyalaya Buddhist University and some private parties, either asking my permission or taking it as given, also printed it for distribution on various occasions.

When I got back to Thailand, I revised *A Handbook for Living* for reprinting as a gift of the Dhamma in January 1979. This fourth impression, which was greatly revised from the original edition, and retitled *Thammanoon Cheewit* (*A Constitution for Living*), was subsequently reprinted on a couple of occasions. In the current printing, a large number of revisions have been made throughout the book to improve readability and to make it easier to remember.*

I would like to express my appreciation and extend my good wishes to the Buddhists in the vicinity of Swarthmore for their faith and beneficence, which inspired this booklet. Thanks must also go to Mr. Siri Phetchai for kindly serving as treasurer for the publication of this book. May they all share in this beneficence as well as the wholesome fruit of this gift of the Dhamma.

Phra Rajavaramuni (Prayudh Payutto)
April 19, 1980

---

*The Department of Religious Affairs asked my permission to reprint it under the title *Buddhacariyadhamma*.

บันทึกของผู้แปล

หนังสือ *ธรรมนูญชีวิต* ฉบับแปลที่แก้ไขปรับปรุงใหม่นี้ มีการเปลี่ยนแปลงจากฉบับแปลครั้งแรกอย่างมาก เพราะมิใช่จะเป็นการแปลใหม่เท่านั้น แต่ยังมีบทใหม่และข้อความอีกหลายแห่งที่ท่านผู้ประพันธ์เห็นสมควรเพิ่มเติมสำหรับฉบับใหม่นี้

ฉบับแปลฉบับแรกที่พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้กระทำอย่างรวดเร็ว และมิได้เคร่งครัดตามฉบับเดิมนัก เพราะจุดมุ่งหมายก็เพื่อประมวลสาระของธรรมะยิ่งกว่าเป็นการแปลโดยตรง ผู้แปลรู้สึกว่าลักษณะเนื้อหาของหนังสือ ซึ่งเป็นหมวดคำสอนสั้นๆ สำหรับบุคคลในฐานะทางสังคมและทางศาสนาต่างๆ กันจำเป็นต้องมีการปรับให้เหมาะสำหรับผู้อ่านภาษาอังกฤษที่ยังไม่คุ้นกับแนวความคิดทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากท่านผู้ประพันธ์ได้ตรวจเอง การใช้ถ้อยคำที่ไม่ลงกันระหว่างพากย์ไทยและพากย์อังกฤษ เมื่อได้ผ่านสายตาของท่านผู้ประพันธ์แล้วก็ถือโดยปริยายว่า "ใช้ได้"

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ในพากย์ไทยเป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่พุทธศาสนิกชนชาวไทย ต่อมาไม่นานจึงมีผู้ประสงค์ตีพิมพ์ฉบับสองภาษาโดยมีฉบับเดิมในพากย์ไทยและฉบับแปลในพากย์อังกฤษอยู่ในหน้าคู่กัน เมื่อเทียบภาษาไทยกับภาษาอังกฤษแล้ว ผู้อ่านก็เริ่มสังเกตเห็นความลักลั่นระหว่างสองพากย์นั้น จึงเห็นได้ชัดว่า หากมีการพิมพ์ฉบับสองภาษาต่อไปอีก ก็จำต้องแก้ไขฉบับแปลให้ใกล้กับฉบับเดิมยิ่งขึ้น ในระหว่างการแก้ไขนี้ จึงได้แปลใหม่ทั้งเล่ม

อนึ่ง ดร.สมศีล ฌานวังศะ ได้รับมอบหมายจากพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณธรรมปิฎกให้ช่วยงานบางส่วนด้านหนังสือธรรมะพากย์อังกฤษ จึงได้ช่วยแก้ไขข้อคลาดเคลื่อนในการแปลใหม่ครั้งนี้ และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงในด้านอื่นๆ อีก จากนั้นท่านผู้ประพันธ์ อาจารย์สมศีล และผู้แปลเองได้ร่วมกันตรวจแก้ เมื่อผ่านการขัดเกลาอีกรอบหนึ่งแล้ว ในที่สุดหนังสือเล่มนี้จึงสำเร็จดังที่ท่านเห็นอยู่นี้

Translator's note

This revised translation of *A Constitution for Living* represents a major change from the first. It is not only a complete retranslation, but contains a new chapter and numerous extra passages that the author saw fit to add for this edition.

The first translation, published in 1996, was done quickly and not in strict conformity with the original—the aim being to synthesize the gist of the teachings rather than to present a translation as such. I felt that the nature of the material—sets of brief "instructions" to people in their various social and religious capacities—was such that it required some adaptation to make it suitable for an English-speaking readership as yet unfamiliar with Buddhist concepts. Since the translation was being checked by the venerable author himself, any inconsistencies of wording between the Thai and the English, having passed the author's checking, would be automatically "authorized."

However, the Thai edition of this book being well known among Thai Buddhists, it was not long before people wanted to print a bilingual version, with the Thai original and the English translation on facing pages. Comparing the Thai with the English, readers began noticing discrepancies, and it became obvious that if the bilingual version was to continue being printed the translation would need revising to bring it more closely in line with the original. In the process of revision the book was retranslated in full.

Dr. Somseen Chanawangsa was assigned by Venerable Dhammapitaka (P.A. Payutto) to help with some of his English publications, and so he helped me to correct any remaining inaccuracies in my retranslation and offered suggestions for improvement in other ways. The result was then checked again by the author, Dr. Chanawangsa and myself together. After going through another round of polishing, the book was finally finished in its present form.

สิ่งที่ต้องชี้แจงเกี่ยวกับการใช้สรรพนามก็คือ ในหนังสือนี้ได้เลือกใช้สรรพนามเพศชายบุรุษที่ ๓ เอกพจน์ (*he*, *him* และ *his*) เป็นส่วนใหญ่ ภาษาไทยเป็นภาษาที่อาจละคำสรรพนามในประโยคได้ แต่ในการแปลจำเป็นต้องหาสรรพนามมาใส่ การเลือกใช้คำสรรพนามเช่นนี้ก็เพื่อให้อ่านสะดวก (และเพื่อหลีกเลี่ยงการยอมสละการใช้ภาษาที่ถูกต้องเพียงเพื่อเหตุผล “ความถูกต้องแบบการเมือง” ในประโยคประเภท “A good person should make sure that they observe the precepts”) แต่ทั้งนี้มิได้เจตนาส่อความหมายว่า คำสอนต่างๆ จะใช้ได้เฉพาะแก่เพศชายเท่านั้น

ผู้แปลขอขอบคุณ ดร.สมศีล ฌานวังศะ ในการตรวจรอบแรก ซึ่งช่วยให้บทแปลมีความถูกต้องยิ่งขึ้นในหลายด้าน และขอกราบพระคุณพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณธรรมปิฎก ในการตรวจรอบสุดท้าย ซึ่งพระเดชพระคุณได้กรุณาให้ความกระจ่างเกี่ยวแก่ความหมายที่ละเอียดอ่อนในหลายแห่ง และแก้ไขข้อผิดพลาดในหลายประเด็น การชี้แนะของท่านเจ้าคุณนับเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งในการให้ได้มาซึ่งผลงานในขั้นสุดท้ายนี้

บรูส อีแวนส์

กันยายน ๒๕๕๐

A note on the use of pronouns: we have opted to use the third person singular masculine pronouns (*he*, *him* and *his*) in most cases. As Thai is a language in which pronouns can often be omitted from sentences, it was necessary to supply some in the translation. Our choice was made merely on the basis of readability (and to avoid forsaking good grammar in the cause of political correctness with such sentences as "A good person should make sure they observe the precepts.") and is in no way meant to imply that the teachings apply solely to men.

I would like to thank Dr. Chanawangsa for his preliminary checking, which in many ways helped to increase the accuracy of the translation. My thanks also go to Venerable Dhammapitaka for his final checking, in which he kindly clarified many nuances of meaning and corrected several mistakes. Needless to say, his guidance was an indispensable factor in producing the final result.

Bruce Evans

September, 1997

บันทึกเรื่องลิขสิทธิ์การแปล

ขอแจ้งไว้เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติต่อไปว่า เนื่องจากหนังสือทั้งปวงของอาตมภาพเป็นงานธรรมทาน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ไม่มีค่าลิขสิทธิ์อยู่แล้ว เมื่อท่านผู้ใดเห็นคุณค่า และมีบุญเจตนานำไปแปลเผยแพร่ ไม่ว่าจะแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย หรือจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ หรือภาษาอื่นใด ก็เป็นการช่วยกันเผยแพร่ธรรมบำเพ็ญประโยชน์ให้กว้างออกไป

ผู้ที่ทำงานแปลนั้น ย่อมต้องใช้ความรู้ความสามารถในการที่จะแปล โดยสละเรี่ยวแรงสละเวลามิใช่น้อย ถ้าผลงานแปลนั้นทำด้วยความตั้งใจ น่าเชื่อถือหรือเป็นที่วางใจได้ ในเมื่ออาตมภาพไม่ถือค่าลิขสิทธิในงานต้นเรื่องนั้นอยู่แล้ว ลิขสิทธิ์ฉบับแปลนั้นๆ ก็ย่อมถือได้ว่าเป็นของผู้แปล ในฐานะเป็นเจ้าของผลงานแปลนั้น โดยผู้แปลดูแลรับผิดชอบคำแปลของตน และเป็นผู้พิจารณาอนุญาตเอง ในการที่จะให้ผู้หนึ่งผู้ใดนำฉบับแปลของตนไปดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่ว่าจะพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน หรือพิมพ์จำหน่าย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตามแต่จะเห็นสมควร

ทั้งนี้ สิ่งที่ผู้แปลจะพึงร่วมมือเป็นการแสดงความเอื้อเฟื้อ ก็คือ ทำการให้ชัด มิให้เกิดความเข้าใจผิดว่า อาตมภาพได้รับค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์ใดๆ และแจ้งให้อาตมภาพในฐานะเจ้าของเรื่องเดิมได้ทราบทุกครั้งที่มีการตีพิมพ์ และถ้าเป็นไปได้ น่าจะมอบหนังสือที่ตีพิมพ์เสร็จแล้วประมาณ ๑๐ เล่ม เพื่อเป็นหลักฐานและเป็นข้อมูลทางสถิติต่อไป

อนึ่ง ผู้แปลอาจแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้ออีก โดยแสดงเจตนาตามความข้อใดข้อหนึ่ง หรือทุกข้อ ต่อไปนี้

ก) ให้อาตมภาพเจ้าของเรื่องต้นเดิมนั้นก็ตาม วัดญาณเวศกวันก็ตาม พิมพ์งานแปลนั้นเผยแพร่ได้ โดยพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

ข) ให้อาตมภาพ อนุญาตให้ผู้ใดผู้หนึ่งพิมพ์งานแปลนั้นเผยแพร่ได้ เฉพาะในกรณีที่เป็นการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

ค) ให้อาตมภาพก็ตาม วัดญาณเวศกวันก็ตาม อนุญาตให้ผู้ใดผู้หนึ่งพิมพ์งานแปลนั้นเผยแพร่ได้ เฉพาะในกรณีที่เป็นการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

□

Memorandum on Translation Copyrights

This statement is hereby made to serve henceforth as guidelines [for prospective translators]. As all my books are meant to be gifts of the Dhamma for the welfare and happiness of the people, and are already without royalties, when anyone on seeing their merits wishes, out of good intention, to translate them for publication, whether from English into Thai or from Thai into English or any other language, it is deemed as helping with the promulgation of the Dhamma and furtherance of the public good.

Those working on translation projects must, of necessity, apply their knowledge and ability in their undertakings by putting in no small amount of effort and time. If their translation outputs are produced with attentiveness and are credible or reliable, and since I do not accept any royalties for my source texts, then the respective copyrights of those translations are to be acknowledged as belonging to the translators as proprietors of the translated texts. The translators themselves are to be in charge of and responsible for their own translations, and it is also at their own discretion as they see fit to grant permission to any party concerned to make any use of their translations, whether it be publishing for free distribution as gifts of the Dhamma or publishing for sale, in this country and abroad.

In this connection, what the translators are advised to cooperate to do, as a gesture of courtesy, is to make things clear so as to prevent the misunderstanding that I accept remunerations or any other benefits. They are also requested to notify me, as the original author, every time such a publication takes place. If possible, approximately ten copies of each published work should be given to me as evidence of the publication and for record keeping purposes.

In addition, the translators might further show their generosity by pledging to do any one or all of the following:

a) allow me, the original author, or Wat Nyanavesakavan to publish the translations for free distribution as gifts of the Dhamma;

b) allow me to grant permission to any party concerned to publish the translations exclusively in the case of publishing for free distribution as gifts of the Dhamma;

c) allow me or Wat Nyanavesakavan to grant permission to any party concerned to publish the translations exclusively in the case of publishing for free distribution as gifts of the Dhamma.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto)

November 7, 2009

ธรรมนูญชีวิต A Constitution for Living

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) P. A. Payutto

III V MMXIVI